

รายงานการวิจัย

เรื่อง

**สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล:
มณีจรัสแสงจากสาครนิยายจีนซึ่งไหลสู่กุนนทิวรรณคดีไทย**

ผู้วิจัย

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล

รายงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง

สำนวนจีนในภาษาไทย: อดีต-ปัจจุบัน

๒๕๖๑

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

**สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล:
มณีจรัสแสงจากสาครนิยายจีนซึ่งไหลสู่ขุนที่วรรณคดีไทย**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลจำนวน ๓๘ เรื่อง โดยสอบเทียบกับนิยายภาษาจีนซึ่งทราบที่มาแน่นอนว่าเป็นต้นฉบับที่ใช้แปลจำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่ 三國演義 Sānguó Yǎnyì, 東周列國志 Dōngzhōu Lièguó Zhì, 封神演義 Fēng Shén Yǎnyì, 水滸傳 Shuǐhǔ Zhuàn และ 西遊記 Xīyóu Jì ส่วนนิยายที่ไม่อาจระบุที่มาได้แน่ชัด ใช้วิธีเทียบกับสำนวนที่พจนานุกรมสำนวนจีนเล่มต่างๆ เก็บไว้ นอกจากนี้ ยังเทียบกับสำนวนในพจนานุกรมสำนวนไทย / ไท (Thai / Tai) เพื่อให้มั่นใจว่าเป็นสำนวนจีนโดยแท้ มิได้พบในภาษาตระกูลไทถิ่นตะวันตกเฉียงใต้ ผลการศึกษาพบสำนวนจีนจำนวน ๙๓ สำนวน บรรดานิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้งหมด *สามก๊ก* เป็นเรื่องที่พบสำนวนจีนมากที่สุดพบจำนวน ๔๑ สำนวน รองลงไปเป็น *เลียดก๊ก* พบจำนวน ๒๑ สำนวน และมีนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลจำนวน ๑๓ เรื่องไม่พบสำนวนจีนเลย เมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนภาษาจีน พบว่าสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลมีลักษณะสำคัญ ๑๑ ลักษณะ ตั้งแต่แปลโดยรักษาคำ ความ และลักษณะสำคัญอื่นของสำนวนในภาษาเดิมไว้ ไปจนถึงแปลโดยดัดแปลงถ้อยคำและความด้วยกลวิธีต่างๆ ให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า สำนวนจีนนั้นนอกจากพบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลแล้ว ยังพบในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์บางเรื่องด้วย ทั้งวรรณคดีชุมนุมสุภาพชนและวรรณคดีประเภทบันเทิงคดี แต่วรรณคดีประเภทหลังพบไม่มากนัก การศึกษาสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลมีประโยชน์อย่าง

๒

ยังต่อการขยายพรมแดนความรู้การศึกษาที่มาของโคลงสุภาสิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งโคลงโลกนิติ และสะท้อนให้เห็นว่าไทยมิได้รับ วัฒนธรรมด้านคติธรรมจากสายธารวัฒนธรรมอินเดียซึ่งแนบแน่น กับคติความคิดในพระพุทธศาสนาและคติพราหมณ์เพียงลำพัง แต่ ยังรับคติธรรมจากสายธารวัฒนธรรมจีนซึ่งเป็นขุมปัญญาสำคัญของ โลกตะวันออกอีกสายธารหนึ่งมาแต่โบราณด้วย

คำสำคัญ: สำนักจิน, สุภาสิต, นิยายอิงพงศาวดารจีนแปล, วรรณคดีไทย, โคลงโลกนิติ

Chinese Idioms in the Thai Version of Chinese Chronicle Base Novels:

The Shiny Gems of a Rivulet from the Chinese Novel Ocean

Flowing to the Thai Literatures

Abstract

This paper aims to study the Chinese idioms in the Thai version set of Chinese chronicle base novels, 38 stories in a set, by comparing with five novels, which clearly are the original texts for translation: *the Romance of the Three Kingdoms* (三國演義 Sānguó Yǎnyì), *the Chronicles of the Eastern Zhou Kingdoms* (東周列國志 Dōngzhōu Lièguó Zhì), *the Creation of the Gods* (封神演義 Fēng Shén Yǎnyì), *the Water Margin* (水滸傳 Shuǐhǔ Zhuàn) and *the Journey to the West* (西遊記 Xīyóu Jì). Those with unclear texts for translation are consulted with Chinese idiom dictionaries, together with a number of the Thai / Tai idiom dictionaries for proving that they are not sharing the common source with those of the Southwestern Thai / Tai languages. As the result, the 93 Chinese idioms are found, mostly in the Thai version of *the Romance of the Three Kingdoms* and *the Dong Zhou Lie Guo Zhi* with 41 and 28 idioms respectively; whereas 13 novels found no any Chinese idioms. Comparing to the original Chinese idioms, the 11 various characteristics of Thai-Chinese

idioms are found, such as the word by word translation, which are well preserved with the original style and the alteration of the original idioms for that they are acceptable to the Thai culture. The Chinese idioms are found not only in the Thai version of Chinese chronicle base novels, but also in other Thai literatures, both the gnomic literatures and the fictions which composed in the Ratanakosin period. Its contribution is providing the wider frontier of the knowledge of the true origin of some verses of the Thai Lokanīti (Khlōng Lokanit) which urges that scholars should concern the Chinese stream of culture as well as the Ancient Indian cultural mainstream to the Thai culture through the Brahmanism and Buddhism tradition.

Keywords: Chinese idiom, gnomic, Thai version of chronicle base Chinese novel, Thai literature, Khlōng Lokanit

คำชี้แจง

๑. อักษรจีน

อักษรจีนทั้งหมดในงานวิจัยนี้เป็นอักษรจีนแบบตัวเต็ม หรือ Traditional Chinese characters (繁體字)

๒. ชื่อเฉพาะภาษาจีน

ชื่อวรรณกรรมจีน เขียนด้วยอักษรจีน เฉพาะวรรณกรรมที่ปรากฏชื่อครั้งแรกจะมีสัทอักษรจีนระบบ Hànyǔ Pīnyīn (漢語拼音) กำกับ วรรณกรรมจีนที่อยู่ในวงเล็บอ้างอิง ให้ไว้แต่อักษรจีน

ชื่อนักประพันธ์ชาวจีน ให้แต่อักษรจีนเท่านั้น

๓. ความหมาย

ความหมายตามตัวอักษรของสำนวนจีนใส่ไว้ในเครื่องหมายอัญประกาศเดี่ยว ‘ ’ ท้ายสำนวนจีนที่เขียนด้วยอักษรจีน แต่ความหมายแท้จริงให้ไว้ในเครื่องหมายอัญประกาศคู่ “ ” แต่จะให้ความหมายของสำนวนไว้เท่าที่จำเป็น

๓. สำนวนจีน

สำนวนจีน เขียนด้วยอักษรจีน มีสัทอักษรจีน ความหมายตามตัวอักษรตามทุกครั้ง

๔. วรรณกรรมที่อ้างอิงบ่อย

วรรณกรรมที่อ้างอิงบ่อย ได้แก่ โคลงโลกนิติ วรรณกรรมจีนแปลจำนวน ๓๘ เรื่อง วรรณกรรมจีนต้นฉบับจำนวน ๕ เรื่อง

๔.๑ โคลงโลกนิติ

รายงานวิจัยนี้อ้างอิงโคลงโลกนิติจากหนังสือประชุมโคลงโลกนิติของสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๓) ซึ่งรวบรวมโคลง-

ฉ

โลกนิติสำนวนต่างๆ ไว้หลายสำนวน เมื่อต้องอ้างอิง กำหนดเรียกโคลงโลกนิติแต่ละสำนวนดังนี้

- โคลงโลกนิติ ก ๑ หมายถึง โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๑
- โคลงโลกนิติ ก ๒ หมายถึง โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๒
- โคลงโลกนิติ ก ๓ หมายถึง โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๓
- โคลงโลกนิติ ด หมายถึง โคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

ตัวเลขที่อยู่หลังเครื่องหมายทวิภาคบอกหมายเลขลำดับโคลง เช่น (โคลงโลกนิติ ก ๒: ๓๓) หมายถึง โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๒ โคลงลำดับที่ ๓๓

หากเป็นโคลงที่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร ทรงนิพนธ์ขึ้นใหม่ ไม่มีโคลงของเก่าเทียบ จะมีอักษร ม กำกับท้ายหมายเลขลำดับโคลง เช่น (โคลงโลกนิติ ด: ๓๖๙ ม) หมายถึง โคลงที่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร ลำดับที่ ๓๖๙ เป็นโคลงที่ทรงนิพนธ์ขึ้นใหม่ ไม่มีโคลงของเก่าเทียบ

๔.๒ วรรณกรรมจีนแปล

วรรณกรรมจีนที่แปลเป็นภาษาไทย ใช้ชื่อวรรณกรรมคันด้วยเครื่องหมายทวิภาค (:) ตามด้วยหมายเลขลำดับเล่ม เครื่องหมายมหัพภาค (.) และหมายเลขหน้า เช่น (ไซอิ๋ว: ๒.๙๕๐) เฉพาะสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ใช้หมายเลขบทแทนหมายเลขลำดับเล่ม เช่น (สามก๊ก: ๘๑.๑๓๙๙)

กรณีเอ่ยชื่อวรรณกรรมไว้นอกวงเล็บ ก็ใช้หลักการเดียวกัน เช่น สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (๘๑.๑๓๙๙)

อนึ่ง เมื่อใช้ว่า สามก๊ก หมายถึงเฉพาะแต่ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (๒๕๔๕)

๔.๓ วรรณกรรมจีนต้นฉบับ

กรณีอ้างอิงวรรณกรรมต้นฉบับภาษาจีนใช้ชื่อวรรณกรรม ตามด้วยเครื่อง-

หมายเหตุวิภาค และหมายเลขบท เช่น (三國演義: 5) หากเอ่ยชื่อวรรณกรรมไว้
นอกวงเล็บจะวงเล็บไว้แต่หมายเลขลำดับบท เช่น 三國演義 (5) แต่หากผู้วิจัย
คัดข้อความยาวๆ มาอ้างอิง จึงจะใส่เลขลำดับหน้าต่อท้ายหมายเลขลำดับบท เช่น
涕泣曰: “ ‘士為知己者死。’ 吾受智氏厚恩, 今國亡族滅, 辱及遺骸,
吾偷生於世, 何以為人? ” (東周列國志: 84.639)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
คำชี้แจง.....	จ
๑. ความนำ.....	๑
๒. นิยายอิงพงศาวดารจีนแปล.....	๗
๓. นิยามคำว่า สำนวน.....	๑๘
๔. ลักษณะของสำนวน.....	๑๙
๔.๑ ลักษณะทางไวยากรณ์ของสำนวน.....	๒๐
๔.๒ ลักษณะทางความหมายของสำนวน.....	๒๑
๕. ลักษณะพิเศษและพ้องกันของสำนวนไทยและสำนวนจีน.....	๒๒
๖. การเก็บข้อมูล.....	๒๗
๗. การอภิปรายผล.....	๓๐
๗.๑ ลักษณะสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล.....	๓๔
๗.๑.๑ เป็นความพรรณนายาวๆ แต่ใช้ภาษามีวรรณศิลป์ มีความ- เปรียบคมคาย.....	๓๔
๗.๑.๒ เพิ่มความขยายให้แก่สำนวนเดิม.....	๓๖
๗.๑.๓ ไม่มีลักษณะเป็นรูปภาษาที่คงตัว.....	๔๐
๗.๑.๔ รักษาลักษณะสมมาตรตามสำนวนจีนเดิมไว้.....	๔๔
๗.๑.๕ ไม่มีลักษณะสมมาตรอย่างสำนวนจีนเดิม.....	๔๖
๗.๑.๖ สลับตำแหน่งองค์ประกอบหน้า-หลังของสำนวนเดิม.....	๔๗
๗.๑.๗ ใช้ภาษากระชับและใช้คำสอดคล้องกับสำนวนจีนเดิม.....	๔๘
๗.๑.๘ ใช้ภาษากระชับและมีวรรณศิลป์ แต่ถ่ายทอดคำสำคัญของ สำนวนเดิมมาไม่ครบถ้วน.....	๕๐
๗.๑.๙ ดัดแปลงสำนวนจีนเดิมให้ต่างออกไป.....	๕๑
๗.๑.๑๐ นำสำนวนไทยที่มีความหมายตรงกันไปแปล.....	๖๑

ญ

๗.๑.๑๑ ใช้รูปที่ตรงหรือใกล้เคียงสำนวนปัจจุบันมาแต่ต้น.....	๖๑
๗.๒ สำนวนจีนในวรรณคดีไทย.....	๖๒
๗.๒.๑ วรรณคดีชุมนุมสุภาษิต.....	๖๓
๑) โคลงโลกนิติ.....	๖๓
๒) โคลงสุภาษิตประจำภาพที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-	
ศาสดาราม.....	๗๙
๓) สุภาษิตสอนเด็ก.....	๘๒
๗.๒.๒ วรรณคดีบันเทิง.....	๘๙
๘. สรุป.....	๘๗
๙. ข้อเสนอแนะ.....	๘๙
บรรณานุกรม.....	๙๑
ประวัตินักวิจัย.....	๑๐๑

๑. ความนำ

โคลงโลกนิติ เป็นวรรณคดีนี้หรือวรรณคดีชุมนุมสุภาษิตเรื่องสำคัญ ชื่อภาษาไทย โลกนิติ /lo:k²ka⁰nit³/ สอดคล้องกับวรรณกรรมพม่าชื่อ *โลกนิติ* (*lokaniti*) ซึ่งเป็นหนังสือชุมนุมสุภาษิตสำหรับชาวโลก^๑ พบต้นฉบับในพม่าแต่ไม่ทราบชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งแน่ชัด ต้นฉบับโลกนิติภาษาพม่าเป็นบทร้อยกรองจำนวน ๑๖๗ บท สุภาษิตแต่ละบทมีคำภาษาบาลีนำ โลกนิติของพม่าแต่งขึ้นตามขนบวรรณคดีนี้ของอินเดีย^๒ (von Hinüber, 1996: 195) ส่วนโคลงโลกนิติของไทยนั้นมีทั้งสำนวนอยุธยา^๓และสำนวนรัตนโกสินทร์ สำนวนอยุธยามีมากกว่า ๑ สำนวน โคลงบางบทมีถึง ๓ สำนวน เช่น โคลงบทที่บาทแรกขึ้นต้นว่า *หงส์ทองเสพล้องสู่ ผูกกา* (โคลงโลกนิติ ก ๑: ๓๓) โคลงบทนี้พบอีก ๒ สำนวน สำนวนหนึ่งขึ้นต้นว่า *ชาติหงส์การอบล้อม ฤงาม* (โคลงโลกนิติ ก ๒: ๓๓) และอีกสำนวนหนึ่งขึ้นต้นว่า *ผูกหงส์หลงอยู่ด้วย ผูกกา* (โคลงโลกนิติ ก ๓: ๓๓) ต้นฉบับสมุดไทยฉบับต่างๆ ที่หอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมไว้แสดงให้เห็นว่า โคลงโลกนิติสำนวนอยุธยาบทหนึ่งๆ มีคำถากถำกบอยู่ (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๕๓: ๕๑) เช่นเดียวกับโลกนิติภาษาพม่า โคลงโลกนิติสำนวนอยุธยาไม่รู้จักกันแพร่หลายเท่าสำนวนรัตนโกสินทร์ซึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรง

^๑ ในภาษาสันสกฤต *โลก* (*loka*) แปลว่า ‘ชาวโลก’ หมายถึง ประชาชนทั่วไป อีกนัยหนึ่งหมายถึง ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ส่วน *นิติ* (*ṇiti*) แปลว่า ‘แบบแผน’ *โลกนิติ* (*lokaniti*) หรือ *โลกนิติ* จึงแปลว่า ‘แบบแผนความคิด ความประพฤติ และค่านิยมของชาวโลกซึ่งไม่ผูกพันอยู่กับความเชื่อของศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ’

^๒ ฉันทะแบบหนึ่งของบาลี เรียก *ปฐยวัตตฉันท* โดยเหตุที่วรรคหนึ่งมี ๘ คำ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า *อัฐกฉันท*

^๓ เช่นเดียวกับ *ธมมนิติ* *มหาราชนิติ* และ *ราชานิติ* (von Hinüber, 1996: 195)

^๔ สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หรืออย่างช้าก็ก่อนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๕๓: ๓๔) ดังนั้น ที่เรียกว่าเป็น *โคลงโลกนิติสำนวนเก่า* หรือ *สำนวนอยุธยา* จึงไม่ใช่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาเสียทั้งหมด

ชำระขึ้นตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ครั้งที่สมเด็จพระยาพระองค์นั้นดำรงพระอิสริยยศเป็น *กรมขุนเดชอดิศร* ดังปรากฏในบานแพนกสมุดไทยเลขที่ ๔๖ (นิยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๔๒: ๓๑) เมื่อชำระเสร็จก็ได้จารึกไว้ที่แผ่นศิลาประดับศาลาทิศพระมณฑปจำนวน ๔ หลัง^๑ (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓: ๑๓)

โดยเหตุที่โคลงโลกนิติบางบทก็มีคำถำ บางบทก็ไม่มี เสฐียรพงษ์ วรรณปก (๒๕๔๘: ๖) จึงแสดงทรรศนะไว้ว่า

น่าเสียดายว่า คาทาภาษาบาลีและสันสกฤตที่เป็นต้นแบบคำโคลงนั้นๆ คั้นหามาได้น้อย ถ้าจะอุตสาหะคั้นหามาพิมพ์กำกับไว้ทุกบทจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใดการศึกษาไม่น้อย

ทรรศนะดังกล่าวเท่ากับอนุมานว่า โคลงโลกนิติทุกบทมีที่มาแต่สุภาชิตของอินเดีย และต้องสามารถหาคาทาภาษาบาลีหรือสันสกฤตมาเทียบได้

L. Sternbach (อ้างใน แสง มณวิฑูร, ๒๕๑๗: ๒) เป็นบุคคลแรกที่แสดงความเห็นว่า แม้ว่าโคลงโลกนิติของไทยจะว่าตามโลกนิติภาษาบาลีแต่ก็มีโคลงบางบทที่มีมาจากสุภาชิตของท้องถิ่น นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒: ๒๓๙) ได้อาศัยความเห็นนี้ แล้วจำแนกโคลงโลกนิติสำนวนพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิศรที่ไม่มีคำถำกับออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

ก. กลุ่มที่เป็นผลงานการสร้างสรรคของกวี มีโคลงจำนวน ๑๐๙ บท
และ ข. กลุ่มไม่ทราบที่มา มีโคลงจำนวน ๗๓ บท (๒๕๔๒)

น่าเสียดายที่นิยะดาไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ว่าใช้เกณฑ์ใดจำแนกโคลง ๒ กลุ่มนี้ออกจากกัน ดังตัวอย่างโคลง ๒ บทนี้ นิยะดา เหล่าสุนทรได้จำแนกไว้ต่างกลุ่มกัน โดยจัดให้บทหนึ่งเป็น *โคลงที่เป็นผลงานการสร้างสรรคของกวี* อีกบทหนึ่งเป็น *โคลงที่ไม่ทราบที่มา* ดังนี้

^๑ โคลงที่จารึกไว้มีจำนวนมากกว่าในต้นฉบับสมุดไทย (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓: ๑๓)

โคลงที่เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของกวี

ซ่อนปลาหาค้มแต่	เพียงพอ อีมนา
อวดอิทธิศึคเียยอ	ใหญ่ล้ำ
เชือดไก่กับเป็ดคอ	ชนิดหนึ่ง
เอามีดฆ่าโคห้ำ	หั้นนั้นหนักแรง

(โคลงโลกนิติ ด: ๓๖๙ ม)

โคลงที่ไม่ทราบที่มา

ธรรมดายุโรคร้อน	รสนม
กินก็บ้ำบดลม	และใช้
คนซื่อกล่าวใครชม	ว่าชอบ หุแฮ
จริงไปจริงนั้นไซ้	ฝ่ายหน้านานเห็น

(โคลงโลกนิติ ด: ๑๗๑ ม)

ผู้วิจัยสังเกตว่า โคลง ๒ บทข้างต้นตรงกับข้อความในหนังสือสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งมีมาก่อนโคลงโลกนิติสำนวนของสมเด็จพระยาเดชาดิศร โคลงบทที่ ๓๖๙ ตรงกับสามก๊กตอนที่ ๔ เป็นคำที่ฮัวหยงพูดกับตั้งโต๊ะว่า “ซึ่งจะฆ่าไก่และเอามีดฆ่าโคมาฆ่ามันไม่ควร” (สามก๊ก: ๔.๖๐) ดังนี้

โคลงโลกนิติ ด: ๓๖๙ ม	สามก๊ก บทที่ ๔
ซ่อนปลาหาค้มแต่ เพียงพอ อีมนา อวดอิทธิศึคเียยอ ใหญ่ล้ำ เชือดไก่กับเป็ดคอ ชนิดหนึ่ง เอามีดฆ่าโคห้ำ หั้นนั้นหนักแรง^๑	ซึ่งจะฆ่าไก่และเอามีดฆ่าโคมาฆ่ามันไม่ควร

^๑ โคลงวรรคใดหรือบาทใดตรงกับสำนวนจีน ก็จะทำตัวหนาเฉพาะที่หมายถึงเป็นที่สังเกต แต่หากโคลงทั้งบทตรงกับสำนวนจีน จะไม่ทำตัวหนาไว้เลย

ส่วนโคลงบทที่ ๑๗๑ ทั้งบทปรากฏในสามก๊กตอนที่ ๔๙ ตรงกับคำในหนังสือที่อองลุยเขียนโน้มน้าวไม่ให้เล่าเจี้ยงออกไปรับเล่าปี่เข้าเมืองเสฉวน ความในหนังสือตอนหนึ่งมีว่า “ยาดีชมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คนซื้อกล่าวคำไม่เพราะหูแต่เป็นประโยชน์แก่กาลภายหลังหน้า” (สามก๊ก: ๔๙.๗๙๗) ดังนี้

โคลงโลกนิติ ด: ๑๗๑ ม	สามก๊ก บทที่ ๔๙
ธรรมดายาโรคร้อน รสขม กินก็บ่าบดลม และไข้ คนซื้อกล่าวใครชม ว่าชอบ หูแสบ จริงไปจริงนั้นไซ้ร้ ฝ่ายหน้าเห็น	ยาดีชมปากแต่เป็นประโยชน์แก่ คนไข้ คนซื้อกล่าวคำไม่เพราะหูแต่ เป็นประโยชน์แก่กาลภายหลังหน้า

เมื่อสอบกับ 三國演義 Sānguó Yǎnyì ของ 羅貫中 (2010) ซึ่งเป็นที่มาของสามก๊ก ก็พบว่าข้อความ “ซึ่งจะฆ่าไก่และเอาเม็ดฆ่าโคมาฆ่ามันไม่ควร” ในสามก๊ก บทที่ ๔ ตรงกับสำนวน 割雞焉用牛刀 gē jī yān yòng niú dāo (三國演義: 5) ‘ฆ่าไก่ต้องใช้มีดเชือดโค’ ส่วนข้อความ “ยาดีชมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คนซื้อกล่าวคำไม่เพราะหูแต่เป็นประโยชน์แก่กาลภายหลังหน้า” ในสามก๊ก บทที่ ๔๙ ก็ตรงกับสำนวน 良藥苦口利於病，忠言逆耳利於行 liáng yào kǔ kǒu lì yú bìng, zhōng yán nì'ěr lì yú xíng (三國演義: 60) ‘ยาดีชมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คำตรงชัดหูแต่เป็นประโยชน์แก่กิจการ’ ตามลำดับ

ผู้วิจัยยังสังเกตอีกด้วยว่า แม้แต่โคลงบางบทที่นิยดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒) จัดไว้กลุ่ม “ไม่มีคาถากำกับมาแต่เดิม” แต่นิยดาก็เพียรหาสุภาษิตภาษาบาลีจากคัมภีร์ โลกนิติ ธรรมนิติ^๑ และสุภาษิตภาษาสันสกฤตจากคัมภีร์ จาณักยศตกะ^๒

^๑ เป็นวรรณคดีประเภทนี้ตีพิมพ์มาเช่นเดียวกับ โลกนิติ (von Hinüber, 1996: 195)

^๒ ศตกะ แปลว่า “(มี)จำนวน ๑๐๐” เป็นชื่อประเภทวรรณคดี (genre) สันสกฤตซึ่งรวมสุภาษิตจำนวน ๑๐๐ บทเข้าไว้ด้วยกัน ส่วน จาณักยะ เป็นชื่อพราหมณ์มุขมนตรีผู้ช่วยให้พระเจ้าจันทรคุปต์ (๓๒๒-๒๙๘ ปีก่อน ค.ศ.) สามารถล้มราชวงศ์นันทะ (๓๖๒-๓๒๑ ปี

มาเทียบไว้ ทว่า ความในโคลงโลกนิติกับสุภาษิตภาษาบาลีและสันสกฤตที่เทียบไว้
นั้นใกล้เคียงกัน แต่กลับไปตรงกับข้อความในสามก๊ก เช่นโคลงบทต่อไปนี้

ตัดต้นก่นรากแล้ว	ปลูกแปลง
หนามหันห่อนไว้แขนง	หน่อเชื้อ
เพลิงพิชิตหนึ่งแรง	เรื่องโรจน์
ดับแต่ดุ้นไว้เชื้อ	นิงช้าเพลิงโพลง
	(โคลงโลกนิติ ด: ๒๖๓)

โคลงบทนี้ไม่มีคาถามาแต่เดิม แม้ในประชุมโคลงโลกนิติฉบับของสถาบัน
ภาษาไทย (๒๕๔๓) กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ไม่ได้เทียบคาถาไว้ แต่
นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒: ๑๒๑) ได้เทียบโคลงบทนี้กับคำแปลคาถาบทที่ ๘๔^๑
ของคัมภีร์โลกนิติ^๒ คำแปลคาถาบทที่ ๒๕๕^๓ ของคัมภีร์ธรรมนิติ (๒๕๔๒: ๑๒๑-

ก่อน ค.ศ.) และสถาปนาราชวงศ์เมารยะ (๓๒๒-๑๘๓ ปีก่อน ค.ศ.) ขึ้นมาได้ จาณกยะ เป็น
พราหมณ์ผู้มากด้วยเล่ห์กล จึงได้ฉวยว่า เกาฏิลยะ แปลว่า “จอมคด” (< ส. เกาฏิลยะ มา
จากศัพท์ ส. ภูฏ แปลว่า “กระดุกโหนกหน้าผาก, คดเหมือนโหนกหน้าผาก, คดโกง, ไม่ซื่อ,
หลอกลวง”) M. Winternitz (1959: n141) ให้ข้อสังเกตว่า บุคลิกภาพของจาณกยะทำ
ให้นึกถึง ฌณิกะ (อมาตย์แห่งท้าวธฤตราชภูรุ) ผู้เป็นครูสอนนิติศาสตร์หรือความรู้ว่าด้วยแบบ
แผนในการปกครองบ้านเมือง ซึ่งมีแนวคิดดุจเดียวกับ Macchiavelli ผู้แต่งหนังสือเรื่อง El
Principe ดังนั้น ไม่อาจปักใจเชื่อได้ว่า จาณกยะเป็นผู้แต่งสุภาษิต จาณกยะ-ศตกะ วรรณคดี
เรื่องนี้อาจเป็นเพียงชุมนุมสุภาษิตที่รวบรวมต่อกันมาและไม่มีชื่อมาแต่ต้น จนเมื่อ
คัดเลือกและรวบรวมสุภาษิตได้จำนวน ๑๐๐ บท ก็นำชื่อบุคคลในตำนานมาตั้ง นัยว่าเพื่อ
รับรองคุณค่าของชุมนุมสุภาษิตเรื่องนี้

^๑ ตรงกับโลกนิติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐: ๑๘๐) บทที่ ๘๗

^๒ นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒) เรียกว่า โลกนิติปกรณ

^๓ ตรงกับธรรมนิติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๕๖๐) บทที่ ๒๕๒

๒) และคำแปลโคลงบทที่ ๔๐ ของคัมภีร์จกณกยศตกะ^๒ (๒๕๔๒: ๑๒๒) ซึ่งเป็นความเดียวกัน ต่างเพียงสำนวนการแปล ผู้วิจัยขอยกแต่คำแปลจากธรรมเนียมที่นิยมมา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒: ๑๒๑-๒) อ้างไว้ ดังนี้

เศษหนึ่ง ๑ เศษไฟ ๑ เศษศัตรู ๑ ทั้ง ๓ อย่างนี้ มั่นย่อมจะ
งอกงามได้ทุกที เพราะฉะนั้นไม่ควรทำให้มีเศษเลย

เทียบคาถาภาษาบาลีดังต่อไปนี้

อินเสโส อคฺคิเสโส สตุเสโส^๓ ตเถว จ
ปุนปฺปุนํปิ วฑฺฒนติ^๔ ตสฺมา เสสํ น การเย.
(ธรรมณี: ๒๕๒)

แต่เมื่อเปรียบโคลงโลกนิติบทที่ ๒๖๓ กับข้อความในสามก๊กพบว่า ใกล้เคียงกันมากกว่า ในสามก๊ก บทที่ ๒ อ้วนเสี้ยวกล่าวแก่อิ๋วจินว่า พันต้นหญ้าจะให้ตาย...ตายแต่ต้นนั้นเห็นไม่สิ้นเชิง รากก็จะงอกแทนขึ้นมา (สามก๊ก: ๒.๒๘) ใน 三國演義 (2) ว่า 不斬草除根，必為喪身之本 bù zhǎn cǎo chú gēn, bì wèi sàng shēn zhī běn ‘ตัดหญ้าไม่ถอนราก ตายแต่ต้นรากยังคงอยู่’

ผู้วิจัยเห็นว่า แม้โคลงโลกนิติของไทยจะมีต้นธารมาจากวรรณคดีนี้ของอินเดียโบราณ มีกลางธารเป็นโลกนิติของพม่า แต่บางส่วนก็มีสำนวนจีนไหลหลั่งถั่งมารวมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนวนจีนที่ปรากฏมาก่อนในเรื่องจีนซึ่งนิยมแปลกันในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อตอบคำถามอันเป็นข้อพิรุธนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ ๒ ประการ คือ

^๑ ฉันท์แบบหนึ่งของสันสกฤต พัฒนามาจากฉันท์ อนุษฏุภ (ฉันท์ ๘ คำ) ในสมัยพระเวท (มีลักษณะคล้าย ปุริยาวัดฉันท์ ของบาลี)

^๒ ใน โลกนิติ ธรรมณี และ มหารหณี มีร้อยกรองร่วมกันอยู่หลายบท และบางบทไม่อาจสืบย้อนไปถึงจกณกยศตกะได้ (Heinz, n.d.: 92)

^๓ โลกนิติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐: ๘๗) ว่า สตุเสโส

^๔ โลกนิติ (๒๕๔๐: ๘๗) ว่า ปุนปฺปุนํ วิวฑฺฒนติ

๑) ศึกษาสำนวนจีนที่ปรากฏในเรื่องจีนแปลและสอบกับต้นฉบับภาษาจีนเดิมเท่าที่จะสืบหาต้นฉบับได้

๒) เปรียบเทียบสำนวนจีนในเรื่องจีนกับสำนวนและสุภาษิตในหนังสือชุมนุมสุภาษิต รวมทั้งสำนวนที่พบในวรรณคดีไทยทั้งสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์

ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า ภาษาไทยรับสำนวนจีนส่วนหนึ่งเข้ามาเป็นสำนวนไทยผ่านเรื่องจีนหรือนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลซึ่งวรรณกรรมประเภทนี้ได้กลายมาเป็นคลังสำนวนจีนที่สำคัญ คนชั้นสูงของไทยได้ใช้กลวิธีแปลและแปลงอย่างมีชั้นเชิงจนสำนวนจีนเหล่านี้กลมกลืนไปกับสำนวนอื่นๆ ของไทย และปรากฏอยู่ทั่วไปในวรรณคดีไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีประเภทชุมนุมสุภาษิตอย่างโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

งานวิจัยนี้จะให้ประโยชน์สำคัญ คือ ช่วยขยายขอบเขตความรู้ให้ผู้สนใจศึกษาวิจัยด้านภาษาและวรรณคดีไทยในเชิงประวัติ โดยเฉพาะด้านประวัติคำประวัติวรรณคดี ให้สนใจสายธารวัฒนธรรมจีนเพิ่มจากที่สนใจแต่สายธารวัฒนธรรมอินเดีย และช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวรรณคดีไทยกับจีนในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น รวมทั้งเห็นคุณค่าของการศึกษาภาษาวรรณคดี และวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อประโยชน์ต่อความเข้าใจรากเหง้าแห่งเป็นมาของวัฒนธรรมไทย

^๓ ในวรรณพิภพของไทย มีวรรณกรรมจีน หรือที่เรียกว่า เรื่องจีน จัดว่าเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากเมื่อประมาณ ๑-๒ ศตวรรษที่ผ่านมา ความนิยมเรื่องจีนมีมากจนกระทั่งคนไทยอาศัยความเพี้ยนแปลเรื่องจีนอย่างต่อเนื่องยาวนานถึง ๖ รัชสมัยแห่งยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ในที่สุดก็สามารถแปลเรื่องจีนจนครบชุดไว้ประดับวรรณกรรมของไทย

เรื่องจีนที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ เรื่อง^๑ ในจำนวนทั้งหมดนี้ เรื่อง สามก๊ก^๒ (三國 Sānguó) และ ซิดก๊กไซฮั่น^๓ (七國西漢 Qīguó Xīhàn) เป็นเรื่องที่รู้จักกันดีที่สุด

สามก๊กเป็นเรื่องจีนแปลเรื่องแรก เริ่มแปลแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๒๓๔๘ และเรื่อง ซิดก๊กไซฮั่น ก็ได้แปลตามมาติดๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๙ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๕: ๓๑) เรื่อง ฮ่องสิน^๔ (封神 Fēngshén) เลียดก๊ก^๕ (列國 Lièguó) และตั้งฮั่น (東漢 Dōnghàn) แปลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ส่วนเรื่องที่เหลือแปลในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เว้นไม่แปลจำเพาะแต่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว^๖ เรื่องที่แปลเป็นลำดับสุดท้ายน่าจะเป็น

^๑ องค์การค้าของคุรุสภาได้ทยอยพิมพ์จนครบชุด ในคำนำได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่อง ไต้ฮั่น (大漢 Dàhàn) ไว้ด้วย และว่ามีจำนวน ๓๕ เรื่อง (ชุยถิง ๕.ก-จ) แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๔๕: ๓๐-๖) มิได้ทรงเอ่ยถึงเรื่องนี้ไว้ และผู้วิจัยก็สืบหาไม่พบ จึงนับได้ ๓๔ เรื่อง ภายหลังยังพบเพิ่มอีก ๔ เรื่องนอกชุดที่องค์การค้าของคุรุสภาว่ามี ๓๕ เรื่อง รวมเป็นเรื่องจีน ๓๘ เรื่อง

^๒ แปลจากเรื่อง 三國演義 Sānguó Yǎnyì ของ 羅貫中 Luó Guànzōng

^๓ บางทีเรียกสั้นๆ แต่เพียง ไซฮั่น (西漢 Xīhàn) คำชี้แจงของฉบับที่คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (๒๕๔๕: (๓๕)) ว่าแปลจากเรื่อง 西漢通俗演義 Xīhàn Tōngsú Yǎnyì

^๔ แปลจากเรื่อง 封神演義 Fēngshén Yǎnyì

^๕ แปลจากเรื่อง 東周列國志 Dōngzhōu Lièguó Zhì

^๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๔๕: ๓๑) ทรงสันนิษฐานว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนไปอุดหนุนให้แปลพระไตรปิฎกและหนังสือภาษาบาลี หนังสือแปลภาษาบาลีจึงเกิดขึ้นมากในรัชกาลนี้ คงเป็นด้วยพระราชดำริว่าหนังสือคดีโลกมีมากแล้ว คำว่า หนังสือคดีโลก นี้รวมถึงเรื่องแปลจีนด้วย

เรื่อง บูเช็กเทียน (武則天 Wǔ Zétiān) และ โหวงโหล่วเพงปัก (五虎平北 (Wǔhǔ Ping Běi) แปลในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สองเรื่องหลังนี้ไม่ทราบปีที่เริ่มแปลและปีที่แปลสำเร็จ ทราบแต่ประวัติการพิมพ์ ว่าพิมพ์ขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๖๕ (๒๕๔๕: ๓๑-๖)

หากลำดับเรื่องจีนทั้ง ๓๘ เรื่องตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์ จะได้ดังนี้

๑. ไคเก็ก (開辟 Kāipi ‘เปิดตำนานกษัตริย์’)

๒. หोंงสิน (封神 Fēngshén ‘ผจญทวยเทพ’) แปลจากเรื่อง 封神演義 Fēngshén Yǎnyi ‘นิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องผจญทวยเทพ’

๓. เลียดก๊ก (列國 Lièguó ‘การรวบรวมแคว้น’) แปลจากเรื่อง 東周列國誌 Dōng Zhōu Lièguó Zhì ‘บันทึกราชวงศ์โจวตะวันออกและการรวบรวมแคว้น’^๑

๔. เลียดก๊กเฮ้า (列國後 Lièguó Hòu ‘หลังยุคเลียดก๊ก’)

๕. ซิดก๊กไซฮั่น (七國西漢 Qīguó Xī Hàn ‘เจ็ดแคว้นกับราชวงศ์ฮั่นตะวันตก’) มักเรียกโดยย่อว่า ไซฮั่น แปลจากเรื่อง 西漢通俗演義 Xī Hàn Tōngsú Yǎnyi

๖. ต้งฮั่น (東漢 Dōng Hàn ‘ราชวงศ์ฮั่นตะวันออก’)

๗. ไต้ฮั่น (大漢 Dà Hàn = ราชวงศ์ฮั่นที่ยิ่งใหญ่)

๘. สามก๊ก^๒ (三國 Sānguó ‘สามแคว้น’) แปลจากเรื่อง Sānguó Yǎnyi (三國演義) หรือ Sānguó Zhì Yǎnyi (三國志演義) ‘นิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องสามแคว้น’ ผลงานประพันธ์ของ (羅貫中 Luó Guànzhōng)

^๑ ผู้ประพันธ์คือ 馮夢龍 Féng Mènglóng

^๒ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นแม่กองแปลและเป็นผู้ขัดเกลาสำนวน จึงมักเรียกกันว่า สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นับเป็นสามก๊กแปลฉบับสมบูรณ์และเก่าแก่เป็น

๙. *ไซจิ้น*^๑ (西晉 Xī Jìn ‘ราชวงศ์จิ้นตะวันตก’)

๑๐. *ต้งจิ้น* (東晉 Dōng Jìn ‘ราชวงศ์จิ้นตะวันออก’)

๑๑. *น้ำซ้อง* (南宋 Nán Sòng ‘ราชวงศ์ซ้องตะวันตก’)

๑๒. *ส่วยถัง* (說唐 Shuō Táng ‘เรื่องเล่าสมัยราชวงศ์ถัง’)

๑๓. *ซุยถัง* (隋唐 Suí Táng ‘ราชวงศ์สุ่ยกับราชวงศ์ถัง’)

๑๔. *เสาปัก* (掃北 Sǎo Běi หมายถึง 羅通掃北 Luó Tōng Sǎo Běi) เป็นวรรณกรรมที่กล่าวถึงวีรบุรุษชื่อ 羅通 Luó Tōng

๑๕. *ซียินกุ้ยเจงต้ง* (薛仁貴征東 Xuē Rénguì Zhēng Dōng ‘ซียินกุ้ยปราบตะวันออก’) เรียกย่อว่า *ซียินกุ้ย* ตามชื่อตัวเอกของเรื่อง

๑๖. *ซีเตงซันเจงไซ* (薛丁山征西 Xuē Dīngshān Zhēng Xī ‘ซีเตงซันปราบตะวันตก’) เรียกย่อว่า *ซีเตงซัน* ตามชื่อตัวเอกของเรื่อง

๑๗. *ซีกัง* (薛剛 Xuē Gāng เป็นชื่อตัวเอกในเรื่อง)

๑๘. *ไซอิ๋ว* แปลจากเรื่อง Xīyóu Jì (西遊記 ‘บันทึกการเดินทางสู่ตะวันตก’) ผู้ประพันธ์คือ Wú Chéng’ēn (吴承恩) Xī Yóu Jì

๑๙. *บัวนเห้าตง*^๒ (ชื่อตัวเอกในเรื่อง)

๒๐. *บูเช็กเทียน* (武則天 Wǔ Zé Tiān ‘(พระนาง)บูเช็กเทียน’)

๒๑. *หงอโต้*^๓ (五代 Wǔ Dài ‘ห้าราชวงศ์’) *ซันถั่งหงอโต้* ก็เรียก

ลำดับ ๓ ของโลกรองจากสามก๊กฉบับภาษาแมนจูและฉบับภาษาญี่ปุ่น (Salmon, 2013: 29)

^๑ เขียนเป็น *ไซจิ้น* ก็มี

^๒ ยังค้นเทียบตัวจีนไม่ได้

^๓ เขียนเป็น *หงอโต้* ก็มี

๒๒. บ้วนฮ่วยเหลา^๑ (萬花樓 Wàn huā Lóu ‘หอหมื่นบุปผา’)

๒๓. โทงวโฮ้วเพงไซ (五虎平西 Wǔ Hǔ Píng Xī ‘ห้าพยัคฆ์ปราบ
ประจิม’)

๒๔. โทงวโฮ้วเพงหน่า (五虎平南 Wǔ Hǔ Píng Nán ‘ห้าพยัคฆ์
ปราบทักษิณ’)

๒๕. โทงวโฮ้วเพงปัก (五虎平北 Wǔ Hǔ Píng Běi ‘ห้าพยัคฆ์ปราบ
อุดร’)

๒๖. ซวยงัก (說岳 Shuō Yuè ‘งักฮุย’) แปลจากเรื่อง 說岳全傳
Shuō Yuè Quán Zhuàn ‘เรื่องของขุนพลงักฮุย’

๒๗. น้ำปักซ้อง (南北宋 Nán Běi Sòng ‘ราชวงศ์ซ้องเหนือซ้อง
ใต้’)

๒๘. ซ้องกั๋ง (宋江 Sòng Jiāng เป็นชื่อตัวเอกในเรื่อง) แปลจากเรื่อง
水滸傳 Shuǐhǔ Zhuàn ‘ตำนานของซ้องกั๋ง’ ผลงานของ (施耐庵) Shī Nài’ān
จูยฮื้อซ้องกั๋ง (水滸宋江 Shuǐhǔ Sòng Jiāng) ก็เรียก

๒๙. เป่าเล่งถุกงอัน (包龍圖公案 Bāo Lóng Tú Gōng Àn ‘คดี
ความของเป่าเล่งถุกง’)

๓๐. ง่วนเฉียว (元朝 Yuán Cháo ‘ราชวงศ์หยวน’)

๓๑. ม่งเฉียว (明朝 Míng Cháo ‘ราชวงศ์หมิง’)

๓๒. เองเลียดตัวน^๒

๓๓. เจงเต็กฮั่วกังหน่า (正德游江南 Zhèngdé Yóu Jiāngnán
‘พระเจ้าเจงเต็กฮั่วเสด็จประพาสแคว้นกังหน่า’) เรียกสั้นๆ ว่า ฮั่วกังหน่า

^๑ เขียนเป็น บ้วนฮ่วยเหลา ก็มี

^๒ ยังค้นเทียบตัวจีนไม่ได้

^๓ 正德皇帝 Zhèngdé Huángdì

แปลจากเรื่อง 大明正德皇帝·游江南傳 Dà míng Zhèng dé Huáng dì Yóu Jiāng nán Chuán ของ 何梦梅 Hé Mèng méi

๓๔. ได้อั่งเผ่า (大紅袍 Dà Hóng Páo เป็นชื่อตัวละครในเรื่อง) แปลจากเรื่อง 海公大紅袍全傳 Hǎi Gōng Dà Hóng Páo Quán Zhuàn ‘ประชุมตำนานของผู้เผ่าทะเลได้อั่งเผ่า’ เรื่องนี้รวมกับ *เซียวอั่งเผ่า* เรียกว่า *ไห้ส่วย* (海瑞 Hǎi Rui)

๓๕. เซียวอั่งเผ่า (小紅袍 Xiǎo Hóng Páo เป็นชื่อตัวละครในเรื่อง) แปลจากเรื่อง 海公小紅袍全傳 Hǎi Gōng Xiǎo Hóng Páo Quán Zhuàn ‘ประชุมตำนานของผู้เผ่าทะเลเซียวอั่งเผ่า’

๓๖. เนียนำอิติชื่อ^๑

๓๗. เม่งมวดเซงฉ้อ (明末清初 Míng Mò Qīng Chū ‘ปลายราชวงศ์หมิงต้นราชวงศ์ชิง’)

๓๘. เซงเฉียว (清朝 Qīng Cháo ‘ราชวงศ์ชิง’)

เรื่องจีนแปลทั้ง ๓๘ เรื่องนี้ คนจีนในประเทศไทยนิยมอ่านกันมาช้านาน ชนชั้นผู้ปกครองของรัตนโกสินทร์ทั้งพระมหากษัตริย์และขุนนางชั้นสูงตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๕ ได้ให้แปลออกมอย่างต่อเนื่องเพื่อศึกษาเล่าห์และกโลบายในการศึกษาของตำราพิชัยสงคราม มาจนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๖๕ (ปลายรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๖) ความนิยมอ่านเรื่องจีนแพร่ไปทั่วทำให้โรงพิมพ์เอกชนดำเนินการแปลเรื่องจีนออกจำหน่ายบ้าง^๒ ในที่สุดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ วรรณกรรมไทยก็ได้เรื่องจีนแปลครบชุดครอบคลุมประวัติศาสตร์จีนตั้งแต่ราชวงศ์ *แฮ้ว* หรือ *เซี่ย* (夏) ซึ่งเป็นราชวงศ์ในตำนานไปจนถึงราชวงศ์ *เซ็ง*

^๑ ยัคนเทียบตัวจีนไม่ได้

^๒ จำนวนแปลของเอกชนสู้จำนวนที่ชนชั้นสูงแปลไม่ได้ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๕: ๔๕)

หรือ ชิง^๑ (清) อันเป็นราชวงศ์ลำดับสุดท้ายของจีน แต่ละเรื่องสงเคราะห์เข้าไปในราชวงศ์ต่างๆ ของจีนได้ดังนี้

๑. ไคเก็ก	ราชวงศ์เห่หรือเซี่ย (夏 Xià) ^๒ ๒๐๐๐-๑๕๒๐ ปี ก่อน ค.ศ. ^๓
๒. ห้อสิน	ราชวงศ์ซาง (商 Shāng) ๑๕๒๐-๑๐๓๐ ปี ก่อน ค.ศ.
	ราชวงศ์โจวหรือโจว (周 Zhōu) ๑๐๓๐-๒๒๑ ปี ก่อน ค.ศ.
๓. เลียดก๊ก	ยุคสงครามระหว่างแคว้น (戰國 Zhàn Guó) ในปลายราชวงศ์โจว ๔๘๐-๒๒๑ ปี ก่อน ค.ศ.
๔. เลียดก๊กเอ้า	ยุคหลังเลียดก๊ก ต้นราชวงศ์จิ้น
๕. ไชอัน	ราชวงศ์จิ้น (秦 Qín) ๒๒๑-๒๐๗ ปี ก่อน ค.ศ. ต่อกับราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (西漢 Xī Hàn) ๒๐๖ ปี ก่อน ค.ศ.-ค.ศ. ๙
๖. ไต้อัน	ยุคต้นของราชวงศ์ฮั่นตะวันออก
๗. ตั้งอัน	ราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (東漢 Dōng Hàn) ค.ศ. ๒๕-๒๒๐
๘. สามก๊ก	ยุคสามก๊ก (三國 Sānguó) ค.ศ. ๒๒๑-๒๖๕
๙. ไชจิ้น	ราชวงศ์จิ้นตะวันตก (西晉 Xī Jìn) ค.ศ. ๒๖๕-๓๑๗

^๑ เห่ และ เซ็ง เป็นสำเนียงจีนแต้จิ๋วซึ่งคนไทยคุ้นเคย ส่วน เซี่ย (Xià) กับ ชิง (Qing) เป็นสำเนียงจีนกลาง

^๒ เป็นราชวงศ์ในตำนาน

^๓ ข้อมูลศักราชทั้งหมดถือตาม Joseph Needham (1975)

๑๐. ตังจิ้น	ราชวงศ์จิ้นตะวันออก (東晉 Dōng Jìn) ค.ศ. ๓๑๗-๔๒๐
๑๑. น้าซ้อง	ราชวงศ์เหนือราชวงศ์ใต้ (南北朝 Nán Běi Cháo) ค.ศ. ๔๓๙-๕๘๑
๑๒. ส่วยถ้ง	ราชวงศ์สุย (隋 Suí) ค.ศ. ๕๘๑-๖๑๘
๑๓. ซุยถ้ง	ต้นเรื่องอยู่ในราชวงศ์สุย ปลายเรื่องอยู่ในราชวงศ์ถัง
๑๔. เสापัก	ราชวงศ์ถัง (唐 Táng) ค.ศ. ๖๑๘-๙๐๖
๑๕. ชียินก๊วยเจ๋งตั้ง	
๑๖. ชิตงซันเจงไซ	
๑๗. ไชอิ้ว	
๑๘. บูเช็กเทียน	
๑๙. ชิกัง	
๒๐. หงอโต้้ว	ยุคห้าราชวงศ์ (五代 Wǔ Dài) ค.ศ. ๙๐๗-๙๖๐ ราชวงศ์โห้วเหลียง (後梁 Hòu Liáng) ค.ศ. ๙๐๗-๙๒๓ ราชวงศ์โห้วถ้ง (後唐 Hòu Táng) ค.ศ. ๙๒๓-๙๓๖ ราชวงศ์โห้วจิ้น (後晉 Hòu Jìn) ค.ศ. ๙๓๖-๙๔๖ ราชวงศ์โห้วฮั่น (後漢 Hòu Hàn) ค.ศ. ๙๔๗-๙๕๐ ราชวงศ์โห้วโจว (後周 Hòu Zhōu) ค.ศ. ๙๕๑-๙๖๐

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ๑๕

๒๑. บ้วนฮ่วยเหลา	ราชวงศ์ซ้องเหนือ (北宋 Běi Sòng) ค.ศ. ๙๖๐-๑๑๒๖
๒๒. โทงวโฮ้วเพงไซ	
๒๓. โทงวโฮ้วเพงหน้า	
๒๔. โทงวโฮ้วเพงปัก	
๒๕. บ้วนเฮ้าตง	
๒๖. ซวยงัก	ราชวงศ์ซ้องใต้ (南宋 Nán Sòng) ค.ศ. ๑๑๒๗-๑๒๗๙
๒๗. น้ำปักซ้อง	
๒๘. ซ้องกั๊ง	
๒๙. เปาเล่่งถูกกงอัน	
๓๐. ง่วนเฉียว	ราชวงศ์จ้วนหรือหยวน (元 Yuán) ค.ศ. ๑๒๖๐-๑๓๖๘
๓๑. เม่งเฉียว	ราชวงศ์หมิงหรือหมิง (明 Míng) ค.ศ. ๑๓๖๘-๑๖๔๔
๓๒. เองเลียดตัวน	
๓๓. เจงเต็กอู้วักงั๋งหน้า	
๓๔. ไต้อั้งเผ่า	
๓๕. เซียวอั้งเผ่า	
๓๖. เนียนำอดชื่อ	
๓๗. เม่งมวดเซงฉื่อ	ราชวงศ์ชิงหรือชิง (清 Qīng) ค.ศ. ๑๖๔๔-๑๙๑๑
๓๘. เซงเฉียว	

คนไทยเข้าใจผิดกันมาแต่เดิมว่าเรื่องจีนหรือนิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้เป็นวรรณกรรมประเภท พงศาวดารของจีน ด้วยเห็นว่าแต่ละเรื่องล้วนให้ความรู้พงศาวดารจีน ความรู้ด้านกลศึก และการพิชัยสงครามแก่ผู้อ่าน ดังในบทละคร

นอกเรื่องควีพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (๒๕๓๙: ๑๓๙) กล่าวถึงเรื่อง *สามก๊ก* ว่าเป็นพิชัยสงคราม

เมื่อนั้น	ไวยทัตทุนหันไม่ทันตรึก
อวดรู้วอดหลักฮักฮัก	ข้าเคยพบรบศึกมาหลายยก
จะเข้าออกยกย่อนผ่อนปรน	เล่ห์กลเราน้อย่าวิตก
ทั้งพิชัยสงครามสามก๊ก	ได้เรียนไว้ในเอกสารพัด

นอกจากนี้ ชนชั้นปัญญาชนในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ยังเห็นวานิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้เป็นหนังสือที่ช่วยเสริมปัญญาและให้สติเรื่องความเป็นอนิจจังตั้งข้อความต่อท้ายเรื่อง *เม่งเฉียว* ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นความเห็นของสมเด็จพระปรมัยยิกายะยาธิบดีศรีสุริยวงศ์ผู้ดำรงให้แปลเรื่องนี้สรรเสริญคุณของนิยายอิงพงศาวดารจีนไว้ว่า

เรื่องราวพงศาวดารจีน...มีความพิสดารต่างๆ...กษัตริย์ซึ่งครอบครองแผ่นดินก็มีอธยาศัยนั้นก็ต่างกัน ลักษณะการบ้านเมืองและขุนนางข้าราชการที่ประพฤติดีและชั่วก็โดยมาก ควรที่ท่านผู้มีสติปัญญาจะอ่านให้รู้ทางความและนิสัยคนชั่วและดีให้ทราบขึ้นใจไว้ เมื่อมีเหตุสิ่งไรใกล้เคียงเข้ามาในเรื่องและข้อความใดๆ ก็จะได้คิดได้ไปตามอธยาศัยแห่งมนุษย์ แต่โบราณซึ่งมีมาแต่ก่อนเป็นเครื่องเพิ่มเติมประดับสติปัญญา...ท่านผู้ที่จะได้อ่านเรื่องราวเหล่านี้ถ้าจะอ่านฟังเล่นเหมือนเรื่องอิเหนารามเกียรติ์ก็ป่วยการสมุคยบเสียเปล่าหาประโยชน์ไม่ ถ้าอ่านแล้วจงสังเกตชั่วและดีซึ่งผู้แต่ก่อนๆ ประพฤติมานั้นให้เข้าใจขึ้นเชิงถ้อยคำและการที่เป็นไปสันทัดชัดเจนแล้วก็คงมีสติปัญญาดีกว่าอ่านเรื่องนิราศสังวาสทั้งปวงซึ่งนักปราชญ์ไทยได้ตกแต่งมาแต่ก่อนนั้น หรือเรื่องราวเหล่านี้ จะพิจารณาเป็นพระไตรลักษณ์ก็ได้ด้วยเรื่องราวฆ่าฟันกันตายนับโกฏิ นับแสนเพื่อจะแย่งชิงสมบัติ เมื่อได้สำเร็จความปรารถนาแล้ว ก็ต้องตายตามกันไปทั้งสิ้น หาเป็นแก่นสารไม่ การซึ่งเป็นของวิเศษเที่ยง

เท่านั้น คือสุจริตธรรมประเสริฐกว่าสิ่งทั้งปวงที่มนุษย์ถือต่างๆ กัน
ถ้าสุจริตธรรมมันอยู่ในสันดานแล้ว คงเป็นที่ระงับดับเสียซึ่งทุกข์ภัย
อันตรายในปัจจุบันและอนาคตได้โดยแท้

(เม่งเฉียว: ๓.๒๒๕)

แม้จะสับสนไม่ได้ทั้งหมดว่าเรื่องจีนแปลทั้ง ๓๘ ชื่อนี้ แปลมาจากหนังสือจีน
ต้นฉบับเรื่องใดแน่ แต่เมื่อพิจารณารูปแบบการประพันธ์แล้ว สามารถสรุปได้แน่
ชัดว่า หนังสือจีนแปลชุดนี้ไม่ได้จากพงศาวดารชุด 二十四史 Èrshìsī Shǐ ผลงาน
ของ 司馬遷 Sīmǎ Qiān (วินัย สุกใส: ๒๕๕๓: ๒๑๕-๖) และทั้งหมดก็เป็นเพียง
นิยายอิงพงศาวดาร (講史小說) ไม่ใช่ พงศาวดาร (大事記) อย่างแท้จริง

จนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐ ความเข้าใจผิดกันว่า นิยายอิง
พงศาวดาร เหล่านี้เป็นวรรณกรรมประเภท พงศาวดาร ก็ยังอยู่ ดังจะเห็นว่าเมื่อ
คณะกรรมการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทย มีมติให้พิมพ์เรื่องจีนแปล
ทั้ง ๓๔^๑ ชื่อเรื่องต่อเนื่องให้เข้าเป็นชุดเดียวกัน^๒ ก็ยังคงให้ชื่อวรรณกรรมชุดนี้ว่า
ชุดพงศาวดารจีน ทั้งๆ ที่เป็น นิยายอิงพงศาวดาร

น่าเสียดายยิ่งว่า ปัจจุบันวงวิชาการไทย-จีนมีข้อมูลและงานวิจัยเกี่ยวแก่
ต้นฉบับที่ใช้แปลนิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านั้นน้อยมาก ด้วยว่าผู้รวบรวมจีน
ไม่มีใครสนใจวรรณกรรมไทย ข้างผู้รู้เชี่ยวชาญวรรณกรรมฝ่ายไทย ก็ไม่กระดิกหู
เรื่องจีน

นิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้งทั้งหมดนี้ ในชั้นแรกอาศัยคนจีนฮกเกี้ยน
(福建人) เป็นผู้แปลเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ชื่อเฉพาะทั้งชื่อบุคคล (anthroponym)
ชื่อสถานที่ (toponym) เป็นภาษาจีนสำเนียงฮกเกี้ยนไปเสียทั้งหมด อย่าง สาม-

^๑ ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ องค์การคำของคุรุสภาได้ตีพิมพ์เรื่องเลียดก๊กเอาเพิ่มเข้ามาอีกเรื่องหนึ่ง
เรื่องนี้จึงมีได้พิมพ์ในคราวเดียวกับอีก ๓๔ เรื่อง กับยังมีอีก ๔ เรื่องที่สำนักพิมพ์อื่นพิมพ์
เผยแพร่ รวมได้เรื่องจีนหรือนิยายอิงพงศาวดารจีนจำนวน ๓๘ เรื่อง

^๒ ใช้เวลาพิมพ์ต่อเนื่องนานถึง ๑๐ ปี

ก๊ก^๑ ชิดก๊กไชฮั่น ฮ่องลีน เลียดก๊ก ตั้งฮั่น ฯลฯ มาสมัยหลัง มีชาวจีนแต่จิวอพยพ มาตั้งรกรากในสยามมากขึ้น นิยายอิงพงศาวดารจีนที่แปลในชั้นหลังอย่าง เซง-เฉียว ง่วนเฉียว โทงวโฮ้วเพงปัก ฯลฯ จึงเป็นสำเนียงอย่างภาษาจีนแต้จิ๋ว (潮州話)

นิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้ง ๓๘ เรื่อง พบวรรณคดีและสำนวนจีน จำนวนมาก (ดู ๗.๑) สำนวนเหล่านี้ไม่เคยพบในเอกสารใดๆ ของไทยมาก่อน และ ยังตรงกับโคลงสุภาษิตซึ่งนักวิชาการไทยยังสับสนที่หาไม่พบ (ดู ๗.๒)

๓. นิยามคำว่า สำนวน

ในภาษาไทยคำว่า สำนวน มีความหมายหลักๆ ที่แตกต่างกัน ๒ ความหมายแรก หมายถึง ‘ลีลาการใช้ภาษา’ บางทีใช้ว่า *สำนวนภาษา* ตรงกับคำ ภาษาอังกฤษว่า style หรือ artistic style ความหมายที่ ๒ *สำนวน* เป็น ‘หน่วย หนึ่งของภาษาที่มีความหมาย และมักมีความหมายเปรียบเทียบ’ สำนวนตาม ความหมายหลังนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า idiom หรือ idiomatic expression และตรงกับคำภาษาจีนว่า 成語 chéngyǔ

คำว่า *สำนวน* ซึ่งผู้วิจัยใช้ตลอดบทความนี้ หมายถึงแต่ *สำนวน* ตามความ- หมายที่ ๒ เท่านั้น และใช้อย่างกว้าง ครอบคลุมไปถึง *ภาษิต สุภาษิต คำพังเพย*^๒

^๑ ประพิน มโนมัยวิบูลย์ (๒๕๐๙: ๒๒) ได้ศึกษาเปรียบเทียบ 三國演義 ของ 羅貫中 กับ สามก๊กภาษาไทยฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตอน โจโฉแตกทัพเรือและสรุปว่าชื่อ เฉพาะในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ตรงกับสำเนียงจีนฮกเกี้ยนถิ่นเอ๋หมิง (廈門 : Amoy dialect)

^๒ คำว่า *พังเพย* มาจากภาษาจีนแต้จิ๋วว่า 旁批 (phang²¹phoj³³) ภาษาจีนกลางออก เสียงว่า pángpī มีความหมายตามศัพทมูล (etymon) ว่า “คำวิจารณ์ที่ลงประกอบไว้ ข้างๆ”

วาทะ และคำคม^๑ ในทำนองเดียวกัน ก็ใช้คำว่า 成語 chéngyǔ ตามความหมายกว้างเช่นเดียวกัน และกำหนดให้คำว่า *สำนวน* มีความหมายเท่ากับ 成語 chéngyǔ ทุกประการ

สำนวนของชาติใดชาติหนึ่งต่างก็เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันลึกซึ้งของชาตินั้นๆ ที่ถ่ายทอดไว้ในรูปของข้อความที่กระชับ มีความเปรียบที่คมคาย และมีความหมายที่ลึกซึ้ง เช่นสำนวนไทย *พื้นฝอยหาตะเข็บ* คำว่า *ฝอย* หมายถึง ‘ขยะมูลฝอย’ คือสิ่งที่เกิดมานานแล้ว ไม่ต้องการ ไม่มีประโยชน์ใดๆ แล้ว ส่วน *ตะเข็บ* เป็น ‘ข้อสัตว์ตระกูลเดียวกับกิ้งกือ รูปร่างคล้ายตะขาบแต่ตัวเล็กกว่ามาก ชอบอาศัยอยู่ใต้กองขยะ’ *พื้นฝอยหาตะเข็บ* มีความเปรียบที่ลึกซึ้งว่า “รื้อฟื้นเรื่องผิดพลาดของคนที่รักหรือผูกพันขึ้นมาพูดและทำให้คนที่รักหรือผูกพันนั้นเสียใจ นับเป็นการกระทำที่มีแต่โทษ ไม่มีประโยชน์” ส่วนสำนวนจีน 石沉大海 shí chén dà hǎi ‘หินจมลงไปในมหาสมุทร’ หมายถึง “เรื่องราวหรือข่าวคราวของบุคคลเจียบหายไปในลักษณะที่สืบหาร่องรอยไม่ได้ เหมือนหนึ่งหินที่จมหายลงไปในมหาสมุทร”

๔. ลักษณะของสำนวน

สำนวนมีลักษณะสำคัญ ๒ ประการ ดังนี้

^๑ แม้มีผู้พยายามกำหนดนิยามและพยายามจำแนกให้ได้ว่าคำเหล่านี้มีความหมายแตกต่างกันอย่างไร ดังกรณีที่ ท. กล้วยไม้ ณ อยุธยา (๒๕๔๕: ข-ง) พยายามอธิบายและจำแนกความแตกต่างระหว่าง *สำนวน คำพังเพย* และ *สุภาษิต* แต่เมื่อต้องจัดว่า หน่วยภาษาใดบ้างเป็นแต่สำนวน ไม่เป็นคำพังเพย ไม่เป็นสุภาษิต หน่วยภาษาใดเป็นแต่คำพังเพยหรือสุภาษิต ก็มักเกิดข้อถกเถียงจนหาข้อยุติได้ยาก ในหนังสือ *ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๐) พิมพ์เผยแพร่ก็ไม่แยกว่ารายการใดเป็นภาษิต สุภาษิต คำพังเพย หรือสำนวน แม้ในภาษาจีนก็เกิดปัญหาทำนองเดียวกัน คือ ยากที่จะจำแนกให้ชัดเจนลงไปว่า หน่วยภาษาใดเป็น 成語 chéngyǔ ‘สำนวน’ หรือ 諺語 yànyǔ ‘สุภาษิต’ หรือ 典故 diǎngù ‘คำคม’

๔.๑ ลักษณะทางไวยากรณ์ของสำนวน

โดยมาก *สำนวน* มีลักษณะเป็นกลุ่มคำ (sequence of words) แต่ใช้สื่อความหมายได้อย่างคำ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นหน่วยทางภาษา (linguistic unit) ที่ประกอบกันและทำหน้าที่เป็นหน่วยเดียวกัน (Crystal, 1993: 170) *สำนวน* จัดเป็นหน่วยภาษาประเภท *หน่วยศัพท์วลี* (phrasal lexeme)^๑ คือ ประกอบด้วยคำหลายคำอย่างวลี (phrase)^๒ แต่ใช้เป็นคำคำเดียวอย่างหน่วยศัพท์ (lexeme) ๑ หน่วย (Lyons 1981: 145) คือ มีฐานะเป็นคำ ๑ คำในประโยค หรือเป็นประโยค ๑ ประโยคในสัมพันธสาร (discourse) ก็ได้ เช่นสำนวนไทย *น้ำนึ่งไหลลึก* ในประโยค เขาเป็นคน *น้ำนึ่งไหลลึก* มีฐานะเป็นคำ ๑ คำ เมื่อเปรียบเทียบกับประโยค เขาเป็นคน *ฉลาด* เขาเป็นคน *ใจเย็น* และ เขาเป็นคน *อวดเก่ง* ดังนี้

เขาเป็นคน	น้ำนึ่งไหลลึก	(น้ำนึ่งไหลลึก = สำนวน ๑ สำนวน)
	ฉลาด	(ฉลาด = คำเดียว ๑ คำ)
	ใจเย็น	(ใจเย็น = คำประสม ๑ คำ)
	อวดเก่ง	(อวดเก่ง = คำประสม ๑ คำ)

ในขณะที่สำนวนเดียวกันคือ *น้ำนึ่งไหลลึก* ในตัวอย่างต่อไปนี้ มีฐานะเป็นประโยคในสัมพันธสาร

เพื่อนของผมคนนี้พูดน้อยคำ # *น้ำนึ่งไหลลึก* # เมื่อได้
แสดงความเห็นออกมาครั้งใด ก็ล้วนแต่เป็นความเห็นที่เฉียบ
คม #

เนื่องจาก *สำนวน* เป็นได้ทั้ง *คำ* และ *ประโยค* David Crystal (2005:

^๑ D. Dobrovol'skij (2006: 514) ใช้คำว่า phraseme

^๒ คำว่า *วลี* (phrase) ในบทความนี้ใช้ตามความหมายในไวยากรณ์ดั้งเดิม (traditional grammar) คือ เป็นหน่วยภาษาตรงกลางระหว่าง *คำ* กับ *ประโยค* และวลีต้องประกอบด้วยคำมากกว่า ๑ คำ

193) จึงพิจารณาว่า *สำนวน* ทำให้ศัพท์ทางวิชาการว่า *คำ* (word) อยู่ในสภาพที่ใช้การไม่ได้ คือ มีนิยามที่ไม่ครอบคลุมลักษณะของ *สำนวน* ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งที่มีความหมายเช่นกัน เขายกตัวอย่างสำนวนภาษาอังกฤษ kick the bucket ซึ่งมีความหมายว่า ‘ตาย’ แม้ประกอบด้วยคำ ๓ คำ แต่ทำหน้าที่เป็นหน่วยที่มีความหมายเพียงหน่วยเดียว ไม่แตกต่างกับ “คำ” ๑ คำ

๔.๒ ลักษณะทางความหมายของสำนวน

ความหมายของสำนวนกำหนดโดยสังคมของผู้ใช้ภาษา ไม่ใช่ความหมายที่เกิดจากการตีความเอาจากคำทั้งหมดที่มาประกอบเข้าเป็นสำนวน แต่เกิดจากสังคมตกลงความหมายเฉพาะให้แก่สำนวนทั้งสำนวน หรือกำหนดความหมายเฉพาะให้แก่คำสำคัญบางคำของสำนวน ดังนั้น J. Ayto (2006: 516) จึงกล่าวว่า ความหมายของคำที่ประกอบกันเป็นสำนวนนั้นมีลักษณะคลุมเครือ (semantic opacity) ไม่สามารถตีความตามความหมายประจำรูปของคำได้ เช่นสำนวนไทย *น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง* คำว่า *น้ำ* และ *ผักบุ้ง* ในสำนวนนี้ มิได้มีความหมายตามความหมายประจำคำ แต่มีความหมายเฉพาะว่า ‘คำพูด’ และ ‘สาระที่พูด’ ตามลำดับ ดังนั้น สำนวนนี้จึงมีความหมายว่า “พูดมากแต่ได้สาระน้อย” มิได้มีความหมายว่า “*น้ำท่วมไปทั่วทุ่ง แต่มีผักบุ้งจำนวนน้อย”

ความหมายเฉพาะของสำนวนเป็นความหมายเปรียบเทียบ (connotational meaning) เช่นสำนวน *น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ* เป็นความเปรียบเทียบ หมายถึง “ผู้ที่มีความสามารถมากกว่า แต่หากมีจำนวนน้อยกว่า ย่อมต้องพ่ายแพ้แก่ศัตรูซึ่งมีจำนวนมากกว่าเป็นธรรมดา” เนื่องจากเป็นความเปรียบเทียบ ความหมายของสำนวนจึงมักไม่สัมพันธ์กับความหมายโดยรวมของคำต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นสำนวน และไม่สามารถเข้าใจแต่โดยอาศัยความเข้าใจทางไวยากรณ์ตามปกติได้ เมื่อสำนวนปรากฏอยู่ในประโยค ลำพังอาศัยแต่ความเข้าใจองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ (syntactic property) และองค์ประกอบทางความหมาย (semantic property) ของคำที่มาประกอบเข้าเป็นสำนวน ผู้ใช้ภาษาย่อมไม่อาจเข้าใจความหมายของสำนวนได้เลย (Lyons, 1981: 145)

David Crystal (1993: 170) กล่าวว่า สำนวนมีทั้งข้อจำกัดทางอรรถศาสตร์และข้อจำกัดทางวากยสัมพันธ์ เป็นรูปภาษาเฉพาะที่ผู้ใช้ภาษาจะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ เพราะสำนวนขาดคุณสมบัติด้านปฏิพากย์ภายใน (internal contrastivity) บางคนจึงเรียกสำนวนว่าเป็น *ถ้อยคำพร้อมใช้* (ready-made utterance) หรือ *สหพจน์ปรากฏซ้ำ* (habitual collocation) กล่าวคือ *สำนวน* เป็นรูปภาษาที่ตายตัว (fixed form) และมีข้อจำกัด ผู้ใช้ภาษามักไม่สามารถใช้ความรู้ทางไวยากรณ์ดัดแปลงสำนวนให้ใช้พูดหรือเขียนเป็นอย่างอื่นได้ เช่นสำนวนไทย *เถียงคำไม่ตกปาก* ไม่สามารถใช้รูปบอกเล่าว่า **เถียงคำตกปาก* ได้ ส่วนสำนวน *เถียงคอเป็นเอ็น* ก็ไม่สามารถใช้คำปฏิเสธแทรกเข้าไปในสำนวนเป็น **ไม่เถียงคอเป็นเอ็น* หรือ **เถียงคอไม่เป็นเอ็น* ได้ แต่อาจใช้ว่า *ไม่ได้เถียงคอเป็นเอ็น* หรือ *เปล่าเถียงคอเป็นเอ็น* ได้ คือใช้คำว่า *ไม่ได้* หรือ *เปล่า* ซึ่งเป็นคนละหน่วยกับสำนวนมาปฏิเสธสำนวนนี้ทั้งสำนวน ในทำนองเดียวกัน สำนวนจีน 虎父無犬子 hǔ fù wú quǎn zǐ ‘บิดาพญาคู่หมามีบุตรสุนัขไม่’ จะใช้ว่า 虎父無狗子 hǔ fù wú gǒu zǐ ไม่ได้ ทั้งๆ ที่ คำ 犬 quǎn และ 狗 gǒu มีความหมายเดียวกันว่า ‘สุนัข’ ก็ตาม

ความคิดเรื่อง *ถ้อยคำพร้อมใช้* และ *สหพจน์ปรากฏซ้ำ* ใกล้เคียงกับคำภาษาจีน 成語 chéngyǔ มาก คำว่า 成 chéng แปลว่า ‘สำเร็จ’ ส่วน 語 yǔ แปลว่า ‘คำ’ ดังนั้น 成語 chéngyǔ จึงมีความหมายตามศัพทมูล (etymological meaning) ว่า ‘คำสำเร็จ, คำสำเร็จรูป’ แสดงให้เห็นว่า 成語 chéngyǔ หรือ *สำนวน* เป็นรูปภาษาที่ค่อนข้างตายตัว (fixed form) และมีข้อจำกัดในการใช้ ผู้ใช้ภาษามักไม่สามารถใช้ความรู้ทางไวยากรณ์ดัดแปลงสำนวนไปใช้พูดหรือเขียนเป็นอย่างอื่นได้อย่างอิสระเลย

๕. ลักษณะพิเศษและพ้องกันของสำนวนไทยและสำนวนจีน

สำนวนไทยและสำนวนจีน มีลักษณะร่วมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ มีลักษณะสมมาตร (symmetry) คือ ประกอบไปด้วยส่วน ๒ ส่วน (องค์ประกอบ A กับองค์ประกอบ B) ซึ่งใช้โครงสร้างเดียวกัน มีจำนวนคำพอๆ กัน ใช้คำบางคำซ้ำ

กัน และแสดงความเปรียบเทียบเดียวกัน บางกรณี องค์ประกอบ A กับ องค์ประกอบ B อาจมีคำที่แย้งความหมาย (antonym) กัน กรณีสำนวนไทย อาจมีเสียงสัมผัสสระ (rhyme) หรือสัมผัสพยัญชนะ (alliteration) ระหว่างคำสุดท้าย ขององค์ประกอบ A กับคำลำดับต้นๆ ขององค์ประกอบ B ด้วย เช่น

สำนวนไทย

(A)	(B)
(๑) ชื้อควายหน้านา	ซื้อผ้าหน้าตรุษ
(๒) ไก่งามเพราะขน	คนงามเพราะแต่ง

สำนวนไทย ๒ สำนวนนี้ ทั้งองค์ประกอบ A และ B ใช้โครงสร้างเดียวกัน ดังนี้

สำนวน (๑) ใช้โครงสร้าง ชื้อ__หน้า__.

สำนวน (๒) ใช้โครงสร้าง __งามเพราะ__.

ส่วนคำที่พิมพ์ด้วย **อักษรตัวหนา** ในแต่ละตัวอย่างข้างต้น แสดงคำที่มีสัมผัสสระ และในสำนวน (๒) คำว่า รัก กับ ชัง แแย้งความหมายกัน

สำนวนจีน

(A)	(B)
(๑) 人為財死	鳥為食亡
rén wéi cái sǐ	niǎo wèi shí wáng
‘คนตายเพราะทรัพย์’	‘นกตายเพราะอาหาร’
(๒) 仰不愧於天	俯不愧於地
yǎng bù kuì yú tiān	fǔ bù kuì yú dì
‘เงยหน้าไม่อายฟ้า’	‘ก้มหน้าไม่อายดิน’

ในทำนองเดียวกับสำนวนไทย สำนวนจีนทั้ง ๒ สำนวนข้างต้น ทั้ง องค์ประกอบ A และ B ใช้โครงสร้างเดียวกัน ดังนี้

สำนวน (๑) ใช้โครงสร้าง __ 為 __ __.

สำนวน (๒) ใช้โครงสร้าง __ 不愧於 __

สำนวน (๒) คำ 天 tiān ‘ฟ้า’ กับคำ 地 dì ‘ดิน’ ยังเป็นคำแย้งความหมายกัน

สำนวนในภาษาไทยและภาษาจีนที่มีลักษณะสมมาตรนี้ หากใช้ในบริบทจริง บางกรณีอาจตัด องค์ประกอบ A หรือ องค์ประกอบ B ออกเสียองค์ประกอบหนึ่งเพื่อให้สำนวนสั้นลง เช่น

สำนวนไทยอาจตัดองค์ประกอบ B ออกแล้วใช้แต่องค์ประกอบ A เพียงองค์ประกอบเดียวดังนี้

ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผู้อยู่ตามใจผู้นอน

ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ∅

หรือสำนวนไทย ฝนตกอย่าเชื่อดาว มีเมียสาวอย่าเชื่อแม่ยาย อาจตัดองค์ประกอบ (A) หรือองค์ประกอบ (B) องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งออกแล้วใช้แต่เพียงองค์ประกอบเดียวดังนี้

(A) ฝนตกอย่าเชื่อดาว (B) มีเมียสาวอย่าเชื่อแม่ยาย

(A) ฝนตกอย่าเชื่อดาว ∅

∅

(B) มีเมียสาวอย่าเชื่อแม่ยาย

สำนวนจีน 千里送鵝毛, 禮輕情意重 qiān lǐ sòng é máo, lǐ qīng qíng yì zhòng ‘เดินทางพันลี้เพื่อส่งขนห่าน ของขวัญเบาแต่หนักน้ำใจ’ ก็เช่นกัน อาจตัดองค์ประกอบ (B) ออกแล้วใช้แต่องค์ประกอบ (A) เพียงองค์ประกอบเดียวดังนี้

(A) 千里送鹅毛, (B) 礼轻情意重

qiān lǐ sòng é máo, lǐ qīng qíng yì zhòng

‘เดินทางพันลี้เพื่อส่งขนห่าน ของขวัญเบาแต่หนักน้ำใจ’

(A) 千里送鹅毛 Ø

qiān lǐ sòng é máo Ø

‘เดินทางพันลี้เพื่อส่งขนห่าน Ø’

สำนวนจีน 豹死留皮, 人死留名 bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng ‘เสือ
ดาวตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ’ อาจตัดองค์ประกอบ (A) หรือองค์ประกอบ (B)
องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งออก แล้วใช้แต่เพียงองค์ประกอบเดียวดังนี้

(A) 豹死留皮, (B) 人死留名 ‘เสือดาวตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ’

bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng

(A) 豹死留皮 Ø ‘เสือดาวตายไว้หนัง Ø’

bào sǐ liú pí Ø

Ø (B) 人死留名 ‘Ø คนตายไว้ชื่อ’

Ø rén sǐ liú míng

ในทางตรงกันข้าม บางสำนวนอาจไม่มีลักษณะสมมาตรมาแต่ต้น แต่ผู้ใช้
ภาษาได้เติมองค์ประกอบ (B) เข้าไปเพื่อให้เป็นสำนวนที่มีลักษณะสมมาตร
องค์ประกอบ (B) ที่เติมเข้ามานี้ มักช่วยไขความเปรียบของสำนวนซึ่งตีความยาก
ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น

สำนวนไทยที่เข้ามาแต่เดิม *ฝนตกชุกหมูไหล* ภายหลังเพิ่มองค์ประกอบ B
เข้าไปเพื่อให้มีลักษณะสมมาตรดังนี้

ฝนตกชุกไหม้ไหม (สำนวนเดิมไม่มีลักษณะสมมาตร)

ก) ฝนตกชุกไหม้ไหม คนจัญไรมาพบกัน (สำนวนใหม่มีลักษณะสมมาตร)

ข) ฝนตกชุกไหม้ไหม คนอะไรมาพบกัน (สำนวนใหม่มีลักษณะสมมาตร)

สำนวนจีนที่ใช้มาแต่เดิม 不見棺材不落淚 bù jiàn guāncai bù luò lèi ‘ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา’ ภายหลังเพิ่มองค์ประกอบ (B) เข้าไปเพื่อให้มีลักษณะสมมาตรดังนี้

(สำนวนเดิมไม่มีลักษณะสมมาตร)

不见棺材不落淚

bùjiàn guāncai bù luò lèi

‘ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา’

(สำนวนใหม่มีลักษณะสมมาตร)

不见棺材不落淚, 不到黃河心不死

bùjiàn guāncai bù luò lèi, bù dào huánghé xīn bùsǐ

‘ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา ไม่ถึงแม่น้ำฮวงโหยังม่อาจตัดใจ’

นอกจากลักษณะสมมาตรแล้ว สำนวนไทยยังมีลักษณะเด่นอีก ๒ ประการ ดังนี้

๑) มีสัมผัสอยู่ภายในสำนวน

สัมผัสภายในสำนวนไทยมักเป็นสัมผัสระหว่างช่วงหน้ากับช่วงหลังของสำนวน แม้ว่าสำนวนนั้นจะไม่มีลักษณะสมมาตรกันก็ตาม เช่น ชายฟ้าเอาหน้ารอด, มะกอกสามตะกร้าปาไม่ถูก

สัมผัสส่วนใหญ่ในสำนวนไทยมักเป็นสัมผัสสระ แต่ก็อาจพบสัมผัสพยัญชนะได้บ้าง เช่น เอาไม้ซีกไปจัดไม้ซุง, มะนาวกลมเกลี้ยงไม่มีใครกลืน

ความนิยมสัมผัสภายใน ทำให้สำนวนเดิมบางสำนวนซึ่งไม่มีสัมผัสเกิดมีรูปแปรซึ่งมีสัมผัสขึ้นมา เช่น

สำนวนเดิม		รูปแปรที่เกิดขึ้นใหม่
(๑) พบไม้้งามเมื่อขวานบิน	>	พบไม้้งามเมื่อยามขวานบิน
(๒) ช่มเขาโคชินให้กินหญ้า	>	ช่มเขาโคชินให้กลืนหญ้า

๒) เป็นสำนวน ๔ จังหวะ

สำนวนไทยจำนวนมากเป็นสำนวนที่มี ๔ จังหวะ และมักมีคำซ้ำกัน ๑ คู่ โดยมากเป็นคำในตำแหน่งที่ ๑ กับ ๓ เช่น **จับพลัดจับผลู, เป็นคู่เป็นแคว**

สำนวนจีนจำนวนมากก็มีลักษณะเป็นสำนวน ๔ จังหวะ^๑ เช่นเดียวกัน เนื่องจากภาษาจีนเขียนด้วยอักษรที่พัฒนามาจากอักษรรูปภาพและอยู่ในลักษณะอักษรศัพท (logogram) คือ อักษร ๑ ตัวใช้เป็นคำ (word) ๑ คำหรือเป็น ๑ หน่วยคำ (morpheme) สำนวนจีน ๔ จังหวะจึงมีลักษณะเป็นสำนวนที่มี ๔ ตัวอักษร (tetragram) เช่น 引虎入室 yǐn hǔ rù shì ‘เอาเสือเข้ามาอยู่ในบ้าน’, 事過境遷 shì guò jìng qiān ‘กาลเวลาผ่านไปเรื่องราวย่อมผันแปร’

๖. การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลที่เข้าเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งดังต่อไปนี้

๑) นิยายอิงพงศาวดารต้นฉบับภาษาจีนใช้เป็นสำนวน และนิยายอิงพงศาวดารฉบับภาษาไทยถ่ายทอดออกมาเป็นสำนวนอย่างชัดเจนเช่นกัน เช่น สำนวน 調虎離山 diào hǔ lí shān ‘ล่อเสือออกจากภูเขา’ พบใน 西遊記 (53)

^๑ เฉพาะที่พจนานุกรมสำนวนจีน 中國成語大辭典 ซึ่ง 王濤等 (2006) รวบรวมสำนวนไว้ได้จำนวนกว่า ๑๘,๐๐๐ สำนวน ส่วนใหญ่เป็นสำนวนที่มี ๔ ตัวอักษร (中國社會科學院, 2002: 247)

ในไซอิ๋ว (๒.๙๕๐) แม้ว่าจะใช้ต่างกันเป็น ๒ รูป คือ แยกเสือไปจากเขา และ แยก
เสือจากเขา ก็ยังเห็นได้ชัดว่าเป็นสำนวน

๒) นิยายอิงพงศาวดารต้นฉบับภาษาจีนใช้เป็นสำนวน แม้ฉบับภาษาไทย
ถ่ายทอดออกมาเป็นคำอธิบายยืดยาว แต่ยังคงเค้าให้นึกถึงสำนวนในภาษาจีนได้
เช่นสำนวน 畫蛇添足 huà shé tiān zú ‘วาดงูเติมขา’ พบทั้งใน 三國演義
(110) และในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) (สามก๊ก ๘๑.๑๓๙๙) ใช้เป็น
ถ้อยคำอธิบายค่อนข้างยาวว่า เขียนนอสรพิษแล้วเขียนเท้าด้วยให้เห็นตื้นงู

๓) แม้ในนิยายอิงพงศาวดารต้นฉบับภาษาจีนจะมีได้ใช้เป็นสำนวน เป็น
เพียงภาษิต สุภาษิต คำพังเพย วาทะ และมีเป็นบทอุปมาอุปไมยที่คมคาย แต่
ฉบับภาษาไทยถ่ายทอดออกมาในโครงสร้างภาษาลักษณะเดียวกับสำนวน คือมี
ลักษณะสมมาตร ก็นับว่าเป็นสำนวนด้วย เช่นใน 三國演義 (24) ใช้เป็นวาทะที่
คมคายว่า 整備窩弓射猛虎, 安排香餌釣鰲魚 zhěng bèi wō gōng shè
měng hǔ, ān pái xiāng ěr diào áo yú ‘เตรียมชุดหลุมขึ้นธนูเพื่อจับเสือดุ
เตรียมเหยื่อคาวเพื่อตกปลาใหญ่’ แต่ในสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)
(๔๖.๗๓๘) ใช้อย่างสำนวนว่า ชัดแฉ้วดักเสือ เกี้ยวเหยื่อตกปลา

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากส่วนใหญ่ยังสับสนไม่ได้ว่านิยายอิงพงศาวดารจีนแปล
นั้นแปลมาจากวรรณกรรมต้นฉบับเรื่องใด ทำให้ต้องใช้วิธีเก็บข้อมูลคำคมและ
ความเปรียบต่างๆ ที่คาดว่าจะเป็นสำนวนไว้แล้วสอบเทียบกับพจนานุกรม
สำนวน^๑ เช่น สงสัยความเปรียบว่า ยืมสง่าเสือมาปกไว้ ซึ่งพบในห้องสิน (๑๙๓)
ว่าอาจเป็นสำนวน เมื่อสอบกับพจนานุกรมได้พบสำนวน 狐假虎威 hú jiǎ hǔ
wēi ‘หมาจิ้งจอกแอบอ้างบารมีเสือ’ จึงอนุมานว่า ยืมสง่าเสือมาปกไว้ในห้องสิน
(๑๙๓) แปลมาจากสำนวน 狐假虎威 hú jiǎ hǔ wēi ‘หมาจิ้งจอกแอบอ้างบารมี
เสือ’

^๑ พจนานุกรมที่ใช้สอบปรากฏรายชื่อในบรรณานุกรมท้ายบทความนี้แล้ว

๔) สำนวนใดที่พบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเป็นที่แรก ก่อนพบในเอกสารอื่นๆ และไม่พ้องกับสำนวนใดๆ ที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นตะวันตกเฉียงใต้ (South Western Tai) และในสำนวนนั้นปรากฏคำที่สะท้อนโลกทัศน์ของชาวจีน ตัดสินให้เป็นสำนวนจีนที่ปรากฏอยู่ในนิยายอิงพงศาวดารจีน ไม่ใช่สำนวนไทยมาแต่เดิม เช่นสำนวน *เชือดไก่ไยต้องใช้มีดฆ่าโค* พบครั้งแรกในสามก๊ก (๔.๖๐) ว่า *ซึ่งจะฆ่าไก่และเอามีดฆ่าโคมาฆ่ามันไม่ควร* (ตรงกับ 三國演義 (5) ว่า 割雞焉用牛刀 gē jī yān yòng niú dāo ‘ฆ่าไก่ไยต้องใช้มีดฆ่าโค’ เนื่องจากสามก๊กเป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่กว่าโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร (โคลงโลกนิติ ด: ๓๖๙ ม) และสำนวนนี้ก็ไม่พบในสำนวนหรือสุภาษิตล้านนา อีสาน ไ้ ไทใหญ่ ไทลื้อ จึงตัดสินให้สำนวนนี้รับมาจากสำนวนจีน อย่างไรก็ตาม หากสำนวนใดพบร่องรอยในวรรณคดีหรือเอกสารสมัยอยุธยามาก่อน แม้จะพบดาษดื่นในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ก็ตัดสินให้เป็นสำนวนที่ภาษาไทยและภาษาจีนมีพ้องกัน เช่นสำนวน *แมลงเม่าบินเข้ากองไฟ* ตรงกับสำนวนจีนว่า 飛蛾投火 fēi é tóu huǒ^๒ ‘แมลงเม่าเข้าไฟ’ สำนวนนี้จำเพาะในนิยายอิงพงศาวดารจีนพบในสามก๊กและเลียดก๊กเป็นที่แรก สามก๊ก (๒๑.๓๑๘) ใช้ว่า *แมลงเม่าอันมิได้กลัวเพลิงพากันบินโถมเข้าไปในกองเพลิงก็จะถึงแก่ความตาย* ส่วนเลียดก๊ก (๓.๕๖๘) ใช้ว่า *แมลงหวี่เข้าในกองไฟ* แม้ว่าจะพบอีกในตังฮั่น (๗๙๔) น้าปักซ้อง (๓.๑๔๒) ซวยจ๊ก (๒๒๒) บ้วนฮ่วยเหลา (๒๒๑) และซ้องกั๋ง (๑๘๖, ๕๕๘) ด้วย แต่เนื่องจากผู้วิจัยพบร่องรอยสำนวนนี้ในสมุทรโฆษคำฉันท์สำนวนสมเด็จพระมหาราชาครูซึ่งแต่งครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งอยุธยา มีภาพยัณบังบทหนึ่งว่าดังนี้

^๑ ดูรายชื่อหนังสือสำนวนและสุภาษิตไทยภาษาต่างๆ ในบรรณานุกรม

^๒ ปัจจุบันมักใช้ว่า 飛蛾扑火 fēi é tóu huǒ แปลเหมือนกันว่า ‘แมลงเม่าเข้าไฟ’

เฉกตักแตนแทนไหมไฟ เดินตกตายไป
 คในสีขานละลาญฯ^๑

อนึ่ง ผู้วิจัยได้สอบ 三國演義 และ 東周列國誌 ซึ่งเป็นต้นธารของสามก๊ก (๒๑.๓๑๘) และเลียดก๊ก (๓.๕๖๘) แล้ว ไม่พบสำนวน 飛蛾投火 fēi é tóu huǒ แต่มาพบเอาใน 水滸傳 (57) ซึ่งเป็นวรรณกรรมต้นฉบับของเรื่องซ้องกั๋ง (๑๘๖) ที่พบสำนวนนี้ในสามก๊ก (๒๑.๓๑๘) และเลียดก๊ก (๑๒.๒๔๔) แต่ไม่พบใน 三國演義 และ 東周列國誌 เป็นข้อสรุปได้อย่างดีว่า สำนวน ๒ สำนวนนี้ ภาษาจีนและภาษาไทยมีพ้องกัน

๗. การอภิปรายผล

เมื่อผู้วิจัยศึกษานิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้ง ๓๘ เรื่อง ได้พบสำนวนจีนมากถึง ๙๓ สำนวน ในจำนวนนี้ สามก๊ก เป็นเรื่องที่พบสำนวนจีนมากที่สุด คือพบถึง ๔๑ สำนวน รองลงไปคือเรื่อง เลียดก๊ก พบ ๒๘ สำนวน ในขณะที่เรื่อง น้ำซ่อง เส้าป๊ก ซิ่ยี่นกุ้ยเจงต้ง บัวยฮ่วยเหลา โหงวไฮ้วเพงไซ โหงวไฮ้วเพงหน่า โหงวไฮ้วเพงปัก เปาเล่งถูกงอั้น ซองเต็กอิวกั๋งหน่า ได้อั้งเผ่า เซียวอั้งเผ่า เนียหน่าอิดซือ และเซงเลี้ยว ไม่พบสำนวนจีนเลย

สำนวนจีนทั้ง ๙๓ สำนวนที่พบ บางสำนวนพบเพียงครั้งเดียว เช่น

(๑) 近朱者赤, 近墨者黑 jìn zhū zhě chì, jìn mò zhě hēi ‘ใกล้ซาดก็พลอยแดง ใกล้หมึกมือก็พลอยดำ’

^๑ ใน คำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ (๒๗๖) ก็ปรากฏสำนวนนี้เช่นเดียวกันว่า “อันธรรมชาติพระมหากษัตริย์ย่อมมีพระราชอาชญาเหมือนด้วยกองเพลิง มีพระเดชเดชาภาพเหมือนด้วยอสรพิษ มิได้สนิทสนมคุ้นเคยด้วยตระกูลทั้งหลายเลย ถ้าผู้ใดมีความประมาทเลหาปัญญามิได้ ประดุจตักแตนแมลงเม่าบินเข้าไปในกองเพลิง เพลิงก็สังหารให้ถึงซึ่งมรณาลิ้น”

พบในไซจิ้น (๗๙) ใช้ว่า พ่อค้าที่ขายครามและกระหม่าก็จะพลอยให้มือ
ดำ...พ่อค้าขายเลนและชาด มือก็พลอยแดง

(๒) 畫蛇添足 huà shé tiān zú (三國演義: 110) ‘วาดงูเติมขา’

พบในสามก๊ก (๘๑.๑๓๙๙) ใช้ว่า เขียนสรพิษแล้วเขียนเท้าด้วยให้เห็นตื้น
งู

(๓) 初生之犢不畏虎 chū shēng zhī dú bù wèi hǔ หรือ 初生之犢
不怕虎 chū shēng zhī dú bù pà hǔ ‘ลูกวัวไม่กลัวเสือ’

พบในซิเตงซันเจงไซ (๔๓-๔) ใช้ว่า ชาตโคหนุ่มทะนงใจจะมาสู้เราเสือเผ่า
บางสำนวนก็พบมากกว่า ๓ ครั้ง เช่น

(๑) 卵與石鬥 luǎn yǔ shí dòu ‘ฟองไข่แลศิลาวางเข้าด้วยกัน’

พบ ๔ ครั้ง คือ ในน้ำปักช่อง (๑.๖๓, ๑.๑๔๗, ๒.๒๑๔) พบ ๓ ครั้ง และ
ในสามก๊ก (๗.๙๘) พบอีก ๑ ครั้ง ตัวอย่างหนึ่งที่พบในน้ำปักช่อง (๑.๑๔๗) ว่า
ฟองเบ็ดอันตั้งอยู่บนแผ่นศิลา

(๒) 不斬草除根, 必為喪身之本 bù zhǎn cǎo chú gēn, bì wéi
sàng shēn zhī běn (三國演義: 2) ‘ตัดหญ้าไม่ถอนราก ตายแต่ต้นรากยังคง
อยู่’ สำนวนนี้ใน 東周列國誌 ใช้ต่างออกไปอีก ๒ รูปแปร รูปแปรหนึ่งใช้ว่า 斬
草留根, 逢春再發 zhǎn cǎo liú gēn, féng chūn zài fā (東周列國誌:
5.29) ‘ตัดหญ้าเหลือรากไว้ เมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิก็จะกลับงอกงามขึ้น’ อีกรูปแปร
หนึ่งใช้ว่า 斬草留根, 終為后患^๑ zhǎn cǎo liú gēn, zhōng wéi hòu huàn
(東周列國誌: 84) ‘ตัดหญ้าเหลือรากไว้ ที่สุดย่อมก่อปัญหาในภายหลัง’

^๑ สำนวนปัจจุบันใช้แต่เพียง 斬草除根 zhǎn cǎo chú gēn ‘ตัดหญ้าถอนราก’ ใช้เป็น
สุภาษิตสอนว่า เมื่อกำจัดศัตรูต้องกำจัดให้สิ้นซาก ไม่เหลือพวกพ้องและพืชพันธุ์ให้มาตาม
ล้างแค้นได้ในภายหลัง

สำนวนนี้พบ ๕ ครั้ง ในสามก๊ก (๒.๒๘) ไคเก็ก (๑๑๑) และ หงอโต๋ (๓๘-๙) พบเรื่องละ ๑ ครั้ง ส่วนเลียดก๊ก (๑.๕๒, ๓.๗๒-๓) พบ ๒ ครั้ง ที่หนึ่งใช้ว่า ฤาษีไม่พูดให้สิ้นเหง้าให้สิ้นราก...ครั้นได้น้ำค้างและฝนตกชุ่มเย็น^๑ก็กลับเป็นใบ (เลียดก๊ก: ๑.๕๒) สอดคล้องกับในหงอโต๋ซึ่งใช้ว่า ตัดต้นไม้ไม่ขาดราก เมื่อได้น้ำได้ฝนก็จะงอกงามเจริญแรงขึ้นอีก (หงอโต๋: ๓๘-๙)

(๓) 便插翅, 也飛不過去^๒ biàn chā chì, yě fēi bù guò qù (三國演義: ๒๗) ‘ถึงมีปีกก็บินหนีไม่พ้น’

สำนวนนี้พบ ๙ ครั้ง ในสามก๊ก (๒๔.๓๗๕, ๔๐.๖๑๘) และเลียดก๊กเอ้า (๑.๕๑, ๑.๑๗๑, ๑.๑๙๓) พบ ๒ ครั้ง ส่วนไคเก็ก (๑๗๖) ซ้องกั๋ง (๓.๑๘๐) ขวัญกั๋ง (๓๐๗) ซิเตงซันเจงไซ (๒๕) พบเรื่องละ ๑ ครั้ง เช่น ซิเตงซันเจงไซ (๒๕) ใช้ว่า ถึงจะมีปีกบินได้ก็ไม่พ้น

สำนวนที่พบดีที่สุดได้แก่ 勝敗乃兵家之常 shèngbài nǎi bīng jiā zhī cháng ‘การทหารแพ้ชนะย่อมเป็นเรื่องธรรมดา’ พบมากถึง ๑๗ ครั้ง ในเลียดก๊กเอ้า (๑.๑๗๘-๙, ๑.๑๘๐, ๑.๒๐๕, ๒.๕๒, ๒.๕๖) พบ ๕ ครั้ง สามก๊ก (๓๓.๕๐๖, ๔๕.๗๐๒, ๘๔.๑๔๔๓) พบ ๓ ครั้ง ซ้องกั๋ง (๓๙๒, ๘๔๔) และ เม่งเฉียว (๑.๒๓๓) พบเรื่องละ ๒ ครั้ง ห้อกั๋ง (๒๙๗) ตั๋งจื๊อ (๒.๑๐๐) หงอโต๋ (๒.๒๓) ซิเตงซันเจงไซ (๕๖) ซิกัง (๖๖๘) พบเรื่องละ ๑ ครั้ง ดังในเลียดก๊กเอ้า (๒.๕๒) ใช้ว่า การศึกสงครามย่อมจะต้องมีแพ้และชนะเป็นธรรมดา

อนึ่ง ควรทราบเป็นเบื้องต้นว่า เมื่อแรกแปลนิยายอิงพงศาวดารจีนมาเป็นภาษาไทย ไม่อาจหาผู้รู้เชี่ยวชาญทั้งภาษาจีนและภาษาไทยได้ จึงต้องให้ผู้รู้

^๑ ที่เลียดก๊ก (๑.๕๒) แปลว่า ครั้นได้น้ำค้างและฝนตกชุ่มเย็น ก็กลับเป็นใบ เพราะประเทศจีนอยู่ในเขตอบอุ่น ฝนมักตกในฤดูใบไม้ผลิซึ่งเป็นฤดูที่มีทั้งแสงแดดและมีฝนตก ทำให้ต้นไม้ที่ถึงใบไปฤดูใบไม้ร่วงและยืนต้นโกร่นตลอดฤดูหนาวเริ่มผลิใบอ่อนในฤดูใบไม้ผลิ

^๒ สำนวนปัจจุบันใช้ว่า 插翅難飛 chā chì nán fēi ‘ถึงจะมีปีกก็ยากจะหนีพ้น’

ภาษาจีนแปลฝ่ายหนึ่งให้อาหลักษณ์จดไว้ แล้วอาศัยผู้ชำนาญภาษาไทยอีกฝ่ายหนึ่ง ขัดเกลาสำนวนภาษา เป็นลักษณะสองฝ่ายช่วยกันทำ สำนวนแปลจึง “ไม่สู้ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม เพราะผู้แปลมิได้รู้สันตติทั้งภาษาจีนแลภาษาไทยรวมอยู่ในคนเดียวเหมือนเช่นแปลหนังสือฝรั่งกันทุกวันนี้” (กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๗: ๔๔-๕) เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพบว่าสำนวนจีนอีกจำนวน หนึ่ง ปรากฏในนิยายอิงพงศาวดารต้นฉบับภาษาจีน แต่ไม่ปรากฏในฉบับ แปลภาษาไทย เช่น พบสำนวน 士為知己者死 shì wéi zhī jǐ zhě sǐ ‘ชายชาติรียอมตายเพื่อผู้รู้ใจ’ ในเรื่อง 東周列國誌 (84) แต่ในเลียดก๊กกลับมิได้ปรากฏให้ รู้ชัดว่าเป็นสำนวน ดังตัวอย่างเปรียบเทียบข้อความใน 東周列國誌 กับเลียดก๊ก ต่อไปนี้

東周列國誌	เลียดก๊ก
豫讓在石室山中，聞知其事，涕泣曰： “‘士為知己者死。’吾受智氏厚恩，今國亡族滅，辱及遺骸，	กิตติศัพท์ก็เลื่องลือไป อื้อเหียงอยู่ ในหุบเขา รู้เข้า คิดแค้นนัก จึงนึกว่าตีเป็ก^๒ได้ชูปเลียง เรามา คงจะสนองคุณให้จงได้

^๑ สามก๊ก (๒๒.๓๔๑-๒) ว่า อีเยียง วีรกรรมของบุรุษผู้นี้โดดเด่นอยู่ใน 東周列國誌 (84.639-40) เลียดก๊ก (๓.๗๓-๕) ในสามก๊ก (๒๒.๓๔๑-๒) นั้น เดียวเลี้ยวชักนิทานเรื่อง อีเยียงมาเป็นนิเทศอุทราทรณให้กวนอู๋ยอมสวามิภักดิ์ต่อโจโฉ ใน 三國演義 (25) ไม่ได้เล่า รายละเอียดเรื่องของ 豫讓 หรือ อีเยียง ในขณะที่สามก๊ก (๒๒.๓๔๑-๒) เล่าไว้ละเอียดกว่า แม้ผู้อ่านสามก๊กจะมีได้อ่านเลียดก๊ก ก็เข้าใจเรื่องราวของอีเยียงได้โดยสังเขป เอกสาร เก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึงประวัติของอีเยียงคือ 史記 Shǐjì ‘บันทึกประวัติศาสตร์จีน’ ของ 司馬遷 Sīmǎ Qiān ในบทชื่อ 刺客•列傳 Cìkè•Lièzhuan ‘ประวัติมือลอบสังหาร’

^๒ สามก๊ก (๒๒.๓๔๑-๒) ว่า ติเป็ก (智伯) ภาษาจีนกลางออกเสียงว่า Zhì Bó คำ 智 ภาษาจีนฮกเกี้ยนออกเสียงว่า /di³/ ชื่อ ติเป็ก ที่ถูกจึงควรเป็น ติเป็ก อย่างในเลียดก๊ก ที่ สามก๊กใช้ ติเป็ก คงคัดลอกหรือตรวจพิสูจน์อักษรผิดพลาด แล้วผิดมาจนถึงทุกวันนี้

東周列國誌	เลียดก๊ก
吾倫生於世, 何以為人? (東周列國誌: 84.639)	ถึงตัวจะตายก็ไม่เสียดายชีวิต ชื่อจะได้ ปรากฏสืบไป (เลียดก๊ก: ๓.๗๓)

นอกจากนี้ ยังพบสำนวนไทยจำนวนหนึ่งปรากฏอยู่ในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงด้วย แต่เนื่องจากไม่อยู่ในขอบเขตของงานวิจัยนี้ จึงขอไม่กล่าวถึง

สำนวนจีนที่พบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงทั้ง ๙๓ สำนวน มีลักษณะแตกต่างกัน ดังจะได้อภิปรายโดยละเอียดในข้อ ๗.๑ ต่อไป

๗.๑ ลักษณะสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลง

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (๒๕๔๗: ๑๖-๔๗) ได้ศึกษานิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงจำนวน ๑๓ เรื่อง ได้แก่ *ซิดก๊กไชฮั่น* *ซวยงัก* *ชีเตงซันเจงไซ* *ซุยถิง* *ตั้งฮั่น* *น้ำปักช้อง* *เม่งเฉียว* *เลียดก๊ก*, *ล้วยถิง* *สามก๊ก* *โหวงโหว่เพงไซ* *โหวงโหว่เพงหน่า* และ *เองเลียดตัวน* ได้สรุปลักษณะของสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงไว้ ๗ ประการ (๒๕๔๗: ๒๒-๘) แต่บทความนี้ ผู้วิจัยได้ขยายศึกษานิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงจำนวนทั้งหมดเท่าที่คนไทยแปลไว้ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๖ และได้เปรียบเทียบกับต้นฉบับวรรณกรรมจีนบางเรื่องด้วย ได้แก่ *三國演義* (สามก๊ก), *東周列國誌* (เลียดก๊ก), *封神演義* (ห่องสิน), *水滸傳* (ซ้องกั๋ง) และ *西遊記* (ไซอิ๋ว) ด้วยจำนวนข้อมูลที่ใช้มากกว่า และได้เปรียบเทียบกับวรรณกรรมจีนต้นฉบับบางเรื่อง ทำให้ผู้วิจัยพบลักษณะสำคัญของสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงเพิ่มขึ้นและได้ปรับปรุงขยายผลจากผลเดิมที่อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (๒๕๔๗) ได้เคยศึกษาไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๗.๑.๑ เป็นความพรรณนาวา ๆ แต่ใช้ภาษามีวรรณศิลป์ มีความเปรียบเทียบคย

เนื่องจากสำนวนจีนส่วนใหญ่ซึ่งพบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลงได้ผ่านผู้ชำนาญภาษาไทยอย่างเอกซัดเกลาแก้ไขดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้ซัดเกลาภาษามุ่ง

รักษาความมากกว่ารักษารูปภาษาเดิม ทำให้สำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลมีลักษณะเป็นความพรรณนายาวๆ แต่ยังคงโวหารที่โดดเด่น มีวรรณศิลป์ และคงความเปรียบที่ลึกซึ้งคมคายของสำนวนภาษาจีนเดิมไว้ได้ครบถ้วน สำนวนลักษณะนี้พบมากกว่าลักษณะอื่นๆ ทั้งหมด เช่น

(๑) 如虎生翼^๑ rú hǔ sheng yì ‘เหมือนเสืออกปีก’ (三國演義: 53)

ในสามก๊ก (๖๔.๑๐๖๘) ใช้เป็นความพรรณนายาวว่า
เหมือนเสือร้ายอยู่แล้วเทพยดามาชุบให้มีปีกขึ้นอีกเล่า

(๒) 割雞焉用牛刀^๒ gē jī yān yòng niú dāo (三國演義: 5) ‘ฆ่าไก่ไยต้องใช้มีดฆ่าโค’

ในสามก๊ก ซ้องกั๋ง และซวยจ๊ก ใช้ความพรรณนายาวว่า
ซึ่งจะฆ่าไก่แล้วจะเอามีดฆ่าโคมาฆ่านั้นไม่ควร (สามก๊ก: ๔.๖๐)
จะถือมีดเล่มใหญ่สำหรับฆ่าโคกระบือไปเชือดคอกไก่ไม่ต้องการ (ซ้องกั๋ง: ๖๕๘)

จะฆ่าไก่ตัวหนึ่ง หากต้องเอามีดฆ่าโคฆ่ากระบือไปเชือดไปฟันไม้ (ซวยจ๊ก: ๓๓๒)

(๓) 花有重開日，人無再少年 huā yǒu chóng kāi rì, rén wú zài shàonián ‘ดอกไม้มีวันบานใหม่ คนไม่มีวันเยาว์วัยขึ้น’

ในง่วนเฉียวและไคเก็กใช้ความพรรณนายาวว่า

^๑ สำนวนนี้ปัจจุบันนิยมใช้ว่า 如虎添翼 rú hǔ tiān yì ‘เหมือนเสือติดปีก’

^๒ ภาษาจีนสมัยหลังนิยมใช้ว่า 殺雞焉用牛刀 shā jī yān yòng niú dāo

อันธรรมาดอกไม้มือโรยแล้วย่อมไม่อาจจะกลับบานขึ้นได้อีกฉันใด
คนที่ซราแล้วก็จะกลับคืนเป็นหนุ่มไม่ได้ฉันนั้น (จวนเจียว: ๕.๗๙)

ถ้าอายุมากแล้วกายก็ถึงซึ่งความแก่ชรา เปรียบเหมือนดอกไม้ที่บาน
แล้วก็โรยร่วงหล่นไป (โคเก็ก: ๔๗)

(๔) 殺人如麻 shā rén rú má (三國演義: 29) ‘ฆ่าคนมากดังหนึ่ง
เมล็ดงา’

ในสามก๊ก (๒๖.๔๐๐) ใช้ความพรรณนายาวว่า

ฆ่าฟันผู้คนเสียเป็นอันมาก อุปมาเหมือนเมล็ดงาพันที่จะนับได้

(๕) 人心難測, 海水難量^๑ rén xīn nán cè, hǎi shuǐ nán liàng
‘ใจคนหยั่งยาก ประจักษ์หยั่งน้ำทะเล’

ในเม่งเจียว (๓.๘๕-๖) ใช้ความพรรณนายาวว่า

น้ำในทะเลและแม่น้ำใหญ่หยั่งดูก็รู้ว่าลึกและตื้น แต่น้ำใจคนนั้นยากที่
จะหยั่งให้รู้ได้

๗.๑.๒ เพิ่มความขยายให้แก่สำนวนเดิม

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลนั้น มีจำนวนหนึ่งปรากฏความ-
ขยายต่อท้ายสำนวนเดิม เพื่อไขความกระจ่างแก่สำนวนซึ่งอยู่ในรูปของความ-
เปรียบ เนื่องจากคนไทยไม่คุ้นเคยความเปรียบนั้นเท่าคนจีน สำนวนลักษณะนี้พบ
มากเช่นกัน เช่น

^๑ บ้างใช้ว่า 人心難測, 水難量 rén xīn nán cè, shuǐ nán liàng (<https://idiom.wlps.kl.edu.tw/>) คำว่า 水 shuǐ ในสำนวนแปรนี้ ยังคงหมายถึง 海水 hǎishuǐ ‘น้ำในมหาสมุทร, น้ำในทะเล, น้ำทะเล’

(๑) 良禽擇木而棲, 賢臣擇主而事^๑ liáng qín zé mù ér qī, xián chén zé zhǔ ér shì (三國演義: 3.14) ‘นกดียังรู้จักเลือกไม้ทำรัง ขุนนางยศศักดิ์สูงย่อมต้องรู้จักเลือกเจ้าเข้าอาสา’

คำว่า 良禽 liáng qín ‘นกดี’ ในสำนวนนี้หมายถึง 鳳凰 fèng huáng หรือ หงส์ ซึ่งเป็นนกในเทพนิยาย C.A.S. Williams (2002: 323) แปล 鳳凰 fèng huáng ว่า phoenix ตำนานโบราณกล่าวว่า เป็นราชาแห่งนก ความกล้าหาญของนกชนิดนี้ทำให้ได้ชื่อว่า 鳳 fèng ควรสังเกตว่า fèng ออกเสียงคล้ายคำว่า phoenix ส่วนคำว่า 凰 huáng มีความหมายเหมือน 鳳 fèng และใช้ซ้อนกันเป็น 鳳凰 fèng huáng ขนของ 鳳凰 fèng huáng มี ๕ สี นกพิเชษนี้มีเสียงร้องเหมือนขลุ่ยไม้ไผ่ เป็นสัญลักษณ์นำโชคของคนเดินทาง (漢語大字典, 1986: 1060) 鳳凰 fèng huáng มีนิสัยทำรังอยู่บนต้นไม้สูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้น 梧桐 wú tóng บ้างว่าเป็นต้นไม้ในเทพนิยายทำนองต้นไม้ในป่าหิมพานต์ของไทย บ้างก็ว่าเป็นต้นไม้พันธุ์พิเศษ เจริญเติบโตและสูงใหญ่ขึ้นได้ในเวลารวดเร็ว (Williams, ๒๐๐๒: ๓๒๕) คำว่า 凰 huáng ใน 鳳凰 fèng huáng ออกเสียงคล้าย หงส์ และเนื่องจากเป็นพยานกเหมือนกัน โดยมากคนไทยจึงมักแปล 鳳凰 fèng huáng ว่า หงส์ เนื่องจากเป็นนกที่คนไทยไม่คุ้นเคย ในน้ำปากช่อง (๑.๑๖๙-๗๐) จึงเพิ่มความเข้าใจไปเพื่อขยายความของทั้ง นก (禽 qín) และ ไม้ (木 mù) หรือ ต้นไม้ รวมทั้ง เจ้านาย (賢臣 xián chén) ด้วย ดังนี้

นกที่มีตระกูลนั้นคือนกการะเวกและหงส์เป็นต้น ถ้านกสองอย่างนี้
จะทำรังอยู่แล้ว ก็ต้องหาต้นไม้อันสูงให้สมควรแก่ตระกูล เปรียบ
เหมือนตัวท่าน...ก็ต้องหาเจ้านายที่เป็นราชตระกูล

สำนวนนี้พบในสามก๊กด้วยถึง ๕ แห่ง แห่งหนึ่งแปล 木 mù ‘ไม้’ ว่า ‘ป่า’ และแปล 主 zhǔ ‘เจ้า’ ว่า กษัตริย์ ทั้ง ๒ คำมีความขยายดังนี้

^๑ อีกที่หนึ่ง ใช้ต่างออกไปเล็กน้อยว่า 良禽相木而棲, 賢臣擇主而事 liáng qín xiāng mù ér qī, xián chén zé zhǔ ér shì (三國演義: 65) แต่ยังคงแปลเหมือนกัน

ธรรมดานกก็ย่อมอาศัยป่าซึ่งมีผลไม้มากจึงเป็นสุข ประเพณีขุนนาง
ทำราชการ ถ้าพระมหากษัตริย์ทรงทศพิธราชธรรมแล้วก็มีมีความสุข
(สามก๊ก ๓.๔๓)

อีกแห่งหนึ่งมีความขยายให้เข้าใจว่าเหตุใดนกจึงต้องเลือกไม่ทำรัง และมีความขยายว่าเจ้าประเภทใดที่ผู้ทำราชการควรพิจารณาหมายเป็นผู้ใหญ่สำหรับพึ่งพิง แต่สามก๊กบทนี้ ใช้คำว่า แม่ทัพ แทนคำว่า เจ้า ดังนี้

อันธรรมดานกจะทำรังก็ย่อมแสวงหาซึ่งพุ่มไม้ซึ่งจะได้ทำรังอยู่เป็น
สุข ถึงลมพายุใหญ่จะพัดหนักมา รังนั้นก็มิได้เป็นอันตราย ประการ
หนึ่งเป็นชาติทหาร จะหาแม่ทัพ ก็ให้พิเคราะห์ดูผู้มีใจโอบอ้อมอารี
แลชำนาญในการสงคราม^๑ (สามก๊ก: ๑๒.๑๘๘)

ในสามก๊กอีก ๓ แห่งที่พบสำนวนนี้ได้แก่ สามก๊ก (๒๘.๔๒๗, ๔๐.๖๑๓-๔, ๕๓.๘๖๐-๑) และยังพบในเลียดก๊ก (๓.๘๔) ชิดก๊กไซ่อ้น (๑๐๘) ตั้งฮั่น (๖๐๙, ๖๗๖) และเม่งเฉียวด้วย (๑.๒๐๘-๙) ทั้งหมดใช้ภาษาแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ ยังพบว่าเลียดก๊ก (๒.๕๓๙) และตั้งฮั่น (๗๖๔) ตัดใช้สำนวนนี้แต่เพียงส่วนแรกของสำนวนเท่านั้น [ดู ๗.๑.๕ (๒)]

(๒) 棟折^๒榱崩 dòng zhé cuī bēng ‘เมื่อเสาเรือนพัง ช่อแปຍ่อม
ทลาย’ หรือ 榱崩棟折 cuī bēng dòng zhé ‘เมื่อช่อแปຍ่อมทลาย เสาเรือนก็ย่อม
หักพัง’)

สำนวนนี้พบในเม่งเฉียว (๓.๑๑๔) มีส่วนขยายบอกความสำคัญของอกไก่
ซึ่งน่าจะใช้แปลคำว่า 榱 cuī ‘ช่อแปຍ่’

^๑ สำนวนนี้ภาษาไทยปัจจุบันใช้ว่า *นกทำรังให้ดูไม้ ข้าเลือกนายให้ดูน้ำใจ*

^๒ อักษร 折 หากออกเสียง zhé แปลว่า ‘หัก, พัง, ทะลาย, พับ’ แต่หากออกเสียง shé แปลว่า ‘ขาด’

เรือนมือไก่และเสาเอก เครื่องเรือนทั้งนั้นเป็นที่ประชุมอยู่กับอกไก่
อกไก่อังหาเป็นอันตรายไม่

(๓) 井蛙小見 jǐng wā xiǎo jiàn (水滸傳: 80) ‘กบในบ่อเห็น(โลก)น้อย’

คำว่า 小見 xiǎo jiàn ‘เห็น(โลก)น้อย’ ในสำนวนนี้หมายถึง กบเคยเห็นแต่น้ำในบ่อ ไม่เคยเห็นมหาสมุทร จึงไม่รู้ว่ามหาสมุทรกว้างใหญ่เพียงใด ในช่องกั๊ง (๖๓๕) จึงเพิ่มความขยายให้เห็นโลกทรรศน์อันคับแคบของกบน้อยที่อาศัยอยู่ในบ่อ

กบอยู่ในบ่อ ไม่เคยเห็นน้ำในท้องทะเล สำคัญว่าน้ำในบ่อนั้นกว้างขวางลึกซึ้ง

ในช่องกั๊งยังพบอีกสำนวนที่ใกล้เคียงกันอีกสำนวนหนึ่งด้วย [ดู ๗.๑.๙ จ.]

(๔) 燃眉之急 rán méi zhī jí (三國演義: 60) ‘เพลิงลุกไหม้คิ้ว’

สำนวนที่พบในสามก๊ก (๔๙.๗๙๓) มีความขยายให้เข้าใจความเปรียบของสำนวน ‘เพลิงลุกไหม้คิ้ว’ ดังนี้

เพลิงลามไหม้ตาคิ้วร้อนจักษุอยู่แล้วจะมีดับเสีย และจะนิ่งอยู่ให้เพลิงดับเองนั้นได้หรือ

(๕) 破巢之下, 安有完卵^๑ pò cháo zhī xià, ān yǒu wán luǎn (三國演義: 40) ‘เมื่อรังถูกรื้อทำลายลง ยังมีไข่ฟองใดที่ปลอดภัย’

^๑ สำนวนนี้พบครั้งแรกในงานเขียนชื่อ 世說新語•言語 Shì Shuō Xīnyǔ•Yányǔ แต่ใช้ว่า 覆巢之下, 復有完卵 fù cháo zhī xià, fù yǒu wán luǎn ‘เมื่อรังถูกรื้อทำลายลง ยังมีไข่ฟองใดดีอีกหรือ’ (王濤等, 2006: 400) ผู้ประพันธ์เรื่อง 世說新語 Shì Shuō

สำนวนนี้พบในสามก๊ก (๓๖.๕๔๘-๙) มีความขยายให้เข้าในสถานการณ์ของร้งนกกที่ถูกรื้อทำลายได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

แต่ธรรมดาทุกทั้งปวงซึ่งตกฟองในรัง แม้ว่ารังทำลายลงแล้ว ฟองนั้นก็แตกแตก มีอาจสามารถจะตั้งอยู่ได้

สำนวนนี้พบในเม่งเฉียวด้วย แต่ใช้ต่างออกไป [ดู ๗.๑.๙ ก.]

๗.๑.๓ ไม่มีลักษณะเป็นรูปภาษาที่คงตัว

สำนวนทั่วไปมีลักษณะไปเป็นรูปภาษาที่คงตัว (fixed form) แต่สำนวนจีนเมื่อแรกปรากฏในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลส่วนใหญ่กลับมิได้มีลักษณะเช่นนั้น ด้วยว่าผู้แปลภาษาได้ดัดแปลงหรือเพิ่มเติมสำนวนภาษาไปสุดแต่จะเห็นว่าเหมาะสม และมุ่งเก็บความมากกว่ารักษารูปเดิมของสำนวน นอกจากนี้ ผู้แปลต้นฉบับและผู้แปลภาษาก็มากหน้าหลายตา ทำให้สำนวนเดียวกันแต่พบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลต่างเรื่องกัน ก็ใช้กันไปต่างๆ นานา ปราศจากรูปคงตัวที่แน่นอน เช่น

(๑) 以卵击石 yǐ luǎn jī shí (三國演義: 43) ‘เอาไข่กระแทกหิน’
และสำนวน 以卵敌石 yǐ luǎn dí shí (三國演義: 47) ‘เอาไข่ขว้างใส่หิน’

Xīnyǔ มีชีวิตอยู่ในสมัย 南朝 Náncháo (ค.ศ. ๔๒๐-๕๘๙) เขาได้กล่าวถึงชะตากรรมของข่งหรง (孔融 Kǒng Róng ค.ศ. ๑๕๓-๒๐๘) ทายาทของขงจื้อและชะตากรรมของลูกชายเล็กๆ ทั้งสองของขงหยง ภายหลัง 羅貫中 Luó Guànzōng ได้เก็บความมาเล่าไว้อย่างพิสดารใน 三國演義 (40: 324-5) (ดู สามก๊ก ๓๖.๕๔๘-๙) สำนวน 覆巢之下，復有完卵 fù cháo zhī xià, fù yǒu wán luǎn ‘เมื่อรังถูกรื้อทำลายลง ยังมีไข่ฟองใดดีอีกหรือ’ หรือที่ใน 三國演義 (40:325) ใช้ว่า 破巢之下，安有完卵 Pò cháo zhī xià, ān yǒu wán luǎn ‘เมื่อรังถูกรื้อทำลายลง ยังมีไข่ฟองใดที่ปลอดภัย’ นั้น เป็นคำกล่าวอันคมคายคำสุดท้ายของบุตรชายข่งหรง ก่อนที่จะถูกคนของโจโฉอุ้มไปประหารให้ตกตายตามบิดาไป

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ๔๑

สำนวนนี้พบทั้งในสามก๊ก ซิดก๊กไซฮั่น เลียดก๊ก ไซจิ้น ขวยงัก และเม่งมวด-
เซงฉื่อ ดังนี้

เอาฟองไก่อมากระทบก้อนศิลา (สามก๊ก: ๔๑.๖๓๑)

เอาไข่ไปกระทบหิน (สามก๊ก: ๓๘.๕๘๗)

หนึ่งฟองไข่กระทบภูเขา (ซิดก๊กไซฮั่น: ๑๔๑)

ไข่กระทบหิน (เลียดก๊ก: ๒.๖๐๔)

เอาไข่กระทบศิลา (เลียดก๊ก: ๓.๕๖๘)

เอาฟองเป็ดแลฟองไก่ไปกระทบศิลา (ไซจิ้น: ๙๕)

เอาฟองเป็ดฟองไก่อมาขว้างก้อนศิลา (ขวยงัก: ๑๑๕-๖)

เอาฟองเป็ดกระทบศิลา (เม่งมวดเซงฉื่อ: ๑.๑๓๖, ๒.๑๘)

เอาฟองเป็ดไปกระทบศิลา (เนี่ยนหำอิดซือ: ๑.๒๓๐)

บางสำนวน แม้แต่นิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องเดียวกันก็ยังใช้รูป
ต่างกัน เช่น

(๒) 卵與石鬥 luǎn yǔ shí dòu ‘ไข่แลศิลากระทบกัน’

ในน้ำปักช้องพบสำนวนนี้ ๓ ครั้ง และใช้ต่างกันเป็น ๓ รูป^๑ดังนี้

ไข่ตั้งอยู่บนแผ่นศิลา (น้ำปักช้อง: ๑.๖๓)

ฟองเป็ดอันตั้งอยู่บนแผ่นศิลา (น้ำปักช้อง: ๑.๑๔๗)

ฟองเป็ดตั้งอยู่บนศิลา (น้ำปักช้อง: ๒.๒๑๔)

(๓) 放虎歸山 fang hǔ guī shān (東周列國誌: 45) ‘ปล่อยเสือสู่
ป่า’ และสำนวน 放虎於山 fang hǔ yú shān (東周列國誌: 80) ‘ปล่อยเสือ
เข้าป่า’

^๑ ในสามก๊ก (๗.๙๘) ใช้ว่า ฟองไก่อันวางอยู่บนหน้าศิลา

ปล่อยเสือเข้าป่า (เลียดก๊ก: ๒.๖๐๔)

ปล่อยเสือไปในป่า (เลียดก๊ก: ๒.๕๙๖)

ปล่อยเสือให้เข้าป่า (เลียดก๊ก: ๓.๔๗)

อย่างไรก็ตาม บางสำนวนเมื่อแรกปรากฏในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล แม้จะยังไม่มีลักษณะเป็นรูปภาษาที่คงตัว แต่ต่อมาก็พัฒนาเป็นสำนวนที่มีรูป ภาษาคงตัวได้ในที่สุด เช่น

(๔) 口尚乳臭 kǒu shàng rǔ xiù^๑ ‘ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม’

ในสามก๊กซึ่งเป็นนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องแรก แปลตั้งแต่ครั้ง รัชกาลที่ ๑ (ก่อน พ.ศ. ๒๓๔๘) เนื่องจากสมัยนั้น สำนวนนี้ยังไม่อยู่ในรูปภาษาที่ คงตัว จึงพบว่าสามก๊กใช้สำนวนด้วยรูปที่แตกต่างกัน ๒ รูป ดังนี้

ยังมีกลิ่นน่านม (สามก๊ก: ๓๘.๕๘๘)

ปากยังไม่หายกลิ่นน่านม (สามก๊ก: ๗๐.๑๑๘๕)

สำนวนนี้ได้พัฒนามาเป็นสำนวนคงรูปในน้ำปากซ้อง (๓.๕๖) และหงอโต้ (๒.๙๒-๓, ๒.๑๗๔) ซึ่งแปลในรัชกาลที่ ๔ รวมทั้งซีเตงซันเจงไซ (๑๑, ๙๘) ซึ่งแปล ในรัชกาลที่ ๕ ทั้ง ๓ เรื่องใช้ตรงกันว่า ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม ในหงอโต้พบ สำนวนนี้ถึง ๓ แห่ง มีแห่งเดียวเท่านั้นใช้ต่างออกไปเล็กน้อยว่า ริมฝีปากยังไม่สิ้น กลิ่นน่านม (หงอโต้: ๒.๓๔) ปัจจุบันสำนวนนี้ใช้แต่รูป ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม เพียงรูปเดียว และใช้เป็นหน่วยขยายหน่วยหลักซึ่งไม่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของ สำนวน (exocentric) คือ ใช้ขยายแต่คำนาม เด็ก เป็น เด็กปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม เท่านั้น อันที่จริงรูป เด็กปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม พบมาแต่น้ำปากซ้อง (๓.๕๖) หงอโต้ (๒.๙๒-๓) และซีเตงซันเจงไซ (๙๘) แล้ว

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีบางสำนวนเหมือนกันที่ปัจจุบันใช้อย่างเมื่อแรกแปล ทั้งนี้ เพราะสำนวนที่แปลไว้เดิมกระชับกว่า เช่น

^๑ ภายหลังเกิดรูปแปรว่า 乳臭未乾 rǔ xiù wèi gān

(๕) 金枝玉葉^๑ jīn zhī yù yè (三國演義: 13, 92, 97) ‘กิ่งทองใบหยก’

ในสามก๊กมี ๒ แห่งใช้ว่า ต้นไม้ทองใบแก้ว (สามก๊ก: ๑๐๑.๑๖๔, ๗๑.๑๑๙๒) และอีกแห่งหนึ่งใช้ว่า พฤษชาติซึ่งมีลำต้นเป็นเงิน มีใบแลดอกผลเป็นทอง (สามก๊ก: ๗๔.๑๒๕๒) สำนวนนี้ภายหลังพัฒนามาเป็นสำนวนที่คงรูปอย่างที่ใช้ในซีเตงซันเจงไซ (๖๓) ใช้ว่า กิ่งทองใบหยก ซึ่งแปลได้ตรงกับสำนวนจีนมากกว่า สำนวนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็ใช้ตามรูปที่พบในซีเตงซันเจงไซ

(๖) 有眼無珠 yǒu yǎn wú zhū^๒ ‘มีตาแต่ไร้แวว’

สำนวนนี้พบครั้งแรกในเลียดก๊ก (๒.๕๒๖) ซึ่งแปลแต่ครั้งรัชกาลที่ ๒ ว่า มีตาท่านมีแววไม่ ต่อมาพบในไฉ่สุย (๔.๑๙) ซึ่งแปลในรัชกาลที่ ๕ ใช้ว่า มีตาก็จริงแต่ไม่มีแวว สำนวนในปัจจุบันใช้ตามที่แปลไว้ครั้งแรกในเลียดก๊ก [ดู ๗.๑.๔ (๒) ประกอบ]

(๗) 騎虎難下 qí hǔ nán xià ‘ขี่เสือแล้วลงยาก’

สำนวนนี้ในเลียดก๊กพบ ๒ รูป คือ ขี่เสืออยู่แล้วจะมากลัวลงเสียจากหลังเสือ นั้นมิชอบ (เลียดก๊ก: ๑๒.๑๔๑) ซึ่งเป็นรูปยาว กับ ขี่หลังเสือ (เลียดก๊ก ๒.๔๑๐) ซึ่งเป็นรูปสั้น และพบในตังจิ้น (๑๒.๒๓) ใช้ว่า ขี่อยู่บนหลังเสือ สำนวนที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันใช้ตามรูปสั้นในเลียดก๊ก คือ ขี่หลังเสือ

^๑ สำนวนนี้ในภาษาจีนใช้เป็นคำยกย่องผู้สูงศักดิ์และมักคงว่าเป็นเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งเป็นทอง มีใบเป็นหยก ความเปรียบต้นไม้ยังมีนัยว่า มีข้ามาพึ่งพาบารมีจำนวนมาก แต่ภาษาไทยปัจจุบันมีความหมายกลายไป หมายถึง “(ชายหญิงที่) เหมาะสมกัน”

^๒ 珠 zhū แปลว่า ‘ไข่มุก’ แต่ในสำนวนนี้ใช้เป็นอุปลักษณ์หมายถึง ‘แววตา’ ด้วยเปรียบแววไข่มุก ว่าเป็น แววดา

(๘) 易如反掌 yì rú fǎn zhǎng^๑ ‘ง่ายประดุจพลิกฝ่ามือ’

สำนวนนี้ในสามก๊กพบ ๓ แห่ง ในซิดก๊กไซ่ฮั่นพบ ๒ แห่ง ดังนี้

ง่ายด้ายอุปมาเหมือนพลิกฝ่ามือคว่ำลง (สามก๊ก: ๒๐.๓๐๐)

เหมือนหนึ่งกลับฝ่ามือคว่ำแลหยา (สามก๊ก: ๓๘.๕๘๔)

ง่ายเหมือนหนึ่งพลิกมือ (สามก๊ก: ๓๘.๕๙๒)

ง่ายดุจพลิกฝ่ามือคว่ำให้หงาย (ซิดก๊กไซ่ฮั่น: ๘๔)

ง่ายดุจพลิกฝ่ามือหงายให้คว่ำ (ซิดก๊กไซ่ฮั่น: ๑๖๔)

สำนวนนี้ปัจจุบันใช้รูปใกล้เคียงกับรูปที่กะทัดรัดที่สุดในสามก๊ก (๓๘.๕๙๒) คือใช้ว่า ง่ายเหมือน (หนึ่ง) พลิกฝ่ามือ

๗.๑.๔ รักษาลักษณะสมมาตรตามสำนวนจีนเดิมไว้

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลบางสำนวนแม้จะใช้คำมากกว่าสำนวนเดิม แต่ก็ยังรักษาลักษณะสมมาตรของสำนวนจีนเดิมไว้ได้ เช่น

(๑) (A) 良藥苦口利於病, (B) 忠言逆耳利於行^๒ (A) liáng yào kǔ kǒu liyú bìng, (B) zhōng yán nì'ěr lì yú xíng (三國演義: 60) ‘(A) ยาดีขมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ (B) คำตรงซัดหูแต่เป็นประโยชน์แก่กิจการ’

สำนวนนี้ในสามก๊ก (๔๙.๗๙๗) ใช้ว่า (A) ยาดีขมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ (B) คนซื่อกล่าวคำไม่เพราะแต่เป็นประโยชน์แก่กาลภายหน้า

^๑ บางทีใช้ว่า 易如翻掌 yì rú fān zhǎng มีความหมายเหมือนกับ 易如反掌 yì rú fǎn zhǎng

^๒ สำนวนนี้ปัจจุบันใช้รูปที่สั้นลงว่า (A) 良藥苦口, (B) 忠言逆耳 liáng yào kǔ kǒu, zhōng yán nì'ěr หรือใช้แต่องค์ประกอบ (A) เป็น 良藥苦口 liáng yào kǔ kǒu (王濤等, 2006: 742) หรือใช้เพียงองค์ประกอบ (B) 忠言逆耳 zhōng yán nì'ěr (2006: 1759) เท่านั้น

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ๔๕

ควรสังเกตว่าในสามก๊ก สำนวนนี้ยังมีลักษณะสมมาตรอยู่ องค์ประกอบหน้า (A) และองค์ประกอบหลัง (B) ของสำนวน ใช้คำซ้ำ แต่เป็นประโยชน์แก่เหมือนกัน เพื่อหมายถึงเห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหน้าและหลังของสำนวนที่สมมาตรกันนั้น

(๒) 有眼無珠 yǒu yǎn wú zhū ‘มีตาแต่ไร้แวว’

ในไฉ่สุย (๔.๑๙) ใช้ว่า มีตาก็จริงแต่ไม่มีแวว

สำนวนนี้ในภาษาจีนใช้ในรูปแบบสำนวนสี่อักษร แม้ไฉ่สุยได้ถ่ายทอดออกมาโดยใช้คำมากกว่า ๒ คำ แต่ก็ใช้กลวิธีทางภาษาทั้งการซ้ำคำ (ใช้คำ มี ซ้ำ) และสัมผัสพยัญชนะต้น /t-/ ทำให้ได้สำนวนที่มีลักษณะสมมาตรดังนี้ (A) มีตาก็จริง (B) แต่ไม่มีแวว [ดู ๗.๑.๓ (๖) ประกอบ]

(๓) 水來土掩, 兵來將迎 huǐ lái tǔ yǎn, bīng lái jiāng yíng (東周列國誌: 5; 水滸傳: 19) ‘น้ำมาเอาดินกลบ ทหารศึกมาเอาแม่ทัพสยบ’

สำนวนนี้พบทั้งในเลียดก๊ก (๑.๕๓) ซ้องกั๋ง (๑๔๔) และซิกัง (๕๗๙) นิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้ง ๓ เรื่องนี้ต่างก็ถ่ายทอดสำนวนนี้โดยรักษาลักษณะสมมาตรตามแบบสำนวนจีนเดิมไว้ได้โดยใช้กลวิธีซ้ำคำและสร้างเสียงสัมผัส ดังนี้

(A) น้ำไหลให้เอาดินพูนทำนบปิดกั้นไว้ (B) ถ้าศึกยกมาให้แต่งทหารออกสู้รบ (เลียดก๊ก: ๑.๕๓)

สำนวนนี้ในเลียดก๊ก คำว่า ไว้ ในองค์ประกอบ (A) สัมผัสกับคำว่า ให้ ในองค์ประกอบ (B) และทั้ง ๒ องค์ประกอบใช้โครงสร้างเดียวกันคือ __ให้__

(A) น้ำไหลมากก็เอาดินกลบเกลื่อนเสีย (B) ถ้าหากยกกองทัพมาเราจัดกองทหารต้านทานสู้รบไว้ (ซ้องกั๋ง: ๑๔๔)

สำนวนในซ้องกั๋ง องค์ประกอบ (A) มีเสียงสัมผัสพยัญชนะ /kl-/ ที่คำว่า กลบเกลื่อน เป็นสัมผัสชนิด เช่นเดียวกับคำว่า ต้านทาน ในองค์ประกอบ (B) ก็เป็น

สัมผัสชัด แตกต่างกันตรงที่ *กลบเกลื่อน* เป็นสัมผัสพยัญชนะ ส่วน *ด้านทาน* เป็นสัมผัสสระ ทั้ง ๒ องค์ประกอบใช้โครงสร้างเดียวกันคือ __มา__.

ส่วนสำนวนในซิกัง สลับนำองค์ประกอบ (B) มาไว้ต้น ขยับองค์ประกอบ (A) ไว้ท้าย ดังนี้

(B) *ถ้าทหารยกมาก็จงยกทหารออกสู้* (A) *ถ้าน้ำมาจงเอาดินปิดเสีย* (ซิกัง ๕๗๙)

ทั้ง ๒ องค์ประกอบใช้โครงสร้างเกือบเหมือนกันคือ ถ้า__มา(ก็)จง__ ท้ายองค์ประกอบ (B) และ (A) จบด้วยคำที่ใช้เสียงพยัญชนะต้น /s-/ คือ คำว่า *สู้* และ *เสีย* ตามลำดับ ทำให้องค์ประกอบทั้งสองได้ดุลสัมผัสกัน

๗.๑.๕ ไม่มีลักษณะสมมาตรอย่างสำนวนจีนเดิม

สำนวนลักษณะนี้ สำนวนจีนเดิมมีลักษณะสมมาตร แต่ในพงศาวดารจีน แปลดัดองค์ประกอบหลังออก ทำให้สูญเสียลักษณะสมมาตรไป เช่น

(๑) (A) 甕中鱉, (B) 籠中獸 (A) wèng zhōng biē, (B) lóng zhōng shòu ‘(A) ตะพาบในไห (B) มังกรในกรง’

สำนวนนี้ในตั้งฮั่น (๗๖๓) ได้ดัดองค์ประกอบ (B) ของสำนวน คือ ‘มังกรในกรง’ ออก คงไว้แต่องค์ประกอบ (A) ทำให้สูญเสียลักษณะสมมาตรไป ดังนี้

(A) *เต่าตกอยู่ในบ่อน้ำ* ☐

(๒) (A) 良禽擇木而棲, (B) 賢臣擇主而事 (A) liáng qín zé mù ér qī, (B) xián chén zé zhǔ ér shì ‘(A) นกดียังรู้จักเลือกไม้ทำรัง (B) ขุนนางฉลาดย่อมต้องรู้จักเลือกเจ้าเข้าอาสาร’

ในเลียดก๊กและตั้งฮั่นได้ดัดองค์ประกอบ (B) ของสำนวน คือ 賢臣擇主而事 xián chén zé zhǔ ér shì ‘ขุนนางฉลาดย่อมต้องรู้จักเลือกเจ้าเข้าอาสาร’ ออก คงไว้แต่องค์ประกอบ (A) ทำให้สูญเสียลักษณะสมมาตรไป ดังนี้

(A) ต้นไม้เป็นที่ยอาศัยแก่ฝูงนก อันบินมาแต่ประเทศต่างๆ ❌ (เลียดก๊ก: ๒.๕๓๙)

(A) นกน้อยอันอาศัยต้นไม้ใหญ่ทำรัง ❌ (ตั้งอัน: ๗๖๔)

(๓) (A) 天無二日, (B) 民無二君^๑ (A) tiān wú èr rì, (B) mín wú èr jūn (東周列國誌: 4) ‘(A) ฟ้ามืดมีอาทิตย์ ๒ ดวง (B) โพรมืดมีนาย ๒ คน’

สำนวนนี้ในเลียดก๊ก (๑.๔๔) ได้ตัดองค์ประกอบ (B) คือ 民無二君 mín wú èr jūn ‘โพรมืดมีนาย ๒ คน’ ออก คงไว้แต่องค์ประกอบ (A) ทำให้สัญลักษณ์สมมาตรไป ดังนี้

(A) อันประเพณีแผ่นดินพระอาทิตย์ไม่ได้มีถึงสองดวง ❌

สำนวนนี้ยังพบในซิดก๊กไซอัน (๙๕, ๒๗๓) และไซจิ้น (๑๐๙, ๑๘๕, ๕๑๕-๖) ด้วย

๗.๑.๖ สลับตำแหน่งองค์ประกอบหน้า-หลังของสำนวนเดิม

สำนวนที่มีลักษณะสมมาตรจะประกอบด้วยองค์ประกอบหน้า (A) และองค์ประกอบหลัง (B) แต่สำนวนจีนบางสำนวนที่ถ่ายทอดไว้ในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลได้สลับตำแหน่งองค์ประกอบหน้า-หลังของสำนวนเดิมจาก (A)-(B) เป็น (B)-(A) เช่น

^๑ บางทีใช้ว่า 天無二日, 土無二王 tiān wú èr rì, tǔ wú èr wáng ‘ฟ้ามืดมีอาทิตย์ ๒ ดวง แผ่นดินมิได้มีกษัตริย์ ๒ องค์’ สำนวนนี้พบครั้งแรกในตำรา 禮記 Lǐjì หรือ คัมภีร์พิธีกรรม (Book of Rites) ผลงานรวบรวมของขงจื้อ พบทั้งในบท 曾子問 Céngzǐ wèn, 坊記 Fāng jì และ 喪服四制 Sāngfú sì zhì (ดูรายละเอียดใน <http://ctext.org/liji>) สำนวนนี้ต่อมาใช้ว่า 天無二日, 民無二主 tiān wú èr rì, mín wú èr zhǔ ‘ฟ้ามืดมีอาทิตย์ ๒ ดวง ราษฎรก็มีได้มีเจ้า ๒ องค์’

(๑) (A) 放龍入海, (B) 縱虎歸山^๑ (A) fàng lóng rù hǎi, (B) zòng hǔ guī shān (三國演義: 21) ‘(A) ปล่อยมังกรลงสมุทร (B) ปล่อยเสือสู่ดอย’

ในสามก๊ก (๑๙.๒๙๒) ได้สลับตำแหน่ง (A)-(B) มาเป็นตำแหน่ง (B)-(A) ดังนี้

(B) ปล่อยเสือเข้าป่า แล (A) ปล่อยจระเข้ลงในแม่น้ำ

(๒) (A) 種瓜得瓜, (B) 種豆得豆 (A) zhǒng guā dé guā, (B) zhǒng dòu dé dòu ‘(A) ปลูกแตงได้แตง (B) ปลูกถั่วได้ถั่ว’

ในไคเก็ก (๒๕๔) ได้สลับตำแหน่ง (A)-(B) มาเป็นตำแหน่ง (B)-(A) ดังนี้

(B) ปลูกเมล็ดถั่วก็ได้ถั่วเมล็ดมาก (A) ปลูกเมล็ดแตงก็ได้ผลแตงมาก

๗.๑.๗ ใช้ภาษากระชับและใช้คำสอดคล้องกับสำนวนจีนเดิม

ในนิยายอิงพงศาวดารจีนพบสำนวนจำนวนหนึ่งใช้ภาษากระชับและเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนจีนก็พบว่าใช้คำสอดคล้องกัน แต่เนื่องจากสำนวนเหล่านี้มักพบครั้งเดียว และไม่พบในภาษาไทยปัจจุบัน จึงไม่อาจตรวจสอบได้ว่ามีลักษณะเป็นสหพจน์ปรากฏซ้ำหรือไม่ เช่น

(๑) 三頭六臂 sān tóu liù bì ‘สามเศียรหกกร’^๒

^๑ ในซิดก๊กไชอัน (๘๕) ใช้ว่า ปล่อยมังกรลงทะเลแลปล่อยเสือเข้าป่า สำนวนนี้บางทีใช้แต่องค์ประกอบ (A) ว่า 放龍入海 fàng lóng rù hǎi ‘ปล่อยมังกรลงทะเล’ หรือใช้แต่องค์ประกอบ (B) ว่า 縱虎歸山 zòng hǔ guī shān ‘ปล่อยเสือกลับดอย’ ก็ได้

^๒ เป็นลักษณะของเทพกุมาร นวจา (哪吒 Nǎzhā) เป็นเทพพิทักษ์สวรรค์ตามคติความเชื่อของลัทธิเต๋า ยามเมื่อเทพองค์นี้แสดงอิทธิฤทธิ์ปราบมารหรือภูตร้าย สามารถเนรมิตตนให้ศีรษะมีใบหน้า ๓ หน้า และมีแขน ๖ แขนได้ ในภาษาจีนเรียกเทพกุมารนาจาปางนี้เรียกว่า 三頭六臂太子 sān tóu liù bì tài zǐ แปลว่าตรงๆ ว่า “กุมารให้สามเศียรหกกร” หรือที่เรียกเป็นภาษาไทยว่า เทพนาจาสามเศียรหกกร เมื่อใช้ 三頭六臂 sān tóu liù

สามเศียรหกมือ (ห้องสิน: ๓.๕)

(๒) 恶虎不食子 è hǔ bù shí zǐ ‘เสือร้ายย่อมไม่กินลูกของตน’ หรือ
虎不食兒 hǔ bù shí er ‘เสือไม่กินลูก’

ถึงเสือจะร้ายก็ไม่กินลูก (ห้องสิน: ๑๘๘)

(๓) 憂心如焚 yōu xīn rú fén (三國演義: 80) ‘ทุกข์ใจเหมือนไฟ
เผา’

อก...ให้ร้อนดังไฟเผา (สามก๊ก: ๖๓.๑๐๕๑)

(๔) 知子莫若父 zhī zǐ mò ruò fù หรือ 知子莫如父 zhī zǐ mò
rú fù^๑ ‘ไม่มีใครรู้จักบุตรดีเท่าบิดา’

บิดามารดาก็ย่อมรู้น้ำใจบุตร (ไคเก็ก: ๒๔๐)

(๕) 把薪助火 bǎ xīn zhù huǒ (三國演義: 62) ‘เติมเชื้อช่วยโหม
ไฟ’

เอาฟืนมาใส่ไฟ (สามก๊ก: ๕๐.๘๑๒)

bi ‘สามเศียรหกกร’ เป็นสำนวน มีความหมายว่า “มีลักษณะพิเศษเหนือมนุษย์และ
เก่งกล้าดุจเทพกุมารนาจาปางที่มี ๓ หน้า ๖ แขน”

^๑ สำนวนนี้อาจมีข้อความ 知臣莫若君 zhī chén mò ruò jūn ‘ไม่มีใครรู้จักขุนนางดี
เท่าวิญญูชน’ ต่อท้ายให้เป็นสำนวนที่มีลักษณะสมมาตรว่า 知子莫若父, 知臣莫若君
zhī zǐ mò ruò fù, zhī chén mò ruò jūn ‘ไม่มีใครรู้จักบุตรดีเท่าบิดา ไม่มีใครรู้จักขุน
นางดีเท่าวิญญูชน’ และมีรูปแปร 知子莫如父 zhī zǐ mò rú fù ‘ไม่มีใครรู้จักบุตรดีเท่า
บิดา’ และ 知子莫如母 zhī zǐ mò rú mǔ ‘ไม่มีใครรู้จักธิดาดีเท่ามารดา’

๗.๑.๘ ใช้ภาษากระชับและมีวรรณศิลป์ แต่ถ่ายทอดคำสำคัญของสำนวน เดิมมาไม่ครบถ้วน

สำนวนจำนวนหนึ่งใช้ภาษากระชับ เป็นภาษาที่มีวรรณศิลป์ แต่ทว่ามิได้ถ่ายทอดคำสำคัญบางคำของสำนวนเดิมมา แม้กระนั้น สำนวนที่ใช้ในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลก็ยังคงโยงไปถึงสำนวนเดิมได้ เช่น

狐假虎威 hú jiǎ hǔ wēi ‘หมาจึงจอกแอบอ้างบาร์มีเสือ’
ยืมสง่าเสือมาปกไว้ (ห้องสิน: ๑๙๓)

สำนวนนี้ มีนิทานประกอบ เล่าอยู่ใน 戰國策 Zhànguó Cè ‘ตำนานสงครามระหว่างแคว้น’^๑ ความใน 戰國策 Zhànguó Cè ว่า แคว้นฉู่ (楚 Chǔ) อยู่ทางใต้ เป็นแคว้นที่มีกำลังทหารแข็งแกร่งมาก แคว้นฉู่มีแม่ทัพชื่อ Zhāo Xīxù (昭奚恤) เป็นบุคคลที่แคว้นอื่นๆ พากันเกรงกลัว พระเจ้า Chǔ Xuān Wáng (楚宣王) บังเกิดความฉงนยิ่งนักว่า เหตุใดแคว้นทางเหนือจึงกลัวอำนาจของ Zhāo Xīxù แม่ทัพได้บังคับบัญชาของพระองค์ยิ่งนัก จึงสอบถามจากเหล่าขุนนาง มีขุนนางผู้หนึ่งชื่อ Jiāng Yǐ (江乙) ไม่ชอบ Zhāo Xīxù นัก ทูลตอบพระเจ้า Chǔ Xuān Wáng เป็นนิทานว่า หมาป่าตัวหนึ่งเกิดเดินไปพบเสือเข้า เสือตั้งท่าจะขย้ำหมาป่าเป็นอาหาร หมาป่าเห็นจวนตัวจึงขู่ว่าสวรรค์ส่งตนมาเป็นเจ้าแห่งบรรดาสรรพสัตว์ หากเสือกินหมาป่า สวรรค์ย่อมพิโรธและจะลงทัณฑ์เสือ และหากไม่เสือไม่เชื่อคำ ก็ให้เดินตามหลังหมาป่า เสือก็น่าจะได้ทราบความจริง เสือหลงเชื่อหมาป่าจึงเดินตามหมาป่าไป ไม่ว่าหมาป่าจะเดินไปที่แห่งใด สัตว์ทั้งหลายที่ได้เห็นต่างก็เตลิดหนีไปสิ้น ฝ่ายเสือก็น่าจะเข้าใจผิดว่าสัตว์เหล่านั้นกลัวอำนาจของหมาป่า หากไม่รู้ไม่ว่าที่แท้แล้วต่างก็กลัวฤทธิ์ของเสือที่ตามหลังหมาป่ามาทั้งนั้น (<http://ctext.org/zhan-guo-ce/chu-yi>) ความใน 戰國策 Zhànguó Cè จบ

^๑ แต่คนไทยจำนวนไม่น้อยมักเข้าใจผิดว่านิทานเรื่องนี้มีที่มาจากนิทานอีสป หากสอบเทียบใน Aesop (2003) ย่อมไม่พบนิทานเรื่องนี้

โดยไม่มีบทสรุป แต่อนุมานได้ว่า พระเจ้า Chǔ Xuān Wáng เข้าพระทัยไปว่า เหตุที่แคว้นทางเหนือกลัวอำนาจของ Zhāo Xīn นั้น ที่แท้แล้วคือกลัวอำนาจของพระองค์นั่นเอง

สำนวนที่พบในท้องสึนมิได้ถ่ายทอดคำว่า 狐 hú ‘หมาจิ้งจอก’ ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในนิทานที่มาของสำนวนและเป็นคำสำคัญของสำนวนด้วย อย่างไรก็ตาม สำนวนที่ใช้ก็สรรคำใช้ได้อย่างยอดเยี่ยม โดยใช้คำว่า *สง่า* ซึ่งมีนัยว่า ‘ความงามผึ่งผายน่ายกย่องและน่ายำเกรง’ และคำนี้ยังมีเสียงสัมผัสพยัญชนะ /s-/ กับคำว่า *เสือ* ที่ตามมา ทำให้เกิดเป็นภาษาวรรณศิลป์ มีลักษณะกระชับและสื่อความหมายลึกซึ้งได้เป็นอย่างดีว่า *ยั้มสง่าเสือมาปกไว้*

๗.๑.๙ ตัดแปลงสำนวนจีนเดิมให้ต่างออกไป

สำนวนในนิยายอิงพงศาวดารแปลที่ดัดแปลงให้ต่างกับสำนวนจีนเดิมนั้น พบลักษณะต่างๆ ดังนี้

ก. ตัดแปลงความเปรียบในสำนวนเดิมให้เข้ากับความเชื่อและวัฒนธรรมไทย แต่ยังคงความของสำนวนเดิมไว้ได้ เช่น

(๑) 不共戴天^๑ bù gong dài tiān (三國演義: 10, 39, 58, 82) ‘ไม่ขออยู่ร่วมฟ้าเดียวกัน’

ชาวจีนแต่โบราณมา นับถือว่า 天 tiān ‘ฟ้า, สวรรค์’ เป็นเทพเจ้าสูงสุด ความเชื่อเรื่อง 天 tiān สะท้อนอยู่ในสำนวนจีนจำนวนมาก สำนวน 不共戴天 bù gong dài tiān ก็เช่นกัน สำนวนนี้มีหมายความว่า “มีความเคียดแค้นและชิงชังถึงกับปฏิญาณว่าจะไม่ขอเกิดร่วมกัน แม้ 天 tiān ‘ฟ้า, สวรรค์’ กำหนดให้ต้องเกิดร่วมกัน ก็พร้อมที่จะฟันชะตาที่ฟ้ากำหนดไว้” คือ “เคียดแค้นมากจนไม่

^๑ ในบันทึกประวัติศาสตร์ 禮記 Lǐjì ใช้ว่า 弗與共戴天 fú yǔ gòng dài tiān ‘ไม่ขออยู่ใต้ฟ้าเดียวกัน’ (<http://ctext.org/liji> (๒๖ Oct ๒๐๑๐))

อาจอยู่ร่วมกันได้^๑” ในสามก๊ก (๓๙.๕๙๙) และเลียดก๊ก (๑.๑๘๘) ดัดแปลง ฟ้า
ในสำนวนจีนเดิมเป็น แผ่นดิน ใช้ดังนี้

มิขอเหยียบแผ่นดินร่วมเลย (สามก๊ก: ๓๙.๕๙๙)

ไม่ขอเกิดร่วมแผ่นดิน (เลียดก๊ก: ๑.๑๘๘)

ในเลียดก๊วยปรากฏสำนวนนี้อีกครั้งหนึ่งโดยเก็บคำว่า ฟ้า ตามสำนวน
เดิมไว้ แต่ก็นำคำว่า ดิน มาใช้ซ้อนให้เข้าคู่กัน (copulative) เป็น ไม่อยากอยู่ร่วม
ฟ้าร่วมดินกัน (เลียดก๊ก ๒.๕๘๘)

(๒) 方離狼窩, 又逢虎口^๒ fāng lí láng wō, yòu féng hǔ kǒu
(三國演義: 13) ‘พ้นจากรังหมาป่า ก็มาเข้าปากเสือ’

ในทรศนะของชาวจีน เมื่อกล่าวถึงสัตว์ป่าที่ดุร้าย มีเขี้ยวเล็บ มักนึกถึง
狼 láng ‘หมาป่า’ และ 虎 hǔ ‘เสือ’ แต่คนไทยมักนึกถึง หมี และ เสือ^๓ ดังนั้น
ในสามก๊ก (๑๑.๑๗๕) จึงดัดแปลงสำนวนนี้มาเป็น ออกจากปากหมีได้ จะมาเข้า
ปากเสือ

^๑ สำนวนไทยปัจจุบันใช้ว่า แค้นจนไม่อาจอยู่ร่วมโลก

^๒ สำนวนนี้บางทีใช้ว่า 才離狼窩, 又逢虎口 cái lí láng wō, yòu féng hǔ kǒu มี
ความหมายเหมือนกัน

^๓ ดังในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดงพระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (๒๕๔๕: ๒๒๑-
๒) บทที่ ๑๐ และบทที่ ๑๑ พรรณนาหมีและเสือโคร่งเรียงต่อกัน ในที่นี้ขอยกเฉพาะกาพย์
มาลงไว้ดังนี้

(๑๐) มีหมีพิศดำล็บ	ขึ้นไม้ผับฉับไวถึง
เรี่ยวแรงแข่งขังขึง	กัดโพรงไม้ได้ผึ่งกิน
(๑๑) เสือโคร่งยงปีบเปรี้ยง	แอบโจนเฉียงเสียงฟังก้าว
ร้ายยวดหนวดเพราพัว	ลองเล็บเล่นแผ่นไผ่ผาย

สำนวนในสามก๊กยังมีสัมผัสพยัญชนะต้น /c-/ (จาก-จะ) ใช้คำตรงข้าม ออก__เข้า__ และซ้ำคำว่า ปาก เป็น __ปากหมี__ปากเสือ เพื่อให้เกิดดุลของเสียง และมีลักษณะสมมาตรเป็น **ออกจากปากหมีได้ จะมาเข้าปากเสือ**

(๓) 金玉之論 jīn yù zhī lùn (三國演義: 38) ‘ความคิดทั้งนี้เหมือนทองและหยก’

สำนวนเดิมในภาษาจีนเพียงเปรียบเทียบคิดอันมีค่าว่าประดุจทองคำและหยก แต่สำนวนที่ใช้ในสามก๊ก (๓๔.๕๓๑) เปรียบว่าเป็นเครื่องประดับเรือนทองที่รองรับหยกซึ่งเป็นอัญมณีงามได้อย่างเหมาะสม สามก๊กใช้ว่า **อันความคิดของท่าน ซึ่งว่ากล่าวทั้งนี้อุปมาเหมือนเอาทองมารองรับหยก** สำนวนในสามก๊กเมื่อดัดแปลงแล้วนับว่ามีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวนจีนเดิม

(๔) 豹死留皮, 人死留名 bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng ‘เสือตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ’^๑

ในวรรณคดีของชาวจีน หนังสือดาวเป็นของสูงค่าและหายาก แม้เสือดาวจะตายลงแล้ว ยังเหลือหนังอันมีค่าไว้ ชาวจีนจึงนำมาเปรียบกับบุรุษอาชาไนยที่องอาจกล้าหาญ แม้ว่าตัวลบลับชีพลงแต่ชื่อก็ยังคงปรากฏในผู้คนจดจำวีรกรรมอันอาจหาญของเขายามเมื่อเขายังมีชีวิตอยู่ได้ จึงผูกเป็นสำนวนว่า 豹死留皮, 人死留名 bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng ‘เสือตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ’ แต่ในวัฒนธรรมไทย คนไทยไม่ได้นำ **หนังสือดาว** มาใช้เป็นความเปรียบ แต่โลกทัศน์ของคนไทยมองว่า เมื่อวัวควายและช้างตายลง เขาหนังและงายังได้ใช้ประโยชน์และเป็นเครื่องให้ระลึกถึงตัวเมื่อตายไป จึงประพันธ์มาเป็นกาพย์ฉบับ ๑๖ ปรากฏในกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ สำนวนเก่าครั้งแผ่นดินกรุงกรุงธนบุรี (๓๔๗-๘) ว่า

^๑ อาจเป็นที่มาของสำนวน **ชาติเสือต้องไว้ลาย ชาติชายต้องไว้ชื่อ**

คชสารแม่ม้วยมิงา โคกระบือมรณา
 เขาหนังกี่เป็นสำคัญ
 บุคคลถึงกาลอาสัญ สูญสิ้นสารพัน
 คงแต่ความชั่วกับดี

ภายหลังสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (๒๕๕๒: ๑๖-๗) ทรงนำมานิพนธ์ใหม่ จำเพาะกาพย์บัง ๑๖ สองบทนี้ ทรงพระนิพนธ์ใหม่ เป็นอินทรีเขียวฉนนที่ไฉ่งามหมดจดและวิจิตรยิ่งนักว่า

พฤษภกาสร อิกกุญชรอันปลดปลง
 โทหนต์เสนงคง สำคัญหมายในกายมี
 นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรี
 สถิตยั่วทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

สมเด็จฯ กรมพระยาเดชาดิศร ยังได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในโคลงโลกนิติ
 สำนวนที่ทรงแต่งขึ้นใหม่ด้วย (ดู โคลงโลกนิติ ด: ๑๐๘ ม)

ความเปรียบหนังสือดาวที่คนไทยไม่คุ้นเคย ทำให้ผู้แปลแต่งไคเก็ก (๒๑๒)
 ดัดแปลงสำนวน 豹死留皮, 人死留名 bào sǐ liú pí, rén sǐ liú míng ‘เสือ
 ดาวตายไว้หนัง คนตายไว้ชื่อ’ มาเป็น โคกระบือตายเขาก็ก็น้อย อีกข้อหนึ่งคนตาย
 ถ้อยคำอย่าให้สูญ จึงจะมีผู้สรรเสริญว่าเป็นคนดี

(๕) 沐猴而冠 mù hóu ér guān ‘วานรสวมหมวก’

ในวัฒนธรรมจีนหมวกเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศ ฐานานุศักดิ์ และแสดง
 อัตลักษณ์ของผู้ชายชาวจีนมาแต่โบราณ ดังในพงศาวดารจีนเรื่องซันถั่งหงอโต้
 (หงอโต้: ๒.๒๒๒-๓) มีข้อความแสดงความสำคัญของหมวกว่า

แต่เวลานี้ข้าพเจ้าจะกลับเข้าไปหาสี่ซิวเจงนั้น เกลือกจะมีความ-
 ก็นางจะขอหมวกที่ท่านใส่เข้าไปเป็นสำคัญ บอกหลี่ซิวเจงว่าได้
 ใส่เข้าศีกไป หมวกพลัดตกลงเก็บมาได้

ในวัฒนธรรมจีน หมวกย่อมแสดงสถานะและตำแหน่งของผู้สวม หมวกจึงเป็นเครื่องให้หมายรู้ว่าเป็นบุคคลใดด้วย ดังในสามก๊ก (๔.๖๓) โจโฉ (祖茂 Zǔ Mào) แลกหมวกกับซุนเกี้ยน (孫堅 Sūn Jiān) เพื่อให้ซุนเกี้ยนหนีฮัวหยง (華雄 Huá Xióng) สำเร็จ เวลานั้นเป็นกลางคืน ฮัวหยงและทหาร

จำสำคัญได้แต่หมวก ฮัวหยงคิดว่าซุนเกี้ยน ก็รีบควมม้าไล่ตามโจโฉ
ไป ฝ่ายโจโฉเห็นจวนตัวเข้า จึงถอดหมวกสวมต่อไม้ไผ่แล้วรีบควม
ม้าหนีเข้าป่า...ฮัวหยง...มิได้รู้กลโจโฉ เห็นสำคัญแต่หมวก จึงให้
ทหาร...เอาเกาทัณฑ์ยิงตอไม้ไผ่เป็นชานาน

หากวานรตัวใดที่นำหมวกมาสวมหัว แม้แลดูเหมือนคน แต่ก็ยังคงเพียง
เดียรฉานซึ่งโง่และไม่รู้เหตุผล ดังนั้น 沐猴而冠 mù hóu ér guān ‘วานรสวม
หมวก’ จึงใช้เป็นสำนวนประชดและด่าว่าบุคคลอย่างรุนแรงว่า “เป็นเหมือนดัง
เดรัจฉาน หาสติปัญญาไม่ได้ แม้จะแต่งตัวและสวมหมวกเป็นเครื่องประดับให้แลดู
ว่ามีวัฒนธรรม แต่ก็ยังโง่เหมือนสัตว์อยู่ดี”

สำนวน วานรสวมหมวก ปรากฏในซิดก๊กไซอันถึง ๓ แห่ง แห่งหนึ่งผู้แปล
ซิดก๊กไซอันได้ดัดแปลงเพิ่มคำว่า เครื่องยศ เป็นส่วนขยายแก่คำว่า หมวก ซึ่งคน
ไทยเข้าใจความหมายและความสำคัญไม่เท่ากับคนจีน ซิดก๊กไซอันจึงใช้ว่า

วานรได้เสื้อแลหมวกเครื่องยศใส่ตัว (ซิดก๊กไซอัน: ๑๐๕)

อีกแห่งหนึ่งใกล้เคียง กัน ได้ตัดคำว่า หมวก ออกเสีย ใช้แต่เพียง เครื่องยศ
เป็น

วานรได้เครื่องยศ (ซิดก๊กไซอัน: ๑๐๕) และอีกแห่งหนึ่งใช้ทำนอง
เดียวกันว่า

* 三國演義 (5.40) โจโฉพุดกับซุนเกี้ยนผู้เป็นนายว่า 「主公頭上赤幘射目，為賊所
識認。」 แปลว่า “หมวกสีแดงบนศีรษะนายท่านเห็นได้ชัดนัก พวกโจรจำได้แม่นยำนัก”
แต่สามก๊ก (๔.๖๓) แปลรวบรัดแต่เพียงว่า “หมวกซึ่งท่านใส่นั้นฝ่ายศัตรูจำได้ถนัด”

วานรทรงเครื่อง (ซิดก๊กไซอัน: ๓๓๗)

(๖) 覆巢之下, 復有完卵^๑ fù cháo zhī xià, fù yǒu wán luǎn
‘เมื่อรังถูกรื้อทำลายลง ยังมีไข่ฟองใดอยู่อีกหรือ’

คำว่า 巢 cháo ในสำนวนนี้แปลว่า ‘รังนก’ คำว่า 卵 luǎn แปลว่า ‘ไข่’
นก’ แต่ในเม่งเฉียวดัดแปลงเป็น รังมดแดง และ ไข่(มดแดง) ตามลำดับ ดังนี้

ทำลายรังมดแดง ไข่นั้นก็จะพลอยอันตรายเป็นด้วย (เม่งเฉียว: ๒.๖๙)

(๗) 重若泰山^๒ zhòng ruò tài shān (封神演義: 37) ‘มันคงดั่งเขา
ไท่ซัว^๓’

泰山 Tàishān เป็นชื่อขุนเขาใหญ่ทางภาคเหนือของจีนในเขตมณฑล
Shāndōng (山東) ในนิยายจินกำลังกายแปลเรื่อง เพ็กฮ่วยเกี่ยม^๔: เทพบุตร
ทอง (๒๕๓๙: ๔๕๐) กล่าวสรรเสริญภูเขาแห่งนี้ว่า “ภูเขาไท่ซัวนั้นใหญ่กว่าภูเขา
ทั้งห้า^๕ด้วยกัน จะหาที่ดีกว่านี้ไม่มีอีกแล้ว” คำว่า 泰 tài ใน 泰山 Tàishān ซึ่ง

^๑ สำนวนเดียวกับ 破巢之下, 安有完卵 pò cháo zhī xià, ān yǒu wán luǎn [ดู
๗.๑.๓]

^๒ สำนวนนี้มีรูปแปรว่า 穩如泰山 wěn rú tài shān ‘สถิตเสถียรดั่งเขาไท่ซัว’ และ 安
如泰山 ān rú tài shān ‘มีสวัสดิ์ดั่งเขาไท่ซัว’ และ 安如磐石 ān rú pán shí ‘หนักแน่น
ดั่งศิลา’

^๓ สำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว ส่วนภาษาจีนกลางว่า Tàishān

^๔ คือเรื่อง 碧血劍 Bìxuè Jiàn

^๕ ขุนเขาทั้ง ๕ (五岳 Wǔyùè) ประกอบด้วย ๑. 泰山 (Tàishān) ขุนเขาตะวันออกแห่ง
มณฑล 山東 (Shāndōng) ๒. 華山 (Huà Shān) ขุนเขาทางตะวันตกแห่งมณฑล 山西
(Shānxī) ๓. 恆山 (Héngshān) ขุนเขาทางเหนือแห่งมณฑล 山西 (Shānxī) ๔. 衡山
(Héngshān) ขุนเขาทางใต้แห่งมณฑล 湖南 (Húnán) และ ๕. 嵩山 (Sōngshān) ขุนเขา
ตอนกลางแห่งมณฑล 河南 (Hénán)

เป็นชื่อภูเขาสูงนี้มีความหมายว่า ‘ใหญ่, สงบ, มั่นคง’ ดังนั้นในโลกทรรศน์ของคนจีน ภูเขา 泰山 Tàishān จึงเป็นขุนเขาแห่งความสงบและความมั่นคง ไม่มีผู้ใดสามารถโยกคลอนได้ สำนวนนี้พบในเรื่องไคเก็ก แต่ไคเก็กปรับอุปลักษณ์ภูเขา 泰山 Tàishān มาเป็น เขาพระสุเมรุ ตามโลกทรรศน์แบบคนไทยซึ่งถือว่า เขาพระสุเมรุเป็นจอมเขาที่ใหญ่กว่าเขาอื่นๆ และเป็นหลักมั่นคง เป็นศูนย์กลางของจักรวาล และเป็นที่ตั้งของสรวงสวรรค์ ไคเก็กใช้ดังนี้

ให้เป็นหลักมั่นคงประดุจดั่งว่าเขาพระสุเมรุฉะนั้น (ไคเก็ก: ๑๙๔)

สำนวนนี้ ห่องสิน (๗๑) ใช้ว่า หนักแน่นดังศิลา เทียบสำนวน 安如磐石 ānrúpánshí ‘หนักแน่นดังศิลา’ แต่ในซิดก๊กไซอัน (๓๓๗) ดัดแปลงคำว่า 石 ‘หิน’ เป็น หลักเหล็กแลแผ่นศิลา คือใช้ว่า

ยังยืนนักดุจหลักเหล็กแลแผ่นศิลา (ซิดก๊กไซอัน: ๓๓๗)

(๘) 引狼拒虎 yǐn láng jù hǔ ① ‘เอาหมาป่ามาสู้กับเสือ’

ซิดก๊กไซอันดัดแปลงคำว่า 虎 hǔ ‘เสือ’ ทำยำนวนจีนเดิมมาเป็น ราชสีห์ และแปล 狼 láng ‘หมาป่า’ ว่า สุนัขจิ้งจอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุ้นเคยกับนิทานสันสกฤต ปัญจตันตระ ซึ่งมักกล่าวว่า ราชสีห์มีสุนัขจิ้งจอกเป็นบริวาร^๒ สุนัขจิ้งจอกจึงเจียมตนไม่กล้าขึ้นอาสากับราชสีห์ สำนวนข้างต้น ซิดก๊กไซอันจึงใช้ว่า

สุนัขจิ้งจอกจะมาขึ้นสู้กับไกรสรราชสีห์มิควร (ซิดก๊กไซอัน: ๓๔๐)

(๙) 放龍入海, 縱虎歸山 fang long rù hǎi, zòng hǔ guī shān (三國演義: 21) ‘ปล่อยมังกรลงสมุทร ปล่อยเสือสู่ดอย’

① สำนวนนี้มีรูปแปรคือ 引虎拒狼 yǐn hǔ jù láng ‘เอาเสือมาสู้กับหมาป่า’

② เช่นนิทานเรื่องแรกใน มิตรเมฆ (การแตกมิตร) กล่าวถึงสิงโตเจ้าป่าชื่อ ปิงคลก มีสุนัขจิ้งจอกซึ่งมีลูก ๒ ตัวเป็นบริวาร (Pañcatantra: 1.1.10)

ในสามก๊กก็ดัดแปลงคำว่า 龍 lóng ‘มังกร’ มาเป็น จระเข้ ทั้งนี้เพราะ ในภาษาสันสกฤต มกร (makara) ซึ่งเป็นต้นศัพท์ของคำว่า มังกร ในภาษาไทย แปลว่า ‘สัตว์ประหลาดในทะเล ซึ่งอาจจินตนาการจากจระเข้หรือปลาฉลาม’ (Macdonell, A. A., ๑๙๖๕: ๒๑๒) สำนวนนี้สามก๊กจึงใช้ว่า

ปล่อยเสือเข้าป่า แลปล่อยจระเข้ลงในแม่น้ำ (สามก๊ก: ๑๙.๒๙๒)

ข. ดัดแปลงประโยคนัยเกินจริงหรือนัยปฏิเสธเป็นประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์

ประโยคนัยเกินจริง (exaggeration) ในที่นี้หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วย คำที่สื่อความที่เกิดจริงหรือเป็นไปได้ เช่น น้ำท่วมดาว ตายแล้วยังเจ็บปวด ส่วนประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ (rhetoric question) คือคำถามที่ใช้กระตุ้นให้ คิดเพื่อจะได้ตระหนักด้วยตนเอง แต่ไม่ได้ต้องการคำตอบ เช่น น้ำจะท่วมดาวได้ หรือ ตายแล้วยังจะเจ็บปวดอยู่อีกหรือ ในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลพบสำนวน จำนวนหนึ่งใช้คำถามเชิงวาทศิลป์แทนที่จะใช้ประโยคนัยเกินจริงอย่างสำนวนจีน เดิม เช่น

(๑) 杯水車薪 bēi shuǐ chē xīn ‘น้ำถ้วยเดียวกับฟืนทั้งคันรถ’

สำนวนข้างต้นหมายถึง “น้ำถ้วยเดียวไม่อาจดับเพลิงจากฟืนทั้งคันรถที่ลุกไหม้ได้ กำลังทหารอันน้อยนิด ก็ไม่อาจพิชิตข้าศึกซึ่งเป็นกองทัพขนาดใหญ่ได้” สำนวน 杯水車薪 bēi shuǐ chē xīn ‘น้ำถ้วยเดียวกับฟืนทั้งคันรถ’ จึงมีนัยเกินจริง และเป็นไปไม่ได้ ในเม่งเฉียว (๒.๑๖๒) ดัดแปลงเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ว่า น้ำถ้วยเดียวจะดับกองเพลิงอันแรงได้แล้วหรือ และเนื่องจากความตามตัวอักษรของสำนวนนี้ไม่ชัดเจนนัก ผู้แปลแต่งเม่งเฉียวจึงเปลี่ยน 車薪 chē xīn ‘ฟืนทั้งคันรถ’ มาเป็น กองเพลิงอันแรง

สำนวนนัยปฏิเสธเป็นสำนวนอีกประเภทหนึ่งที่นิยายอิงพงศาวดารจีนแปล มักแปลงมาเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ ดังสำนวนต่อไปนี้

(๒) 池小水淺難養龍 chí xiǎo shuǐ qiǎn nán yǎng lóng ^๑ ‘บ่อเล็กน้ำตื้นเขินยากจะเลี้ยงมังกร’

ชองกั้ง (๑๔๑) ดัดแปลงสำนวนนัยปฏิเสธข้างต้นมาเป็นคำถามเชิงวาทิลิปว่า

น้ำบ่อน้อย มังกรตัวใหญ่จะอาศัยได้หรือ (ชองกั้ง: ๑๔๑)

ค. ดัดแปลงคำในสำนวนเพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนขึ้นกว่าสำนวนจีนเดิม

(๑) 老虎頭上拔毛, 不知道厲害 lǎohǔ tóu shàng bá máo, bù zhī dào lì hài ‘ถอนขนหัวเสือ ไม่รู้เสียแล้วว่าเสือมันร้าย’

เข้าไปถอนหนวดเสือ อันตรายจะมีแก่ตัวท่าน (ไซจิ้น: ๑๒๐)

คำว่า 老虎頭上...毛 lǎohǔ tóu shàng...máo ‘ขนบนหัวเสือ’ ในสำนวนข้างต้น ได้ภาพที่ไม่ชัดเจนนัก เพราะเสือเป็นสัตว์คนเกรียน ในไซจิ้น (๑๒๐) จึงดัดแปลง ขนหัวเสือ มาเป็น หนวดเสือ ซึ่งได้ภาพที่ชัดเจนกว่า

(๒) 不入虎穴, 焉得虎子 bù rù hǔ xué, yān dé hǔ zǐ ‘ไม่เข้าถ้ำเสือ ไฉนจะได้ลูกเสือ’

จะจับลูกเสือก็ต้องรื้อรังเสือ (เม่งเฉียว: ๒. ๑๓๗)

สำนวนจีนเดิมใช้ว่า 入虎穴 rù hǔ xué ‘เข้าถ้ำเสือ’ หมายถึง “เข้าไปในสถานที่ที่เสี่ยงอันตรายจนอาจถึงแก่ชีวิต” แต่ เข้าถ้ำเสือ ยังได้ภาพไม่ชัดเจนพอ เม่งเฉียวจึงดัดแปลง เข้าถ้ำเสือ มาเป็น รื้อรังเสือ ซึ่งมีนัยที่เข้มกว่า เพราะลำพัง เข้าถ้ำเสือ ย่อมไม่ทำให้เสือโกรธได้มากเท่ากับ รื้อรังเสือ

^๑ บางทีก็ใช้ว่า 水淺不養龍 shuǐ qiǎn bù yǎng lóng ‘น้ำตื้นเลี้ยงดูมังกรไม่ได้’

ง. ดัดแปลงคำในสำนวนให้ผิดไป ทำให้ได้ความต่างกัน เช่น

蛟龍失勢，比於蚯蚓 jiāo long shī shì, bǐ yú qiū yǐn (東周列國誌: 114) ‘มังกรสิ้นฤทธิ์เป็นเช่นไส้เดือน’

ชาวจีนเชื่อว่า มังกรเป็นสัตว์สง่างามและมีฤทธิ์มาก สำนวนนี้เปรียบเทียบกับมังกรที่สูญเสียฤทธิ์ถึงว่ามีสภาพไม่ต่างกับไส้เดือน คือ ไม่สามารถทำอันตรายแก่ผู้ใดได้ ผู้ที่สูญเสียกำลังและอำนาจก็เช่นกัน ย่อมไม่อาจทำอันตรายผู้อื่นได้ แต่ในเลียดก๊ก (๑.๓๗๕) ได้ดัดแปลงสำนวนนี้ใหม่ ให้ความหมายถึง “ผู้ที่มีสถานภาพสูงและมีอำนาจ (= มังกร) สามารถใช้อำนาจนั้นทำอันตรายผู้อื่นได้ หากสูญเสียอำนาจลง ก็อาจถูกผู้ที่ต่ำต้อยที่สุด (= ไส้เดือน) ตูถูกตู่แคลนได้” ดังนี้

มังกรตกลงอยู่ในแผ่นดิน แต่ไส้เดือนสัตว์เล็กล็กน้อยก็ถูกละเล่น

แม้สำนวนในเลียดก๊ก (๑.๓๗๕) จะถูกดัดแปลงไปให้ต่างไปกับสำนวนจีนเดิมใน 東周列國誌 (114) แต่ความคิดของสำนวนนี้กลับไปละม้ายกับความเปรียบในสามก๊ก (๘๔.๑๔๓๒) ว่า มังกรอันมีฤทธิ์เดชก็อัศจรรย์ตกลงซึ่งอยู่ในสระให้ปลาเล็กปลาน้อยล่่วงตู่ถูก^๑

จ. ดัดแปลงเพื่อให้แตกต่างกับอีกสำนวนหนึ่งซึ่งใกล้เคียงกัน

ใน 水滸傳 บทที่ ๘๐ และ ๘๗ พบสำนวน ๒ สำนวนมีความหมายใกล้เคียงกันและสำนวนทั้งสองนี้มีที่มาเดียวกัน ได้แก่สำนวน 井蛙小見 jǐng wā xiǎo jiàn (水滸傳: 80) ‘กบในบ่อเห็น(โลก)น้อย’ และ 井底之蛙 jǐng dǐ zhī wā (水滸傳: 87) ‘กบที่ก้นบ่อ’^๒ สำนวนแรก ซ้องกั๋ง (๖๓๕) ใช้ความขยายเพิ่มเข้าไปเป็น กบอยู่ในบ่อ ไม่เคยเห็นน้ำในท้องทะเล สำคัญว่าน้ำในบ่อนั้นกว้างขวางลึกซึ้ง ดังได้กล่าวมาแล้วใน ๗.๑.๒ ส่วนสำนวนหลังได้ดัดแปลงให้ต่างออกไป คือ ต่างทั้งสำนวนจีนเดิมและต่างทั้งสำนวน กบอยู่ในบ่อ ไม่เคยเห็นน้ำในท้องทะเล

^๒ ซิกัง (๖๖๙) ใช้ว่า กบซึ่งอาศัยอยู่ในบ่อน้ำ

ซึ่งปรากฏมาก่อนหน้า โดยได้แปลและแปลง 井底 jǐng dǐ ‘ก้นบ่อ’ มาเป็น รอยโค ดังนี้

กบตัวน้อยอาศัยน้ำในรอยโคมิได้เห็นน้ำในท้องทะเล จึงสำคัญว่าน้ำในรอยโค้นั้นกว้างขวางเหลือประมาณ (ซ้องกั๋ง: ๖๖๖)

๗.๑.๑๐ นำสำนวนไทยที่มีความหมายตรงกันไปแปล

สำนวนลักษณะนี้พบเพียงสำนวนเดียว ได้แก่

後果前因 hòu guǒ qián yīn (三國演義: 77) ‘วิบากบังเกิดผลตามกรรม’

ในสามก๊ก (๖๑.๑๐๑๔) และเลียดก๊ก (๒.๔๑๔) ใช้สำนวนไทยที่คุ้นเคยเข้าไปสำนวนข้างต้นเป็น กงเกวียนก่าเกวียน ควรสังเกตว่า ทั้งสำนวนจีนและสำนวนไทยต่างก็ได้แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนาว่า หากทำกรรมไว้ไม่ว่าจะเป็นกรรมฝ่ายกุศลหรืออกุศลกรรมไว้ ผู้ทำกรรมย่อมต้องรับวิบากหรือผลแห่งกรรมนั้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แนวคิดนี้ตรงกับคาลาในคัมภีร์ธรรมบท (ขุ. ธ. ๒๕.๑๑) ว่า

มโนปุพพังคมา ธมมา	มโนเสฏฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุมฺเฐน	ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกขมเนวติ	จกัถว วหโต ปทํ ฯ

แปลว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจนำไปก่อน มีใจเป็นสิริที่สุด สร้างขึ้นด้วยใจ
หากบุคคลมีใจเป็นโทษมาแล้ว ไม่ว่าพูดหรือทำ ย่อมเป็น
ทุกข์ตามกันไป ดุจเดียวกับกงเกวียนซึ่งหมุนตามรอยเท้าของ
โคผู้ฉะนั้น

๗.๑.๑๑ ใช้รูปที่ตรงหรือใกล้เคียงสำนวนปัจจุบันมาแต่ต้น

ในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลปรากฏสำนวนจำนวนหนึ่งมีรูปตรงหรือใกล้เคียงกับสำนวนที่ใช้ในปัจจุบันมาแต่ต้น ดังตัวอย่างและรายละเอียดต่อไปนี้

ก) มีรูปตรงกับสำนวนปัจจุบัน

掌握之內 zhǎng wò zhī nèi (三國演義: 20) ‘อยู่ในเงื้อมมือ’

อยู่ในเงื้อมมือ (สามก๊ก: ๑๔.๒๑๒, ๓๔.๕๓๑, ๔๕.๗๐๗)

ข) มีรูปใกล้เคียงกับสำนวนปัจจุบัน

(๑) 大海撈針 dà hǎi lāo zhēn ‘งมเข็มในมหาสมุทร’

งมเข็มในท้องมหาสมุทร (ไฉ่สุย: ๑.๑๙๔)

สำนวนปัจจุบันใช้ว่า งมเข็มใน ๐ มหาสมุทร

(๒) 未識天高地厚^๑ wèi shí tiān gāo dì hòu (西遊記: 94) ‘ไม่รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ’

ไม่รู้จักฟ้าต่ำดินสูง (ไซอิ๋ว: ๒.๘๓๗, ๒.๘๕๓)

สำนวนปัจจุบันใช้ว่า ไม่รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ

๗.๒ สำนวนจีนในวรรณคดีไทย

ผู้วิจัยได้ค้นจารึกสุโขทัยรวมทั้งวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรี ทั้งหมด ไม่พบร่องรอยของสำนวนแม้เพียงสำนวนเดียวที่พอจะสืบให้รู้ได้ว่ามีที่มา แต่สำนวนจีน แต่เมื่อค้นวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์^๒ ก็ได้พบสำนวนจำนวนมาก ล้วนแต่ใช้คำ ความเปรียบ และแนวคิด ตรงกับสำนวนจีนซึ่งปรากฏในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลดั่งที่ผู้วิจัยได้บรรยายมาใน ๗.๑

^๑ สำนวนจีนปัจจุบันมักใช้ว่า 不知天高地厚 bù zhī tiān gāo dì hòu มีความหมายเหมือนกับ 未識天高地厚 wèi shí tiān gāo dì hòu

^๒ รวมถึงวรรณคดีอยุธยาที่แต่งซ่อมและได้ต้นฉบับสมบูรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ด้วย

วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏสำนวนจีนแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ วรรณคดีชุมนุมสุภาพชน และวรรณคดีบันเทิง มีนิทาน บทละคร และเสภาเป็นสำคัญ

๗.๒.๑ วรรณคดีชุมนุมสุภาพชน

๑) โคลงโลกนิติ

โคลงโลกนิติเป็นวรรณคดีชุมนุมสุภาพชนประเภท *วรรณคดีนี้* เรื่องสำคัญชื่อ *โลกนิติ* สอดคล้องกับชื่อภาษาบาลี *โลกนิติ* (lokanīti) ซึ่งเป็นหนังสือชุมนุมสุภาพชนสำหรับชาวโลก^๑ พบต้นฉบับในพม่าแต่ไม่ทราบชื่อผู้แต่งและสมัยที่แต่งแน่ชัด ต้นฉบับโลกนิติภาษาพม่าเป็นบทร้อยกรองจำนวน ๑๖๗ บท สุภาพชนแต่ละบทมีคาถาภาษาบาลีนำ แต่งขึ้นตามขนบวรรณคดีนี้ของอินเดีย^๒ (von Hinüber, 1996: 195) ส่วนโคลงโลกนิติของไทยนั้นมีทั้งสำนวนอยุธยา^๓และสำนวนรัตนโกสินทร์ สำนวนอยุธยามีมากกว่า ๑ สำนวน โคลงบางบทมีถึง ๓ สำนวน เช่น โคลงบทที่บาทแรกขึ้นต้นว่า *หงส์ทองเสพล้องสู่ ผูกกา* (โลกนิติ ก ๑: ๓๓) ส่วนอีก ๒ สำนวนขึ้นต้นว่า *ชาติหงส์การอบล้อม ฤงาม* (โลกนิติ ก ๒: ๓๓) และ *ผูกหงส์หลงอยู่ด้วย ผูกกา* (โลกนิติ ก ๓: ๓๓) ต้นฉบับสมุดไทยฉบับต่างๆ ที่หอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมไว้ได้แสดงให้เห็นว่า โคลงโลกนิติสำนวนอยุธยาบทหนึ่งๆ มีคาถากำกับอยู่ (ประชุมโคลงโลกนิติ, ๒๕๕๓: ๕๑) เช่นเดียวกับโลกนิติภาษาพม่า แต่โคลงโลกนิติสำนวนอยุธยาไม่รู้จักกันแพร่หลายเท่าสำนวน

^๑ ในภาษาสันสกฤต *โลก* (loka) แปลว่า ‘ชาวโลก’ หมายถึง ประชาชนทั่วไป อีกนัยหนึ่งหมายถึง ‘ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา’ ส่วน *นิติ* (nīti) แปลว่า ‘แบบแผน’ *โลกนิติ* (lokanīti) หรือ *โลกนิติ* จึงแปลว่า ‘แบบแผนความคิด ความประพฤติ และค่านิยมของชาวโลกซึ่งไม่ผูกพันอยู่กับความเชื่อของศาสนาใดศาสนาหนึ่งโลกเฉพาะ’

^๒ เช่นเดียวกับ *ธมมนิติ มหารณนิติ และราชนิติ* (von Hinüber, 1996: 195)

^๓ สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หรืออย่างช้าก็ก่อนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สถาบันภาษาไทย, ๒๕๕๓: ๓๔)

รัตนโกสินทร์ซึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงชำระขึ้นตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้วิจัยพบว่า สุภาษิตส่วนใหญ่ในโคลงโลกนิติรับมาแต่ชนบดินเดียว แต่เห็นว่า โคลงโลกนิติบางบทตรงกับสำนวนจีนที่พบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลทั้งคำและความ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. โคลงที่ตรงกับสำนวนจีนซึ่งปรากฏมาก่อนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล

ผู้วิจัยพบโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรจำนวน ๕ บท (แต่งในรัชกาลที่ ๓) โคลงทั้งหมดนี้ไม่มีคานำมาแต่เดิม และไปตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊กและซิดก๊กไซฮั่น (แปลในรัชกาลที่ ๑) และเลียดก๊ก (แปลในรัชกาลที่ ๒) ได้แก่โคลงต่อไปนี้

(๑) ธรรมดายุโรคร้อน	รสขม
กินก็บ่าบดลม	และไข้
คนซื่อกล่าวไครชม	ว่าชอบ หูแฮ
จริงไปจริงนั้นไซร์	ฝ่ายหน้านานเห็น
	(โคลงโลกนิติ ด: ๑๗๑ ม)

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๔๙.๗๙๗) ว่า ยาดีขมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คนซื่อกล่าวคำไม่เพราะหูแต่เป็นประโยชน์แก่กาลภายหลัง

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (60) ว่า 良藥苦口利於病, 忠言逆耳利於行 liáng yào kǔ kǒu lì yú bìng, zhōng yán nì'ěr lì yú xíng ‘ยาดีขมปากแต่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ คำตรงขัดหูแต่ เป็นประโยชน์แก่กิจการ’

(๒) ตัดต้นกันรากแล้ว	ปลูกแปลง
หนามหั่นห่อนไว้แขนง	หน่อเชื้อ
เพลิงพิษนิคหนึ่งแรง	เรื่องโรจน์
ดับแต่ดุนไว้เชื้อ	นิงช้าเพลิงโพลง
	(โคลงโลกนิติ ด: ๒๖๓ ม)

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๒.๒๘) ว่า เหมือนหนึ่งฟันต้นหญ้าจะให้ตาย...ตาย แต่ต้นนั้นเห็นไม่สิ้นเชิง รากก็จะงอกแทนขึ้นมา

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (2) ว่า 不斬草除根, 必為喪身之本 bù zhǎn cǎo chú gēn, bì wèi sàng shēn zhī běn ‘ตัดหญ้าไม่ถอนราก ตายแต่ต้นรากยังคงอยู่’

เทียบสำนวนในเลียดก๊ก (๑.๕๒) ว่า ถากหญ้าไม่ขุดให้สิ้นเหง้าให้สิ้นราก... ครั้นได้น้ำค้ำและฝนตกชุ่มเย็นก็กลับเป็นใบ

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 東周列國誌 (5.29) ว่า 斬草留根, 逢春再發 zhǎn cǎo liú gēn, féng chūn zài fā ‘ตัดหญ้า เหลือรากไว้ เมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิก็จะกลับงอกงามขึ้น’

เทียบสำนวนในเลียดก๊ก (๓.๗๒-๓)^๑ว่า ถากถางหญ้าแต่บนดิน ไม่ขุดราก และเง่าเสียให้หมด ภายหลังก็จะงอกงามขึ้น

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 東周列國誌 (84) ว่า 斬草留根, 終為後患 zhǎn cǎo liú gēn, zhōng wèi hòu huàn ‘ตัดหญ้าเหลือรากไว้ ที่สุดท้ายก่อปัญหาในภายหลัง’

โคลงบทนี้มีได้มีคำถาปนามาแต่แรก นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒: ๑๒๑-๒) วิเคราะห์ว่าเป็นโคลงที่มีที่มาจากสุภาษิตภาษาบาลีในโลภนิตติ (๒๕๔๒: ๑๒๑) และธรรมนิตติ (๒๕๔๒: ๑๒๑-๒) และสุภาษิตความเดียวกันในจกณกยศตกะ (๒๕๔๒: ๑๒๒) แต่ทั้งคำและความของสองบาทแรกในโคลงบทนี้ตรงกับสำนวนจีนที่พบในสามก๊กและเลียดก๊กมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ในจดหมายเหตุความทรงจำในกรมหลวงนรินทรเทวี (๒๕๔๕: ๓๘) มีสำนวนไทยโบราณว่า ตัดไม้ไม่ไว้หน่อ ฆ่าพ่อไม่เลี้ยงลูก ในพระ-

^๑ สำนวนนี้ยังพบในไคเก็ก (๑๑๑) หงอโต๊ (๓๘-๙) และบัววันฮ่วยเหลา (๑.๒๖) แต่นิยายอิงพงศาวดารจีนทั้ง ๓ เรื่องนี้แปลหลังโคลงโลภนิตติ

ราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องจดหมายเหตุความทรงจำในกรมหลวงนรินทรเทวี (๒๕๔๕: ๓๒๓) ใช้น้ำ ตัดหวายอย่าไว้หนามหน่อ ฆ่าพ่ออย่าไว้ลูก^๑ เมื่อพิจารณาโคลงบาทที่ ๒ หนามหน่อหน่อไว้แขนงหน่อเชื้อ ใช้น้ำ คำว่า หนาม และ หน่อ ตรงตามสำนวนไทยโบราณ ดังนั้น โคลงโลกนิติบทนี้อาจมีที่มาจากสำนวนไทยโบราณดังกล่าวก็เป็นได้ แม้ว่าสำนวนจีนในสามก๊กและเลียดก๊กจะปรากฏมาก่อนสำนวนไทยในจดหมายเหตุความทรงจำฯ ก็ตาม

อนึ่ง สำนวนนี้ ปัจจุบันใช้น้ำ ถอนต้น^๒ก่นราก ตัดต้นก่นราก ตัดต้นขุดราก และ ขุนรากถอนโคน

(๓) ลูกเมียเหมือนผ้าไอ้	อัครา
ขาดฉีกฉั่วแล้วหา	ใหม่ได้
พี่น้องแยกเช่นขา	แขนติด ตนแฮ
ขาดประจากจักให้	ต่อเข้าฤคีน
	(โคลงโลกนิติ ต: ๒๖๕ ม)

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๑๒.๑๙๖) ว่า ธรรมดาภรรยาอุปมาเหมือนอย่างเสื้อผ้า ขาดแลหายแล้วก็จะหาได้ พี่น้องเหมือนแขนซ้ายขวา ขาดแล้วยากที่จะต่อไป

^๑ โคลงสุภาสิตประจําภาพพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามบทที่ ๑๑๓ ใช้น้ำ ไค่น กล้วยอย่าไว้หน่อ ดังนี้

การไค่นกล้วยอย่าไว้	หน่อแนม
มักจักเสือกแทรกแซม	สืบเหง้า
ไค่นพาลพวกโกงแกม	กุดโคตร มั่นแฮ
จึงจักศูนย์เสื่อมเค้า	เงื่อนเสี้ยนศัตรู

^๒ คำว่า ต้น นี้ หมายถึงเอา ต้นหญ้า

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (15) ว่า 兄弟如手足, 妻子如衣服。衣服破, 尚可縫; 手足斷, 安可續?^๑ Xiōngdì rú shǒu zú, qīzi rú yī fú. Yīfú pò, shàng kě fèng; shǒuzú duàn, ān kě xù ‘พี่น้องเหมือนแขนขา ภรรยาเหมือนเสื้อผ้า เสื้อผ้าขาดอาจเย็บซุนได้ แขนขาขาด ต่อได้ฉันใด’

สามก๊ก (๒๙.๔๔๕) อีกที่หนึ่งใช้ว่า อันธรรมาภพพี่น้องกันนั้น อุปมาเหมือน หนึ่งแขนซ้ายแขนขวา

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (32) ว่า 兄弟者, 左右手 xiōng dì zhě, zuǒ yòu shǒu

ส่วนเลียดก๊ก (๑.๑๘๕) ว่า ภรรยาเหมือนเสื้อกางเกง ขาดแล้วคงหาใหม่ได้ อันสองพี่น้องเหมือนมือและเท้า ขาดตัวไปแล้ว หารู้ที่จะต่อได้ไม่ แต่ผู้วิจัยค้นใน วรรณกรรมต้นฉบับ 東周列國誌 ไม่พบ เข้าใจว่าเลียดก๊กคงใช้ตามสามก๊ก

โคลงบทนี้ไม่มีคานำมาแต่แรก นิยะดา เหล่าสุนทร (๒๕๔๒: ๑๒๒) วิเคราะห์ว่าโคลงบทนี้มีที่มาจากธรรมเนียม บทที่ ๑๙๗^๒ ว่า

บุตรดี วา ภาตริ ภูณัฐ อนุสาเสยย โน ชเห
ก็ นุ เฉซซ หตถปาหิ ลิตต อสุจินา สียา.

แปลว่า

ลูกหรือพี่น้องที่มีโทษผิด ต้องสั่งสอน ไม่ควรทิ้งขว้าง
เช่นเดียวกับมือเท้าเปราะเปื้อนสกปรก ดังจะควรตัดทิ้งหรือ
(นิยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๔๒: ๑๒๒)^๓

^๑ ใน 三國演義 (15) ใช้เป็นวรรคทอง เป็นคำที่เล่าปี่ปลอบตียวหุยเมื่อรบแพ้ลิโป้หนีมา ส่วนสำนวนจีนปัจจุบันใช้ว่า 兄弟如手足, 妻子如衣服 xiōngdì rú shǒuzú, qīzi rú yīfú ‘พี่น้องเหมือนแขนขา ภรรยาเหมือนเสื้อผ้า’

^๒ ตรงกับธรรมเนียม (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖: ๕๐๑) บทที่ ๑๙๔

^๓ เข้าใจว่าเป็นคำแปลของกิม หงส์ถาวรภัก และเกษม บุญศรี (ดู นิยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๔๒: ๒๒๐)

อย่างไรก็ตาม โคลงบทนี้ตรงกับความเป็นสามก๊กและเลียดก๊กดังได้แสดงไว้ข้างต้นเป็นอย่างมากจนยากจะเชื่อว่า จะที่มาจากสุภาษิตสายบาลี-สันสกฤต

(๔) ช้อนปลาหาค้มแต่	เพียงพอ	อิมานา
อวดอิทธิศึคิดเยี่ยยอ	ใหญ่ล้ำ	
เชือดไก่กับเปิดคอ	หนึดหนึ่ง	
เอามีดฆ่าโคห้ำ	หั่นนั้นหนักแรง	
	(โคลงโลกนิติ ด: ๓๖๙ ม)	

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๔.๖๐) ว่า *ซึ่งจะฆ่าไก่แล้วจะเอามีดฆ่าโคมาฆ่ามันไม่ควร*^๑

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (5) ว่า 割雞焉用牛刀 gē jī yān yòng niú dāo ‘ฆ่าไก่ต้องใช้มีดเชือดโค’

(๕) รังแกกำปั่นต๋อย	ตีดิน
ไขกระบะทบทิน	ห่อนลิ้น
แมลงเม่าโฉบเพลิงบิน	บังอาจ
คนเคอะคิดตื่นตื่น	ลู่เล่นคมดาว
	(โคลงโลกนิติ ด: ๓๘๐ ม)

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๓๘.๕๘๗) ว่า *เอาไขไปกระบะทบทิน* ในสามก๊ก (๓๘.๕๘๗, ๔๑.๖๓๑) ยังพบอีก ๒ แห่ง ในเลียดก๊ก (๒.๖๐๔) พบ ๑ แห่ง^๒

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (43) ว่า 以卵擊石 yǐ luǎn jī shí ‘ไขกระทบหิน’

^๑ สำนวนนี้ยังพบในซ้องกั๋ง (๖๕๘) และซวยกั๋ง (๓๓๒) แต่ ๒ เรื่องนี้แปลหลังโคลงโลกนิติ

^๒ ไซจิ้น (๙๕), ซวยกั๋ง (๑๕๕-๖) และเม่งมวดเซงฉ้อ (๒.๑๘) แต่ ๓ เรื่องหลังนี้แปลหลังโคลงโลกนิติ

ในซิดก๊กไช้อัน (๑๔๑) ว่า หนึ่งฟองไข่กระทบภูเขา (หาวรรณกรรมต้นฉบับ มาเทียบไม่ได้)

เลียดก๊ก (๓.๕๖๘) ว่า เอาไข่กระทบศิลา

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 東周列國誌 (106) ว่า 以卵投石 yǐ luǎn tóu shí ‘เอาไข่ขว้างใส่หิน’

ข. โคลงที่ตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนที่แปลภายหลัง

ผู้วิจัยยังพบโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จฯ กรมพระยาเดชาดิศรอีก ๒ บท เป็นโคลงที่ไม่มีคำคานาและตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล แต่มี ข้อขัดข้องประการหนึ่ง คือ นิยายจีนที่พบสำนวนตรงกับโคลง ๒ บทนี้คือเรื่อง เม่งเฉียวเพิ่งแปลในสมัยรัชกาลที่ ๔ หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระและทรงพระนิพนธ์โคลงโลกนิติสำเร็จสิ้นไปแล้ว โคลง ๒ บทดังกล่าวเทียบกับสำนวนจีนในเม่งเฉียวเป็นดังนี้

(๑) ดินฝังแยกอย่าได้	ยาเยียว
ลมจัดประหยัดเลียว	เล่นบ้าง
ไฟแรงแล้งน้ำเดียว	ฤรต ดับนา
น้ำแก่งแรงเชี่ยวคว้าง	อย่าเร่งเรือขวาง
	(โคลงโลกนิติ ด: ๓๕๙ ม)

เทียบสำนวนในเม่งเฉียว (๒.๑๖๒) ว่า น้ำถั่วเดียวจะดับกองเพลิงอันแรง ได้แล้วหรือ เทียบสำนวนจีน 杯水車薪 bēi shuǐ chē xīn (王濤等, 2006: 50-1)

๑ เครื่องตวงอย่างหนึ่ง จูเท่ากับครึ่งทะนาน

(๒) พระสมุทรสุดลึกล้น	คณนา
สายดิ่งทิ้งทอดวา	หยั่งได้
เขาสูงอ่าวจวดวา	กำหนด
จิตมนุษย์นี้ไซ้	ยากแท้หยั่งถึง
	(โคลงโลกนิติ ด: ๗๗ ม)

เทียบสำนวนในเม่งเฉียว (๓.๘๕-๖) ว่า น้ำในทะเลและแม่น้ำใหญ่หยั่งดูก็รู้ว่าลึกและตื้น แต่น้ำใจคนนั้นยากที่จะหยั่งให้รู้ได้ เทียบสำนวนจีน 人心難測, 海水難量 rén xīn nán cè, hǎi shuǐ nán liàng (張林川, 2003: 876)

สันนิษฐานว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร อาจทรงได้สำนวนจีนนี้จากเอกสารอื่นด้วยทรงรับราชการที่กรมอาลักษณ์มาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรืออาจทรงรับรู้สำนวนทั้งสองนี้โดยตรงจากคนจีนที่ไปมาหาสู่พระองค์ ด้วยว่าพระอัยกาของพระองค์หาใช่ใครอื่นไม่ หากแต่เป็นเจ้าพระยาพระคลัง (หน)^๑ แม่กองอำนวยการแปลและผู้ขัดเกลาสำนวนแปลสามก๊กนั่นเอง ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาพระคลังและอำนวยการแปลสามก๊ก เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ย่อมต้องติดต่อคนจีนจำนวนมาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ผู้เป็น “หลานตา” เมื่อเสด็จไปมาหาสู่พระอัยกาของพระองค์ ย่อมต้องได้ทรงสนทนาวิสาสะแลกเปลี่ยนทรรศนะและความรู้กับชาวจีนเหล่านี้ไม่มากนักน้อย อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้เป็นพระเชษฐาธิราช ก็ทรงมีกัลยาณมิตรเป็นชาวจีนที่มีฐานะและมากความรู้ ปัจจัยเหล่านี้ย่อมทำให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ทรงซึมซาบเรื่องจีนอื่นๆ ที่ยังมีได้แปลและสำนวนอันสะท้อนภูมิปัญญาและมรดกความรู้ของชาวจีนจนทรงถ่ายทอดสำนวนจีนที่ทรงประทับใจไว้เป็นโคลงและนำมารวมอยู่กับโคลงโลกนิติที่ทรงชำระจากโคลงสำนวนเก่า

^๑ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิศรเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติแต่เจ้าจอมมารดามิ่ง ธิดาของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

ค. โคลงทั้งสำนวนเก่าและสำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรที่ตรงกับสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล

โคลงโลกนิติต่อไปนี้ ประกอบด้วยสำนวนเก่าและสำนวนที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระขึ้นใหม่ ทั้งคำและความบางบาทของโคลงไปตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลยิ่งกว่าตรงกับหนังสือใดๆ แต่นิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้ ล้วนแต่แปลในชั้นหลัง

ค. ๑ โคลงที่ไม่มีคำอ่านนำ

โคลงโลกนิติของเก่า

รถใหญ่กว่าเพื่อนพ้อง	รัถา
จระเข้พันคงคา	ใหญ่กว้าง
เลื้อยอวดว่าอาตมา	โตกว่า ดงแฮ
สามสิ่งนี้โอ้อ้าง	ใหญ่ไซ้ใครจะเห็น
	(โคลงโลกนิติ ก ๑: ๖๐)

โคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร

จระเข้คืบ่านน้ำ	ไฉนหา ภัยภัย
รถใหญ่กว่ารัถยา	ยากแท้
เลื้อยใหญ่กว่าวนา	ไฉนอยู่ ได้แฮ
เรือแข่งคืบชลแล้ว	เล่นไล่ไปไฉน
	(โคลงโลกนิติ ค: ๖๐)

เทียบสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องซ้องกั๋ง (๑๔๑) ว่า น้ำบ่อน้อย มังกรตัวใหญ่จะอาศัยได้หรือ

เทียบสำนวนจีนในวรรณกรรมต้นฉบับ 水滸宋江 Shuǐhǔ Sòng Jiāng ว่า 池小水淺難養龍 chí xiǎo shuǐ qiǎn nán yǎng lóng ‘บ่อเล็กน้ำตื้นเขินยากจะเลี้ยงมังกร’

คนไทยใช้คำว่า มังกร ซึ่งมีมูลรากมาจากภาษาสันสกฤตว่า มกร (makara) มาแปลคำภาษาจีน 龍 lóng ในวัฒนธรรมความเชื่อของชาวฮินดู มกร เป็นชื่อสัตว์ประหลาดในทะเล ลักษณะเป็นจระเข้แต่มีหูและงวงอย่างช้าง สันนิษฐานว่า คนอินเดียโบราณคงเห็นจระเข้ในน้ำเค็มเป็น มกร ซึ่งภาษาไทยใช้ว่า มังกร ดังนั้น 龍 long มกร (makara) หรือมังกร และจระเข้ จึงสับสนให้ให้เป็นสัตว์ชนิดเดียวกัน และอธิบายได้ว่า เมื่อสำนวนจีนใช้คำว่า 龍 long ในโคลงโลกนิติจึงได้ใช้ จระเข้

หากโคลงโลกนิติบทนี้ไม่สัมพันธ์กับสำนวนจีน ก็นับว่ากวีไทยสร้างความเปรียบได้ตรงกับสำนวนจีนอย่างน่าแปลก แม้ว่าข้อกึ่งเป็นนิยายอิงพงศาวดารจีนที่แปลหลังโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร แต่เนื่องจากข้อกึ่งก็เป็น ๑ ใน ๔ นิยายจีนเพชรน้ำหนึ่ง (四大名著 Sì dà míngzhù) ของจีนเช่นเดียวกับ สามก๊ก ไซอิ๋ว และความฝันในหอแดง^๑ ชนชั้นสูงของไทยจึงน่าจะได้อินได้ฟังวรรณกรรมเอกเรื่องนี้มาบ้าง อีกประการหนึ่ง โคลงโลกนิติของเก่า อาจไม่ใช่โคลงสำนวนเก่าตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด บางสำนวนอาจแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระขึ้นใหม่ทั้งหมด (สถาบันภาษาไทย, ๒๕๔๓: ๓๔) ดังนั้น จึงไม่แปลกที่โคลงโลกนิติของเก่าบทนี้ มีกลิ่นอายของสำนวนจีนเจืออยู่ไม่น้อย

ค. ๒ โคลงที่มีคานา

ผู้วิจัยพบโคลงโลกนิติที่มีคานานำทั้งสำนวนเก่าและสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลอยู่ ๒ บท ได้แก่โคลงต่อไปนี้

^๑ คือเรื่อง 紅樓夢 Hóng Lóu Mèng บ้างก็ให้เรื่อง บุปผาในภณทิทอง (金瓶梅 Jīn Pīngméi) แทนเรื่อง ความฝันในหอแดง นิยาย ๒ เรื่องนี้เป็นจินตนิยาย ไม่ใช่ นิยายอิงพงศาวดาร

(๑)

(คาถา)	อปฺปสฺสโต สุตํ อปฺปํ	พทฺ มณฺญติ มานวา ^๑
	สนฺทฺโตทกมปฺสสนโต ^๒	กุเป โตยํ มณฺฑโก.
		(โลกนิติ ^๓)

แปลว่า

คนรู้น้อยแต่ถือตนว่าความรู้้น้อยนั้นเป็นความรู้มาก เปรียบเหมือนกับ
กบที่ไม่เคยเห็นน้ำในมหาสมุทร ย่อมสำคัญว่าน้ำในบ่อนั้นมีมากล้น

โคลงโลกนิติของเกา สำนวนที่ ๑

<i>กบน้อยไปเห็นน้ำ</i>	<i>สมุทรไทย</i>
<i>อวดบ่ตนอาศัย</i>	<i>เพียบน้ำ</i>
<i>รู้น้อยท่านทรงไตร</i>	<i>ยังไป เห็นแฮ</i>
<i>ชรอึ่งอวดเองค้ำ</i>	<i>แข่งรู้เหลือตัว</i>
	(โคลงโลกนิติ ก ๑: ๕๘)

โคลงโลกนิติของเกา สำนวนที่ ๒

<i>สตั้บธรรมหน้อยหนึ่งอ้าง</i>	<i>อวดแกล้ง</i>
<i>หมายมาดปรีชาแรง</i>	<i>รับได้</i>
<i>เฉกกับกับบ่อแผ่</i>	<i>เมินสมุทร ไฉนแฮ</i>
<i>นิกน่านน้ำใหม่ไฉ</i>	<i>อวดล้นเหลือแสน</i>
	(โคลงโลกนิติ ก ๒: ๕๘)

^๑ โลกนิติ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐: ๑๕) และธรรมนิติ (๒๕๔๖, ๖๖) ว่า มานโว

^๒ โลกนิติ (๒๕๔๐: ๑๕) และธรรมนิติ (๒๕๔๖, ๖๖) ว่า สินฺธุทกํ อปฺสสนโต; สินฺธุทกํ = สินฺธุ + อุทกํ อาจแปลว่า “น้ำในแม่น้ำสินธุ, น้ำในทะเล, น้ำในมหาสมุทร” ก็ได้

^๓ ตรงกับธรรมนิติ (๒๕๔๖) บทที่ ๖๖

โคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จฯ กรมพระยาเดชาดิศร

ร้้น้อยว่ามากรู้	เริงใจ
กลกบเกิดอยู่ใน	สระจ้อย
ไปเห็นชลไกล	กลางสมุทร
ชมว่าน้ำบ่อน้อย	มากล้าลึกเหลือ
	(โคลงโลกนิติ ด: ๕๘)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องซ่งกั๋ง (๖๓๕) กบอยู่ในบ่อ ไม่เคยเห็นน้ำในท้องทะเล สำคัญว่า น้ำในบ่อนั้นกว้างขวางลึกซึ้ง

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 井蛙小見 jǐng wā xiǎo jiàn (水滸傳: 80) ‘กบในบ่อเห็น(โลก)น้อย’

ในซ่งกั๋ง (๖๖๖) อีกแห่งหนึ่งว่า กบตัวน้อยอาศัยน้ำในรอยโคมิได้เห็นน้ำในท้องทะเล จึงสำคัญว่าน้ำในรอยโคนั้นกว้างขวางเหลือประมาณ

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 井底之蛙 jǐng dǐ zhī wā (水滸傳: 87) ‘กบที่ก้นบ่อ’

แม้ซ่งกั๋งจะแปลหลังโคลงโลกนิติ แต่สำนวน 井蛙小見 jǐng wā xiǎo jiàn ‘กบในบ่อเห็น(โลก)น้อย’ (水滸傳: 80) และ 井底之蛙 jǐng dǐ zhī wā ‘กบที่ก้นบ่อ’ (水滸傳: 87) ก็มีความหมายตรงกับความเปรียบในสุภาษิตโลกนิติ และธรรมเนียมมาก ที่น่าสนใจคือ สำนวนจีนเท่านั้นที่มีนิทานประกอบไขความของสำนวน นิทานอธิบายสำนวนทั้งสองนี้อยู่หนังสือชื่อ 秋水 Qiū Shuǐ ผลงานของ 莊子 Zhuāngzǐ^๑ นักปรัชญานามอุโฆษในสมัยสงครามระหว่างแคว้น (戰國 Zhànguó ๔๘๐-๒๒๑ ปีก่อน ค.ศ.) หนังสือ 秋水 Qiū Shuǐ เล่าไว้ดังนี้

^๑ 莊子 Zhuāngzǐ มีอีกชื่อหนึ่งว่า 莊周 Zhuāng Zhōu

ทางไปทะเลบูรพา (東海 Dōnghǎi)^๑ มีบ่อเก่าๆ แห่งหนึ่งและมีกบตัวหนึ่งอาศัยอยู่ วันหนึ่งกบได้พบกับเต่าตัวใหญ่ที่มาจากทะเลบูรพา กบคุยอวดอย่างภูมิใจเหลือแสนว่าตนอยู่ในบ่อน้ำมีความสุขเพียงใด ได้กระโดดเล่นบนขอบบ่อ เหนื่อยนักก็พักอยู่ในร่องอิฐที่ก่อเป็นบ่อ มีน้ำใสให้ได้แหวกว่ายเล่น พอเจอโคลนก็เอาเท้าชกเล่นในโคลนสำราญใจ มองไปรอบๆ ไม่ว่าจะกุ้ง ปู หรือหมูลูกอ๊อด ไม่มีใครจะมีความสุขได้เท่าตนอีกแล้ว บ่อนี้เป็นที่สุขสราญที่สุดในโลก กล่าวจบบกก็เชื่อเชิญให้เต่าใหญ่เข้ามาชมบ่อน้ำของตน เต่าทำตามคำเชิญของกบน้อย แต่พอก้าวขาซ้ายลงไป เขาชวาก็ติดเสียแล้ว เต่าจึงได้ถอนขาของตนออกจากบ่อแล้วพรรณนาถึงทะเลบูรพาให้กับฟังว่า เป็นทะเลที่กว้างใหญ่ไพศาลเพียงใด ต่อให้เป็นระยะทางไกลถึงพันลี้ก็ไม่อาจเทียบได้กับความกว้างของทะเล แม้ลี้ถึงพันศอก ก็ยังหยังไม่ถึงความลึกของทะเล ในรัชสมัยพระเจ้าอู่ (禹 Yǔ)^๒ ใน ๑๐ ปีเกิดอุทกภัยนานถึง ๙ ปี ก็ไม่ได้ทำให้น้ำทะเลบูรพาเพิ่มปริมาณขึ้นแม้แต่น้อย และในรัชสมัยของพระเจ้าถัง (湯 Tāng)^๓ ใน ๘ ปีแม้ว่าเกิดภัยแล้งนานถึง ๗ ปี น้ำในทะเลบูรพาก็มิได้ลดน้อยลงเลย ทะเลบูรพาไม่เคยเปลี่ยนแปลง ไม่เพิ่มขึ้น ไม่ลดน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นฤดูร้อนหรือกาลเวลาอันยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นภาวะเช่นไร ความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือได้แหวกว่ายในทะเลบูรพาอันกว้างใหญ่ เมื่อกบได้ยินเช่นนั้น ก็ทั้งประหลาดใจทั้งสั่นสะท้าน และเสียความมั่นใจไปท่ามกลางความตกตะลึงเมื่อได้รับรู้เรื่องทะเลบูรพาอันกว้างใหญ่นั้น (<http://ctext.org/zhuangzi/floods-of-autumn>)

^๑ หมายถึง มหาสมุทรแปซิฟิก

^๒ พระเจ้าอู่ (大禹 Dà Yǔ: ๒,๒๐๐-๒,๑๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) เป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หั่น (夏 Xià ๒,๐๐๐-๑,๕๒๐ ปีก่อน ค.ศ.) เดิมเป็นสามัญชน มีพระสมัญญาว่า พระเจ้าอู่มหาราชผู้จัดการน้ำท่วม (大禹治水 Dà Yǔ zhìshuǐ) ดูประวัติของพระเจ้าอู่ตั้งแต่รับราชการจนได้เป็นกษัตริย์ในวรรณกรรมอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องไคเก็ก (๒๕๔๙: ๒๐๑-๓๐)

^๓ พระเจ้าถัง (湯 Tāng ๑,๖๗๕-๑,๖๔๖ ปีก่อน ค.ศ.) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ราชวงศ์เซียง (商 Shāng ๑,๕๒๐-๑,๐๓๐ ปีก่อน ค.ศ.)

เนื่องจาก 莊子 Zhuāngzǐ มีชีวิตอยู่ในราวศตวรรษที่ ๔ ก่อนคริสตกาล นิทานที่เขาเล่าไว้ในหนังสือ 秋水 Qiūshuǐ ก็อาจเก่าแก่กว่านั้น สุภาสิตโลกนิตีก็เช่นเดียวกับโคลงโลกนิตี คือ มิได้มีที่มาจากกระแสธารของสุภาสิตอินเดียโบราณไปเสียทั้งหมด อาจเป็นไปได้ว่าผู้แต่งสุภาสิตโลกนิตีเกิดประทับใจสำนวนจีนแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นคาถาภาษาบาลี และภายหลังคนไทยก็ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นโคลงโลกนิตีอีกทอดหนึ่ง ทั้งโลกนิตีและโคลงโลกนิตี จึงได้เกิดไปตรงกับสำนวนจีนอย่างที่ไม่น่าจะเป็นความบังเอิญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเปรียบเทียบสำนวนจีนกับโคลงโลกนิตีสำนวนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ส่วนโคลงโลกนิตีสำนวนเก่า ทั้งสำนวนที่ ๑ และสำนวนที่ ๒ ยังมีข้อแตกต่างกับสำนวนจีนอยู่บ้าง ตรงที่จำกัดความรู้้น้อยที่บุคคลอวดตนว่ารู้มากไว้ที่ปริบททางธรรมหรือพระปญฺญธรรม

(๒)

(คาถา)	ยาทิสํ วูปพีชํ ยํ	ตาทิสํ ลมเต ผลํ
	กลยานการี กลยานํ	ปาปการี จ ปापकं
		(ไม่ปรากฏที่มา ^๑)

^๑ ใกล้เคียงกับ นพฺพภิกขุสูตร ในพระไตรปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ส. ส. ๑๕.๕๐๓) ว่า

ยาทิสํ ลมเต พีชํ	ตาทิสํ ลมเต ผลํ
กลยานการี กลยานํ	ปาปการี จ ปापकं ฯ

แปลว่า (บุคคล) ได้รับเมล็ดพืชอะไร ก็ย่อมได้ผลนั้น คนทำดีย่อมได้ดี แลทำชั่วย่อมได้ชั่ว

คาถาใกล้เคียงกันยังพบในชาดก ๒ เรื่อง คือ ชาดกลำดับที่ ๒๒๒ จุลนันทียชาดก (พ. ขา. ๒๗.๒๔๔) และชาดกลำดับที่ ๓๕๓ เวณสาขชาดก (พ. ขา. ๒๗.๗๑๓) แต่ช่วงหลังของคาถาแปรต่างกันเล็กน้อยและสลับบาทที่ ๑ บาทที่ ๒ ดังนี้

จุลนันทียชาดก

กลยานการี กลยานํ	ปาปการี จ ปापकं
------------------	-----------------

โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๑

ฟักแฟงแดงเต้าถั่ว	งายล
หวานสิ่งใดเป็นผล	สิ่งนั้น
ทำทานหวานกุศล	สืบล้าง ดีแฮ
ทำบาปบาปกระชั้น	ชั่วร้ายตามตน
	(โคลงโลกนิติ ก ๑: ๑๓๒)

โคลงโลกนิติของเก่า สำนวนที่ ๒

ปลูกพืชในพ่างพื้น	ธรณี
ลามเกิดผลใดมี	หวานไว้
ผู้ทำกุศลศรี	สวัสดียิ่ง นึกนา
ผู้ผิดทำบาปไซ้	บาปนั้นตามสนอง
	(โคลงโลกนิติ ก ๒: ๑๓๒)

โคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จฯ กรมพระยาเดชาดิศร

ฟักแฟงแดงเต้าถั่ว	งายล
หวานสิ่งใดให้ผล	สิ่งนั้น
ทำทานหวานกุศล	ผลเพิ่ม พูนน
ทำบาปบาปชั้นชั้น	ไล่เลี้ยวตามตน
	(โคลงโลกนิติ ด: ๑๓๒)

ยาทิสั วปะเต พืซั	ตาทิสั หรเต ผลั ฯ
	(ขุ. ขา. ๒๗.๒๙๔)
เวนสาชชาดก	
กลุยานการี กลุยานั	ปาปการี จ ปาปกั
ยาทิสั วปะเต พืซั	ตาทิสั รุหเต ผลั ฯ
	(ขุ. ขา. ๒๗.๗๑๓)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องไคเก็ก (๒๕๔) *ปลูกเมล็ด
ถั่วก็ได้ถั่วเมล็ดมาก ปลูกเมล็ดแตงก็ได้ผลแตงมาก*

เทียบสำนวนในวรรณกรรมต้นฉบับ 種瓜得瓜, 種豆得豆 zhǒng guā
dé guā, zhǒng dòu dé dòu ‘ปลูกแตงได้แตง ปลูกถั่วได้ถั่ว’

ในภาษาบาลี พืช แปลว่า ‘เมล็ด, เมล็ดพืช’ อย่างที่ใช้ในโคลงโลกนิติของ
เกาสำนวนที่ ๒ (โลกนิติ ก ๒: ๑๓๒) ว่าไว้ใน ๒ บาทแรกว่า

ปลูกพืชในพางพื้น ธรณี
ลามเกิดผลใดมี หว่านไว้

นับว่าตรงกับคาถาภาษาบาลีมาก แต่ ๒ บาทแรกของโคลงโลกนิติของเกา
สำนวนแรก (โคลงโลกนิติ ก ๑: ๑๓๒) และโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร (โคลงโลกนิติ ด: ๑๓๒) ใช้ว่า

ฟักแฟงแตงเต้าถั่ว งายล
หว่านสิ่งใดเป็นผล สิ่งนั้น

ตรงกับสำนวนจีน 種瓜得瓜, 種豆得豆 zhǒng guā dé guā, zhǒng
dòu dé dòu ‘ปลูกแตงได้แตง ปลูกถั่วได้ถั่ว’ ซึ่งไคเก็ก (๒๕๔) ใช้ว่า *ปลูกเมล็ด
ถั่วก็ได้ถั่วเมล็ดมาก ปลูกเมล็ดแตงก็ได้ผลแตงมาก* มากกว่า

สำนวนจีนจำนวนมากมีที่มาจากพุทธศาสนา จำเพาะที่ 朱瑞玖 (2006)
รวบรวมได้ ก็มีจำนวนถึง ๔๖๖ สำนวน ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า สำนวน 種瓜得瓜, 種
豆得豆 zhǒng guā dé guā, zhǒng dòu dé dòu ‘ปลูกแตงได้แตง ปลูกถั่วได้
ถั่ว’ ก็เป็นอีกสำนวนหนึ่งซึ่งภาษาจีนได้มาจากแนวคิดมาจากพุทธศาสนา และ
โคลงโลกนิติ ก ๑: ๑๓๒ และ ด: ๑๓๒ อาจจะใช้ความเปรียบตามสำนวนจีน
แม้ว่า นิยายอิงพงศาวดารจีนเรื่องไคเก็กซึ่งปรากฏสำนวนนี้จะแปลในสมัยรัชกาล
ที่ ๕ ก็ตาม

๒) โคลงสุภาษิตประจำภาพที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

โคลงสุภาษิตประจำภาพที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามแต่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเซษฐทรงไว้ในคำหนังสือโคลงสุภาษิตประจำภาพในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (๒๔๗๒: อธิบาย ๑) ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้รวบรวมสุภาษิตเหล่านี้มาเขียนภาพไว้ที่ท้องฉนวนที่ทรงบาตรในบริเวณพระอภิเนาวนิเวศน์ก่อน ครั้นทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงโปรดฯ ให้ขรัวอินโข่งเขียนภาพไว้ที่ผนังกรอบประตูหน้าต่าง พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจารโคลงสุภาษิตประจำภาพนั้นลงแผ่นศิลาติดไว้ได้ภาพ “แต่โคลงนั้นจะโปรดฯ ให้ใครแต่งหาทราบไม่ว่าง” โคลงสุภาษิตประจำภาพที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีจำนวน ๒๐๘ บท แต่งหลังหนังสือสามก๊ก ชิดก๊กไขฮั่น และเลียดก๊กเนิ่นนาน ผู้วิจัยจึงตัดสินใจว่า โคลงสุภาษิตประจำภาพในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามจำนวน ๔ บทต่อไปนี้ซึ่งตรงกับความเป็นนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล เป็นสำนวนที่รับมาจากจีน

(๑)

จรรยาใหญ่คำ	ขอบคลอง
คับจิตต์คิดล้าพอง	ไม่น้อย
ลูกศิษย์อาจดีลอง	หลบหลู่ ครูแสบ
บุตรต่อสู้บิดาด้อย	อย่าได้สมาคม
	(โคลงสุภาษิตประจำภาพ: ๑)

เทียบสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องซ้องกั๋ง (๑๔๑) ว่า น้ำบ่อน้อย มังกรตัวใหญ่จะอาศัยได้หรือ

[ดูรายละเอียดใน ๗.๒.๑ ๑) ค. ๑]

* สะกดตามต้นฉบับ

(๒)

เอาคนอ่อนคึกสู้	สงคราม
อีกอ่อนปัญญาความ	มักแพ้
เหมือนเอาไขไปปาม	กระทบ หินแฮ
เปลืองไขบางบู๊แท้	ปั่นป่วนไปเอง

(โคลงสุภาชิตประจําภาพฯ: ๑๑๓)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล [ดู ๗.๑.๑ ๑) ก. (๕)]

(๓)

ปลดปล่อยเสือเข้าป่า	เดิมคง
เห็นป่าคนองพองพอง	เที่ยงแท้
อย่าหมายว่าไม่ทง	คงคิด ร้ายแฮ
ปล่อยศัตรูหมู่แพ้	เพ่งเพียงปล่อยเสือ

(โคลงสุภาชิตประจําภาพฯ: ๑๑๓)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊ก (๑๙.๒๙๒; ๓๗.๕๗๕) ว่า ปล่อยเสือเข้าป่า

เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (21) ว่า 縱虎歸山 zòng hǔ guī shān ‘ปล่อยเสือสู่ดอย’

อนึ่ง โลกทรรศน์ของคนไทยเห็นว่า เสืออยู่ในป่า ไม่ใช่ อยู่ในดอย หรือ ภูเขา จึงปรับ 山 shān ‘ภูเขา, ภู, ดอย’ มาเป็น ป่า ในสามก๊ก (๑๐.๑๖๐; ๑๙.๒๙๒; ๓๗.๕๗๕) ชิดก๊กไซอัน (๓๓๒) และเลียดก๊ก (๒.๖๐๔) ใช้รูปตรงกันหมด คือ ปล่อยเสือเข้าป่า ในเลียดก๊กยังพบสำนวนนี้อีก ๒ แห่ง แต่ว่างกันเล็กน้อย คือ ปล่อยเสือไปในป่า (เลียดก๊ก: ๒.๕๙๖) และ ปล่อยเสือให้เข้าป่า (เลียดก๊ก: ๓.๔๗)^๑

^๑ เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 東周列國誌 (80)

ห้องสิน(๘๐) ว่า ปล่อยเสียเข้าป่า^๑ ไซจิ้น (๔๑) ว่า ปล่อยเสียให้เข้าป่า มีเพียงตั้งฮั่น (๖๑๐) ที่มีได้ปรับโลกทรรศน์ให้เป็นไทย ยังคงใช้สำนวนตามแบบจีนว่า ปล่อยเสียขึ้นเขา

(๔)

ปล่อยปลาลงปลอยน้ำ ปลาดี
ในมุ้งว่ายวนหนี แหวกน้ำ
ปล่อยข้าศึกฉลาดดี ผีปาก ไปแฮ
อยู่ที่ใหญ่ยศล้ำ เลิศแล้วลืมนคุณ
(โคลงสุภาภิตประจําภษา: ๑๑๘)

เทียบสำนวนในสามก๊ก (๑๙.๒๙๒) ว่า ปล่อยจะเข้ลงในแม่น้ำ 放龍入海 fàng long rù hǎi และ ปล่อยปลาลงในมหาสมุทร (สามก๊ก: ๓๗.๕๗๕)

เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (21) ‘ปล่อยมังกรลงสมุทร’ และ 放魚入海 fàng yú rù hǎi (三國演義: 42) ‘ปล่อยปลาลงทะเล’ ตามลำดับ

นิยายอิงพงศาวดารจีนเรื่องซิดก๊กไซฮั่น (๘๕) ใช้ว่า ปล่อยมังกรลงทะเล และห้องสิน (๘๐) พบรูปใกล้เคียงกันว่า ปล่อยมังกรลงน้ำ เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 封神演義 (๑๑) ใช้ว่า 縱龍入海 zòng long rù hǎi ‘ปล่อยมังกรลงสมุทร’

สำนวนนี้ยังพบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องตั้งฮั่น: (๖๑๐) ใช้ว่า ปล่อยปลาลงน้ำ ส่วนไซจิ้น (๔๑) ว่า ปล่อยปลาให้ลงน้ำ ทั้งเรื่องซิดก๊กไซฮั่น ตั้งฮั่น และไซจิ้น ยังหาวรรณกรรมต้นฉบับมาเทียบไม่ได้

อนึ่ง สำนวนจีน 放龍入海 fàng long rù hǎi ‘ปล่อยมังกรลงทะเล’ สามารถนำมาซ้อนกับสำนวน 放虎歸山 fàng hǔ guī shān ‘ปล่อยเสือสู่ดอย’

^๑ เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 封神演義 (11) ว่า 放虎歸山 fàng hǔ guī shān ‘ปล่อยเสือสู่ป่า’

ซึ่งมีความหมายพ้องกันเป็นสำนวนที่มีลักษณะสมมาตรว่า (A) 放龍入海, (B) 放虎歸山 (A) shàng fàng long rù hǎi, (B) fàng hǔ guī shān ‘ปล่อยมังกรลงทะเล ปล่อยเสือสู่ดอย’ แต่สามก๊ก (๑๙.๒๙๒) ใช้สลับตำแหน่งกันเป็น ปล่อยเสือเข้าป่า แล (A) ปล่อยจระเข้ลงในแม่น้ำ^๑ [ดู ๗.๑.๖] แม้ในวรรณกรรมต้นฉบับเลือกใช้สำนวนเดียว แต่บางครั้งนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเลือกใช้สำนวนซ้อนที่มีลักษณะสมมาตร ดังตัวอย่างในเลียดก๊กต่อไปนี้

เลียดก๊ก (๑.๘๙๖)	東周列國志 (45.324)
ฝ่ายเขียวเตียวขุนนางที่ปรึกษาจึงว่า กับกงก่งว่า ซึ่งท่านปล่อยซีหวยไปครั้งนี้ เหมือนหนึ่งปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาลงน้ำ เห็นจะไม่ได้ซีหวย กลับมา ท่านเชื่อชีวิตีมาพูดล่อลวงหมายจะได้เมืองงุย ท่านคิดเกินไปเสียแล้ว	先軫勃然唾襄公之面曰：「咄！孺子不知事如此！武夫千辛萬苦，方獲此囚，乃壞於婦人之片言耶？放虎歸山，異日悔之晚矣！」

ควรสังเกตว่า โคลงสุภาษิตประจำภาพที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามลำดับโคลงที่ตรงกับสำนวนทั้งสองนี้ไว้เรียงต่อกัน คือ เป็นโคลงลำดับที่ ๑๑๗ (ปลดปล่อยเสือเข้าป่า เดิมดง...) และโคลงลำดับที่ ๑๑๘ (ปล่อยปลาปล่อยน้ำ ปลาดี..) ย่อมแสดงให้เห็นว่า กวีรับรู้ว่สำนวน ปล่อยเสือเข้าป่า ปล่อยปลาปล่อยน้ำ มีความหมายพ้องกัน และสามารถนำมาซ้อนกันเป็นสำนวนที่สมมาตรได้

๓) สุภาษิตสอนเด็ก

สุภาษิตสอนเด็ก (๒๕๔๕) ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ตอนต้นเรื่องกล่าวว่า “แสดงความตามบาลีโลกนิติ สุภาษิตของเก่าเก็บมาใส่” สุภาษิตสอนเด็ก (๒๕๔๕:

^๑ เทียบวรรณกรรมต้นฉบับ 三國演義 (21)

๑๒๗) คำว่า *บาลี* ในที่นี้ ไม่น่าจะหมายถึง ‘ภาษาบาลี’ แต่หมายถึง ‘แบบแผนที่ มีมา’ มากกว่า เพราะมีสุภาษิตหลายบทสอดคล้องกับโคลงโลกนิติสำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร แต่ไม่ปรากฏในบาลีโลกนิติ (Lokaṇṭi) นอกจากนี้ มีคำอธิบายสุภาษิตบางบทตรงกับนิทานในมิ่งคลัตถทีปนี^๑ด้วย ในสุภาษิตสอนเด็กพบสำนวนจำนวน ๒ สำนวนตรงกับสำนวนที่มีในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ดังนี้

(๑)

เหมือนกบเกิดในสระกว้างลึกเส้น	ไม่เคยเห็นน้ำในทะเลหลาย
ก็สำคัญน้ำใจไม่เคลื่อนคลาย	ว่ามากมายนักหนาน้ำในสระเรา
(สุภาษิตสอนเด็ก: ๑๓๓)	

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องซ้องกั๋ง (๖๓๕) ว่า *กบอยู่ใต้อ้อ ไม่เคยเห็นน้ำในท้องทะเล* [ดู ๗.๒.๑ ๑) ค. ๒]

(๒)

อันลูกเมียเหมือนหนึ่งกับผืนผ้า	ถึงขาดฉีกฉัวแล้วหากได้คล้อง
น้องที่รักร่วมชีวิตร่วมท้อง	เหมือนหนึ่งสองแขนติดสนิทกาย
(สุภาษิตสอนเด็ก: ๑๔๑)	

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนเรื่องสามก๊ก (๑๒.๑๙๖) ว่า *ธรรมดาภรรยาอุปมาเหมือนอย่างเสื้อผ้า ขาดแลหายแล้วก็จะหาได้ พี่น้องเหมือนแขนซ้ายขวา ขาดแล้วยากที่จะต่อไป* [ดู ๗.๒.๑ ๑) ก. (๓)]

๗.๒.๒ วรรณคดีบันเทิง

วรรณคดีบันเทิงที่พบสำนวนตรงกับสำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีน

^๑ วรรณคดีภาษาบาลีซึ่งแต่งขึ้นในอาณาจักรล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์

แปล ได้แก่ นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน และบทละครเรื่องเงาะป่า ดังนี้

พระอภัยมณี

ประเวณีตั้งให้หลังหัก	มันก็มักทำร้ายเมื่อภายหลัง
จะเซ่ใหญ่ไปถึงน้ำมีกำลัง	เหมือนเสือขึงเข้าถึงดงก็คงร้าย

(พระอภัยมณี: ๒๖.๕๓๙)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊ก (๑๙.๒๙๒) ว่า
ปล่อยเสือเข้าป่า แลปล่อยจระเข้ลงในแม่น้ำ [ดู ๗.๒.๑ ๒) (๓), (๔)]

ขุนช้าง-ขุนแผน (๑)

ถึงมีฤทธิ์เรียวแรงแข็งเป็นเหล็ก	มันก็เด็กเล็กลูกกะทำใส
มันจะรู้ลึกซึ้งถึงเพียงใด	ปากไวยังไม่ลั่นกลืนน้ำนม

(ขุนช้าง-ขุนแผน: ๙๖๙)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊ก บทที่ ๗๐ (๗๐.๑๑๘๕) ว่า ปากยังไม่หายกลืนน้ำนม

ฉบับ 三國演義 (92) ใช้ว่า 乳臭小兒 rǔ xiù xiǎo 'ér ‘เด็กน้อย(ปาก) ยังไม่ลั่นกลืนน้ำนม’

สำนวนนี้พบซ้ำในสามก๊ก บทที่ ๓๘ (๓๘.๕๘๘) ด้วย ใช้ว่า เด็กยังมีลั่นกลืนน้ำนม แต่ในตอนนี้ไม่พบสำนวนนี้ใน 三國演義 ซึ่งเป็นวรรณกรรมต้นฉบับ

นอกจากนี้ สำนวนเดียวกันยังพบในนิยายอิงพงศาวดารจีนอีกหลายเรื่อง ดังนี้

นำปากซ้อง (๓.๕๖)	}	ใช้ว่า ปากยังไม่ลั่นกลืนน้ำนม
หงอโต้ (๒.๙๒-๓, ๒.๑๗๔)		
ซิเตงชันเจงไซ (๑๑, ๙๘)		
หงอโต้ (๒.๓๔)		ใช้ว่า ริมฝีปากยังไม่ลั่นกลืนน้ำนม

ขุนวิจิตรมาตรา (๒๕๔๑: ๓๓๗) กล่าวว่า สำนวน *ปากยังไม่ล้นกลืนน้ำนม*^๑ ปรากฏในแห่งกาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา เป็นคำที่ พระเวสสันดรกล่าวแก่ชูชกว่า

ที่ท่านจะพาพระพี่น้องไป แต่เราเห็นไม่เป็นอันที่จะใช้ ณ ทชี ด้วย
เจ้าทั้งสองศรียังอ่อนอบอาย กลืนน้ำนมยังไม่หายเห็นฉะนี้
(กาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ: ๔๖๙)

แต่ผู้วิจัยเห็นว่าข้อความ “กลืนน้ำนมยังไม่หายเห็น” ในกาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ มีความหมายตามตรงตาม หมายความว่า พระชาติและพระกัณหา ยังเป็น “เด็กวัยที่ยังไม่หย่านม” สอดคล้องกับความพรรณนาในมหาชาติคำหลวง กัณท์มัทรี ว่าพระมัทรีเป็นทุกข์เมื่อกลับจากป่าแล้วไม่พบพระกุมารทั้งสอง ด้วยว่าพระกุมารนั้นยังมิได้หย่านม ความพลัดพรากจึงเป็นเหตุให้สองกุมารต้องอดสวายนมจากพระถันแห่งพระมัทรี ดังนี้

บเห็นสองกำพร้า เจ้าแม่ปรากฏมา พร้าโสภาให้ ธนา จ มยท เม ฟู
รา หนึ่งถันปโยธรา เต็มเครื่องครัด เพราะเจ้าพลัดอดนม อุโร จ
สมปทาตติ อูรกรรมกรรมปัมทำลาย ด้วยสองสายสุดสวาตินันน
(มหาชาติคำหลวง กัณท์มัทรี: ๑๙๖)

ข้อความ “กลืนน้ำนมยังไม่หายเห็น” ในกาพย์มหาชาติมิได้ใช้เป็นสำนวน ผิดกับ *ปากยังไม่ล้นกลืนน้ำนม* ที่พบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ใช้เป็นสำนวน เพื่อหยาบหยัน ‘ผู้ใหญ่’ ว่า “มีความสามารถและสติปัญญาอ่อนด้อย เสมือนหนึ่งว่า เป็นเด็กเล็กยังไม่หย่านม”

เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ตอนที่ปรากฏสำนวนนี้คือ ตอนจระเข้เถรขวาด สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขุนช้าง-ขุนแผน: [๒๖]) มีพระวินิจฉัยว่า เพิ่งมีผู้คิดประดิษฐ์เพิ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-

^๑ ขุนวิจิตรมาตรา (๒๕๔๑: ๓๓๗) ให้ว่า *ปากไม่ล้นกลืนน้ำนม*

เจ้าอยู่หัว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปว่า “ปากไวยังไม่ลิ้นกลืนน้ำนม” ในขุนช้าง-ขุนแผน เป็นสำนวนที่ใช้ตามสำนวน ปากยังไม่ลิ้นกลืนน้ำนม ซึ่งพบมาตั้งแต่ในสามก๊ก

อนึ่ง พบร่องรอยของสำนวนนี้ในจามเทวีวงศ์ (ปริเฉทที่ ๗ และ ๑๓) ซึ่ง พระโพธิ์รังสีพระภิกษุชาวล้านนาแต่งขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ด้วย แต่เนื่องจากเป็นวรรณคดีภาษาบาลีจึงไม่เข้าเกณฑ์พิจารณาในงานวิจัยนี้

ขุนช้าง-ขุนแผน (๒)

เนื้อตกลึงเสือหรือจะงด
ทิ้งไว้ให้นันสองเวลา

อร่อยรสคอยกินเป็นรักษา
เจ้าแก้วตานี้จะเป็นประการใด
(ขุนช้าง-ขุนแผน: ๑๔.๒๖๖)

และเงาะป่า

ชมพลาพาไปไกลนับโยชน์
เนื้อเข้าปากเสือจะเหลือไว้

จะลึงโลดตามตะบึงไปถึงไหน
จงคิดใคร่ครวญดูอย่าว่าวาม
(เงาะป่า: ๑๔๖)

เทียบสำนวนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเรื่องสามก๊ก พบ ๔ แห่งดังนี้

เหมือนหนึ่งเอาเนื้อไปสู่เสือ (สามก๊ก: ๓.๓๔)

ประดุจหนึ่งไล่ฝูงเนื้อเข้ามาสู่ปากเสือ (สามก๊ก: ๓๕.๕๔๕)

เหมือนฝูงแพะอันเข้ามาอยู่ในปากเสือ (สามก๊ก: ๗๖.๑๒๘๐)

ดื้อนแพะเข้าไปในปากเสือ (สามก๊ก: ๘๔.๑๔๓๕)

เทียบวรรณกรรมจีนต้นฉบับ 三國演義 (114) ใช้ว่า 驅羊而入虎口 qū yáng ér rù hǔ kǒu ‘ขับฝูงแพะเข้าปากเสือ’

สำนวนนี้ยังพบในเลียดก๊กและตั้งฮั่น ใช้ว่า เหมือนเอาเนื้อสุกรไปโยนเข้าในปากเสือ (เลียดก๊ก ๓.๔๓๖) และ เอาเนื้อไปส่งเข้าปากเสือ (ตั้งฮั่น: ๖๘๐) ตามลำดับ

๘. สรุป

วรรณคดีและวรรณกรรมมีบทบาทเป็นทั้งเครื่องสร้างความบันเทิงแก่ผู้อ่าน และเครื่องเสริมสร้างสติปัญญา บ่มเพาะคุณธรรม รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมต่างๆ อันพึงประสงค์ผ่านภาษาที่ผู้ประพันธ์บรรจงสรรค์สร้างและร้อยเรียงไว้ด้วยภาษาอันประณีตบรรจง แม้ว่าวรรณกรรมนั้นจะถ่ายทอดออกเป็นภาษาอื่น คุณค่าอันเป็นอเนกประการของวรรณกรรมก็มิได้ลดทอนลงแม้แต่น้อย วรรณกรรมที่มีเนื้อหาสนุกสนาน น่าติดตาม ชวนคมปรัชญาความคิดที่ลึกซึ้งและชวนขบคิดติดตาม กอปรด้วยสำนวนและสุภาษิตที่มีคุณค่าทั้งเสียงและอรรถะ ย่อมสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะอ่านด้วยภาษาต้นฉบับหรือภาษาแปล ผู้อ่านย่อมต้องจดจำวรรคทองอันเป็นสำนวนและสุภาษิตในวรรณกรรมเหล่านั้นไว้ได้มาก วรรณกรรมประเภทเรื่องแปลหรือนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลก็เช่นกัน เมื่อได้ถ่ายทอดจากพากย์ภาษาจีนออกมาเป็นพากย์ภาษาไทยให้คนไทยได้อ่านกัน ผู้ที่ได้อ่านล้วนแต่บังเกิดความซาบซึ้ง และจดจำสำนวนอันเป็นสุภาษิตที่น่าฟังไว้ได้มาก แต่เดิมนั้นชนชั้นผู้ปกครองของไทยสำคัญว่านิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเป็นพงศาวดารโดยแท้จริง จึงอุปถัมภ์ให้แปลออกเป็นภาษาไทย จนได้นิยายอิงพงศาวดารที่ครอบคลุมเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีนตั้งแต่ราชวงศ์ในตำนาน จนถึงราชวงศ์สุดท้าย ไม่ตกไปแม้แต่ราชวงศ์เดียว

นิยายอิงพงศาวดารจีนเหล่านี้มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน มีการประชันขันขุมทางปัญญาเพื่อรักษาบ้านรักษาเมืองอันเป็นที่หวงแหน รักษาบุคคลผู้ที่ตนจงรักภักดีบุคคลอันเป็นที่รัก รวมทั้งเพื่อขับเคี่ยวรุกรานบ้านเมืองอื่น โดยเหตุที่นิยายอิงพงศาวดารจีนเป็นเรื่องที่นักประพันธ์สรรค์สร้างขึ้น เนื้อเรื่องจึงชวนติดตามยิ่งกว่าพงศาวดารจีนแท้ๆ อีกทั้งภาษาที่ประพันธ์ก็ประณีต มีวรรณศิลป์ เล่นศัพท์และสำนวนแพรวพราว รวมทั้งมีสำนวนอันเป็นคติและสุภาษิตสอนใจอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยายวรรณกรรมเพชรน้ำเอกอย่างสามก๊ก และนิยายที่ประกอบด้วยเรื่องปลีกที่สนุกสนานแทรกอยู่จำนวนมากอย่างเลียดก๊ก แม้ทั้ง ๒ เรื่องนี้จะถ่ายทอดสำนวนล้ำค่าจากวรรณกรรมต้นฉบับได้ไม่ครบถ้วนดี แต่ก็ยังอุดมด้วยสำนวนจีนจำนวนมากและมากกว่านิยายเรื่องอื่นในประเภทเดียวกัน

ชนชั้นผู้ปกครองของไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์เสนอนิยายอิงพงศาวดารจีน แปลด้วยความเพ่งพินิจดังหนึ่งอ่านตำหรับพิชัยยุทธ ทำให้จดจำคำคมและสำนวน อันเป็นสุภาษิตจากนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลได้มากและกำหนดไว้เป็นสัญญา ต่อเมื่อได้แต่งวรรณคดีประเภทชุมนุมสุภาษิต ก็ได้ถ่ายทอดสำนวนจีนออกมาใน รูปโคลงสุภาษิตหรือคำประพันธ์รูปแบบอื่น โดยอิงแอบแนบแน่นไปกับโคลงส่วนใหญ่ซึ่งถ่ายทอดผ่านมาจากหนังสือชุมนุมสุภาษิตภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งมี โลกนิติเป็นแบบสำคัญ

สำนวนอันเป็นสุภาษิตนั้นนับเป็นมณีนีลอันสูงค่า ใน *สุภาषิตรัตนภาณทาคาร* (๓๐.๙) กล่าวสรรเสริญสุภาษิตไว้ว่า

ภาษาสุ มุขยา มธูรา ทิวยา คีรวาณภารตี ।
ตสฺยํ हि काव्यं मधुरं तस्मादपि सुभाषितम् ॥^๑

แปลว่า

ในบรรดาภาษาทั้งหลาย มีภาษาสันสกฤตเป็นประมุข กอปร
ด้วยมธูรส แลเป็นทิพย์
แต่กาพย์^๒นั้นเพริศพรางยิ่งกว่าภาษาสันสกฤต ทว่า สุภาषิตเพริศ
แพรวยิ่งกว่ากาพย์

สุภาษิตจากอินเดียนับได้ว่าเป็นมหาสาครที่ไหลหลั่งถึงเข้าสู่คลังสุภาษิต ของไทยในรูปของวรรณคดีชุมนุมสุภาษิต และเป็นที่มาของสำนวนไทยและ แนวคิดของสำนวนไทยจำนวนมาก คนไทยคุ้นเคยกับสำนวนอันเป็นสุภาษิตบาลี และสันสกฤตอย่างดี ที่ผ่านมานักวิชาการที่สืบหาที่มาของสุภาษิตในวรรณคดี ชุมชนสุภาษิตอย่างโคลงโลกนิติ มักมุ่งสืบหาที่มาแต่จำเพาะสำนวนและสุภาษิต

^๑ भाषासु मुख्या मधुरा दिव्या गीर्वाणभारती ।
तस्यां हि काव्यं मधुरं तस्मादपि सुभाषितम् ॥
(*สุभाषิตรัตนभाण्डाการ* ๓๐.๙)

^๒ กาพย์ (ส. กาวย) หมายถึง ‘บทกวี’

จากคลังสุภาษิตของอินเดียโบราณอันมีสุภาษิตภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งสัมพันธ์กับคติของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เป็นสำคัญ โดยละเอียดสืบหาที่มาจากคลังนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล แม้ว่าสำนวนจีนซึ่งพบในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปลเป็นจำนวนเกือบร้อยสำนวนจะเข้ามาสู่วรรณคดีชุมนุมสุภาษิตและวรรณคดีไทยประเภทบันเทิงคดีจำนวนไม่มากนัก คือ มีจำนวนไม่ถึงร้อยละ ๑๐ ดีแต่ก็กล่าวได้ว่า แม้สำนวนจีนมิได้เป็นมหาสินทรัพย์ใหญ่ที่ไหลบ่าของวรรณคดีไทยดังเช่นกระแสนรสสุภาษิตบาลีและสันสกฤต แต่สำนวนจีนก็เป็นดั่งกุนนที่ธารสายน้อยๆ ที่ค่อยๆ ไหลมาเป็นธาราแห่งอัญมณีสำนวน และเปล่งแสงเจิดจรัสด้วยความงามแห่งถ้อยคำซึ่งก่อปรด้วยความเปรียบอันคมคาย ล้ำค่าด้วยแนวคิดของภูมิปัญญาตะวันออกอันลึกซึ้ง และควรค่าอย่างยิ่งที่คนไทยจะรับเป็นสมบัติและสืบเป็นมรดกคำสอนแก่เยาวชนต่อไป

๙. ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาสำนวนในภาษาไทยในประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษาไทลื้อ และภาษาไทยใต้คง เพื่อที่ว่าทั้งสองภาษานั้น ปัจจุบันเหลือสำนวนเดิมใช้อยู่มายน้อยเพียงใด และยืมสำนวนจากภาษาจีนไปใช้มากน้อยเพียงใด ปัจจัยที่ยืมสำนวนเหมือนหรือแตกต่างกับภาษาไทยอย่างไร

บรรณานุกรมทั่วไป

- “กฤษณาสอนน้องคำฉันท์.” ๒๕๓๒. ใน **วรรณกรรมสมัยธนบุรี**. เล่ม ๑.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า ๓๐๗-๖๔.
- “กาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ.” ๒๕๒๙ (๒๐๒๕). ใน **วรรณกรรมอยุธยา**. เล่ม ๑.
กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, หน้า ๔๖๔-๘๓.
กิมย้ง. ๒๕๓๙. **เพ็กฮ้วยเกี่ยม: เทพบุตรงูทอง**. เล่ม ๑. แปลโดยจำลอง พิศนาคะ.
กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์วิชาการ.
- “กฤษณาสอนน้องคำฉันท์.” ๒๕๓๒. ใน **วรรณกรรมสมัยธนบุรี**. เล่ม ๑.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า ๓๐๗-๖๔.
- “กาพย์มหาชาติ กุมารบรรพ.” ๒๕๒๙ (๒๐๒๕). ใน **วรรณกรรมอยุธยา**. เล่ม ๑.
กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, หน้า ๔๖๔-๘๓.
- โคลงสุภาพิตประจำภาพ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม**. ๒๔๗๒.
พระนคร: โสภณพิพิธธนนากร. (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐโพรตให้พิมพ์เป็นมิตรพลีในขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๔๗๒)
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๔๐. **บทละครเรื่อง เงาะป่า**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากรร่วมกับสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์.
- . ๒๕๔๕. “พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำในกรมหลวงนรินทรเทวี.” ใน **เจ้าครอกวัดโพธิ์ พระประวัติในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. นนทบุรี: จดหมายเหตุ, หน้า ๖๗-๓๔๔.
- เจ้าพระยาพระคลัง (หน). ๒๔๗๑. **ลิลิตพยุหยาตราเพ็ชรพวง**. ม.ป.ท. (พระ-โสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ) พิมพ์ถวายสมเด็จพระพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงแจกในการทอดพระกฐินพระราชทาน วัดบพิตรพิมุข วัดสัมพันธวงศ์ วัดประทุมคงคา)

- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ๒๕๔๕. **ตำนานหนังสือสามก๊ก**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ท. กล้วยไม้ ณ อยุธยา. ๒๕๔๕. “สำนวน คำพังเพย สุภาษิต คือสมบัติของชาติ.” ใน **สำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ก-ช.
- ทวี สว่างปัญญางกูร. ๒๕๓๐. **๑๐๘ ภาษิตไทใหญ่**. เชียงใหม่: ชมรมศึกษาภาษาไทย.
- ธรรมธิเบศร์, เจ้าฟ้า. ๒๕๔๕. “ภาพยี่ห้อโคลงประพาสธารทองแดง.” ใน **วรรณกรรมสมัยอยุธยา**. เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า ๒๑๙-๔๙.
- นรินทร์เทวี, กรมหลวง. ๒๕๔๕. “จดหมายเหตุความทรงจำ.” ใน **เจ้าครอกวัดโพธิ์ พระประวัติในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทร์เทวี และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. นนทบุรี: จดหมายเหตุ, หน้า ๑๕-๕๖.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. ๒๕๔๒. **โคลงโลกนิติ: การศึกษาที่มา**. กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง. บุษบา ประสาทพงศ์. ๒๕๔๕. **ภาษิตและคำสอนภาคใต้**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปรมาณูชิตชินโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. ๒๕๕๒. **กฤษณาสอนน้องคำฉันท์**. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน. (พิมพ์ประกาศพระเกียรติคุณ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาภิไธย ๙-๑๑ ธ.ค. ๒๕๕๒)
- ประพิน มโนมัยวิบูลย์. ๒๕๑๐. **สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา พิณทอง. ๒๕๒๘. **ภาษิตโบราณอีสาน (ฉบับสมบูรณ์)**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๔๒. “โคลงประดิษฐ์พระร่วง.” ใน **ประชุมสุภาษิตพระร่วง**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

- พัฒนาพงษ์ภักดี (ทิม สุขยางค์), หลวง. ๒๕๐๗. **โคลงกระทู้สุภาษิต**. กรมศิลปากร.
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานฉาปนกิจศพ นางบุญนาค ถนัดบัญชา ณ เมรุวัด
จักรวรรดิราชवास ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๗)
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๓๙. **บทละครนอกเรื่องควาญ**.
กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- โพธิ์รังสี, พระ. ๒๕๖๓. **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ:
โสภณพิพรรฒธนากร. (เจ้าดารารัศมีพระราชชายาโปรดให้พิมพ์ในงานปลง
ศพเจ้าทิพเนตร อินทวโรรสสุริยวงศ์ ปวอก พ.ศ. ๒๕๖๓)
- “มหาชาติคำหลวง.” ๒๕๒๙ (๒๐๒๕). ใน **วรรณกรรมอยุธยา**. เล่ม ๑. กรุงเทพฯ:
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, หน้า ๒๓-๒๘๐.
- มหาราชครู, พระ. ๒๕๓๐. “สมุทรโฆษคำฉันท์สำนวนพระมหาราชครู.” ใน
วรรณกรรมสมัยอยุธยา. เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า ๑๑๑-
๒๑๓
- ยี่แก้ว จิตปัญโญ, พระครูบา. ๒๕๒๙. **สำนวนและสุภาษิตไทยจีน**. เชียงใหม่:
ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม.
- ยุทธ เดชคำรณ. ๒๕๓๐. **ล้านนาภาษิต**. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น วัด บุษ
พาราม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๐. **โลกนิติ-สุวัจนินิต**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
(ราชบัณฑิตยสถานจัดทำเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในมหามงคลวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติ
ครบ ๕๐ ปี ๕ มิถุนายน ๒๕๓๙)
- . ๒๕๕๓. **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ: อรุณ
การพิมพ์.
- . ๒๕๕๖. **ราชনীติ-ธรรมนิต ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- . ๒๕๕๕. **ภาษิตสำนวนไทย ๔ ภาค**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

- วิจิตรมาตรา, ขุน. (สง่า กาญจนาคพันธุ์). ๒๕๔๑. **สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- วินัย สุกใส. ๒๕๕๓. **วิวัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๗๕ (ตอนที่ ๑)**. **วารสารจีนศึกษา**. ปี ๓ ฉ. ๓ (เม.ย.): ๒๑๒-๔๐.
- สถาบันภาษาไทย. **ประชุมโคลงโลกนิติ**. ๒๕๔๓. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมร เจนจิระ. ๒๕๔๑. **ภาษิตล้านนา**. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊ค.
- สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. ๒๕๕๕. **พระอภัยมณี**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- “สุภาษิตพระร่วง.” ๒๕๒๘. ใน **วรรณกรรมสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, หน้า ๒๔๓-๖.
- “สุภาษิตร้อยแปด.” ๒๕๔๕. ใน **วรรณกรรมภาษิตและคำสอนสอนภาคใต้**. เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: กรม-วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๗-๖๔.
- “สุภาษิตสอนเด็ก.” ๒๕๔๕. ใน **วรรณกรรมภาษิตและคำสอนสอนภาคกลาง**. เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๑๑๙-๙๕.
- สุภาษิตสอนเด็ก เล่ม ๑**. ๒๕๑๙. (จ.ศ. ๑๒๓๘) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บ้านนายสิน.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. ๒๕๔๘. “คติธรรมจากโคลงโลกนิติ” **หนังสือพิมพ์มติชน** รายวัน. (๙ ตุลาคม): ๖.
- เสภาขุนช้าง-ขุนแผน**. ๒๕๐๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. ๒๕๔๗. “สำนวนจีนในภาษาและวรรณคดีไทย.” **วารสารอักษรศาสตร์**. ปี ๓๓ ฉ. ๑ (ม.ค.-มิ.ย.): ๑๖-๔๗.
- อโนโตล โรเจอร์ เป็ลตีเยร์ (Anatole-Roger PELTIER). ๒๕๕๔. **ภาษิตตระกูลไท** Proverbs de la Famille Tai. เชียงใหม่: สถาบันภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สยามรัฐสส เตปิฎก (เล่ม ๑๕): สุตตนตปิฎก สยุตตนิภายสส สคาถวคโค**. ๒๕๕๒. สยามรัฐสส ราชธานี: มหามกุฏราชวิทยาลัยเอน ปกาสิตา.

สยามรัฐสส เตปิฏก (เล่ม ๒๕): สุตตปิฏก ขุททกนิกายสส ขุททกปาฐ-
ธมมปทคาถา-ทาน-อิติวุตตก-สุตตนิปาตา. ๒๕๕๒. สยามรัฐสส ราช-
ธานี: มหามกุฏราชวิทยาลัยเอน ปกาสิตา.

สยามรัฐสส เตปิฏก (เล่ม ๒๗): สุตตปิฏก ขุททกนิกายสส ชาตก. ๒๕๕๒.
เอกภาโค. เอก-จตตาสีสนิปาตชาตก. สยามรัฐสส ราชธานี: มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัยเอน ปกาสิตา.

สยามรัฐสส เตปิฏกภูฏก (เล่ม ๒๑): ปรมตลโชติกา นาม ขุททกนิกายภูฏ-
ก สุตตนิปาตวณณา. ๒๕๓๕. ทุติโย ภาโค. สยามรัฐสส ราชธานี:
มหามกุฏราชวิทยาลัยเอน ปกาสิตา.

Aesop. 2003. **Aesop's Fables**. New York: Barnes & Noble.

Ayto, J. 2006. Idiom. **Encyclopedia of Language and Linguistics** 5:
518-21.

Crystal, David. 1991. **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**.
Oxford: Blackwell.

———. 2005. **How Language Works**. London: Penguin Books.

Davids, T. W. Rhys. and Stede, William. 1972. **The Pali Text Society's
Pali-English Dictionary**. London and Boston: The Pali Text
Society.

Dobrovol'skij, D. 2006. Idiom Dictionaries. **Encyclopedia of Language
and Linguistics** ๕: ๕๑๔-๘.

Heinz, Bechart. n. d. On the **Nītiśāṣṭraviniścaya, a Subhāṣita-
saṃgraha from Sri Lanka**. pp 83-92. ([www.Indologica.com/
volumes/volo7/volo7_art06_Beachert.pdf](http://www.Indologica.com/volumes/volo7/volo7_art06_Beachert.pdf), 12 Sep 2014)

Lyons, John. 1981. **Language and Linguistics and Introduction**.
Cambridge: Cambridge University Press.

Macdonell, A. A. 1965. **A Practical Sanskrit Dictionary**. London:
Oxford University Press.

Morris, Peter T. 1981. **Chinese Sayings: What They Reveal of China's History and Culture**. Hong Kong: Po Wen Book.

Needham, Joseph. 1975. **Science and Civilization in China**. vol 1. Cambridge: Cambridge University Press.

Pañcatantra of Viṣṇuśarman. 1991. Dalhi: Motilal Banarsidass.

Salmon, Claudine, ed. 2013. **Literary Migrations: Traditional Chinese Fiction in Asia (17-20th centuries)**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

von Hinüber, Oskar. 1996. **A Handbook of Pali Literature**. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Williams, C. A. S. 2002. **Chinese Symbolism & Art Motifs**. Boston: Tuttle.

Winternitz, M. 1959. **History of Indian Literature**. vol 3 f 1. Calcutta: University of Calcutta.

परबोपाहपाण्डुरङ्गात्मजकाशिनाथशर्मणा. १९२९. **श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारम्**. मुम्बय्यां: पाण्डुरङ्ग जावजी.

ဣန္ဒြေ့ဥဂ္ဂဝိ. ၁၉၈၀. ဂဗ္ဘဒ္ဒုဂ္ဂသုတ္တံ. ယမီဌာနသုတ္တံဌာန.

艾罕炳。2008。《句警箴言 ဂဗ္ဘဒ္ဒုဂ္ဂသုတ္တံ》昆明：雲南人民。

陳復華。1998。《古代漢語詞典》北京：商務印書館。

戴欽祥, 主編。2001。《中華成語辭海》北京: 人民日報。

馮夢龍。2002。《東周列國志》長沙: 岳麓。

高立士。1998。《傣族諺語 ဝိပဿနာသုတ္တံ》成都：四川民族。

漢語大字典編纂委員會。1986。《漢語大字典》第六卷。成都：四川辭書。

侯外廬, 主編。1992。《中國歷史》北京：中國大百科全書。

劉家豐, 主編。2004。《中國成語辭海》北京: 新華。

- 盧榮軒。1997。《中華成語精選》第三冊。Chinese-English Best Chinese Idioms. vol. ๓. tr. by 孫利傑。香港: 海峰。
- 羅貫中。2010。《三國演義》台北市: 聯經。
- 孟尊賢。2007。《傣族諺語 ຄຳເໝາະສົມ ທາງປະເພນີ ປະເພນີ ປະເພນີ》昆明: 雲南民族。
- 施耐庵。1996。《水滸傳》香港: 商務。
- 司徒談。1985。《中國成語精選》第一冊。第二版。Chinese-English Best Chinese Idioms. vol. 1. tr. by 趙書漢, 湯博文。香港: 海峰。
- 。2003。《中國成語精選》第二冊。第二版。Chinese-English Best Chinese Idioms. vol. 2. tr. by 湯博文。香港: 海峰。
- 孫文華。2001。《中華成語千句文》南昌: 二十一世紀。
- 王瑞晴, 王宇欣, 主編。2005。《漢英大詞典》北京: 外文。
- 王濤等, 編者。2006。《中國成語大辭典》上海: 上海辭書。
- 吳承恩。1996。《西游記》香港: 商務。
- 線裝中華經典, 編委會編。2010。《中華成語》昆明: 雲南教育。
- 許仲琳。1995。《封神演義》長春: 吉林文史。
- 尹斌庸。2010a。《成語 100》(中英對照) 北京: 華語教學。
- 。2010b。《諺語 100》(中英對照) 北京: 華語教學。
- 。2010c。《歇後語 100》(中英對照) 北京: 華語教學。
- 玉康 ວຽດສະຫວັນ。1997。《傣族諺語 ຄຳເໝາະສົມ ທາງປະເພນີ ປະເພນີ ປະເພນີ》昆明: 雲南人民。
- 玉康等。2008。《西雙版納傣族諺語 ຄຳເໝາະສົມ ທາງປະເພນີ ປະເພນີ ປະເພນີ》昆明: 雲南人民。
- 張林川, 主編。2003。《中華成語全典》武漢: 湖北辭。

中國社會科學院。2002。《現代漢語詞典》漢英雙語。The Contemporary Chinese Dictionary. (Chinese-English Edition). 北京：外語教學與研究。

朱瑞玟。2006。《佛教成語》上海：漢大。

<http://ctext.org/liji> (11 Sep 2014)

<http://ctext.org/zhan-guo-ce/chu-yi> (23 Sep 2014)

<http://ctext.org/zhuangzi/floods-of-autumn> (11 Sep 2014)

<https://idiom.wlps.kl.edu.tw/>

บรรณานุกรมวรรณกรรมที่ใช้เก็บข้อมูล

ไคเถ็ก ตำนานกำเนิดโลก. ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

จ๋วนเฉียว. ๒๕๑๔. ชู่เยียม ตันเวชกุล, ผู้แปล. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ชิดก๊กไชอัน. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. (คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุเท่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพิมพ์เผยแพร่)

เซงเฉียว. ๒๕๑๖. ๔ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ช่วยจ๊ก (จอมทัพกษัตริย์). ม.ป.ป. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ซ้องกั๋ง. ๒๕๕๖. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ซันถัง หงอโต้. ๒๕๑๑. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ซิกัง. ใน ซิเตงซันกับซิกัง. ม.ป.ป. นนทบุรี: ศรีปัญญา. หน้า ๔๐๓-๗๓๖.

ซิเตงซันเจงไซ. ๒๕๐๙. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ซียินกั๊ว. ม.ป.ป. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ซุยถัง. ๒๕๐๙. ๖ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ไซจิ้น. ๒๕๕๑. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โฆสิต.

ไซอิ๋ว. ๒๕๕๒. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

ตั้งจิ้น. ๒๕๐๗. ๔ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ตั้งฮั่น. ใน ไซฮั่น ตั้งฮั่น. ม.ป.ป. นนทบุรี: ศรีปัญญา, หน้า ๕๒๗-๘๙๕.

ไต้ฮั่น. ๒๕๐๗. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

น้ำซ้อง. ๒๕๐๘. ๔ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

น้ำปักซ้อง. ๒๕๑๓. ๔ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

เนี่ยหน้าอิตซื่อ. ๒๕๑๕. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

บ้วนฮ่วยเหลา. ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

บ้วนเฮ้าตง. ม.ป.ป. พระนคร: คลังวิทยา.

บูเช็กเทียน. ม.ป.ป. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

เปาเล่งถูกฮั่น เปาบุ้นจิ้น. ๒๕๔๙. หยอง, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

เม่งเฉียว. ๒๕๑๕. ๓ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

เม่งมวดเซงฉื่อ. ๒๕๑๑. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

เลียดก๊ก. ๒๕๐๕. ๓ เล่ม. พระนคร: คลังวิทยา.

เลียดก๊กเอ้า. ๒๕๓๗. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

ล้วยถ้ง. ๒๕๐๙. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน). ๒๕๔๓. เจ้าพระยาพระคลัง (หน), ผู้แปล.

กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

เสาปัก. ๒๕๑๐. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ห้องสิน. ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

โหวงโฮ้งเพ้งไซ โหวงโหว้เพ้งหนา: ห้าเสือปราบตะวันตก ห้าเสือปราบใต้.

๒๕๕๑. จินโต, ผู้แปล. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.

โหวงโหว้เพ้งปัก. ๑๕๑๓. ๔ เล่ม. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

อิวกั๋งหนัา. ๒๕๑๖. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

เองเลียดต้วน. ๒๕๑๖. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

ไฮ้สุย (ได้อั้งเผ่าและเซียวอั้งเผ่า). ๒๕๑๖. ๔ เล่ม. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

สำนวนจีนในนิยายอิงพงศาวดารจีนแปล ๑๐๑

ประวัตินักวิจัย

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล เป็นชาวชลบุรีโดยกำเนิด สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต (พ.ศ. ๒๕๓๕) ปริญญาโท (พ.ศ. ๒๕๓๘) และปริญญาตรี (พ.ศ. ๒๕๔๖) จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายหลังจากที่สำเร็จการศึกษาปริญญาขั้นต้นได้ ๑ ปี ก็เข้ารับราชการในคณะและมหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาในฐานะอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยในคณะและมหาวิทยาลัยที่รับราชการมาแต่ต้น จนเมื่อกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้ลาออกจากราชการ ปัจจุบันยังคงเป็นกรรมการวิชาการของราชบัณฑิตยสภาหลายคณะ